

DOMIN SVET

LETNIK 36. V LJUBLJANI 20. JANUARJA 1923. ŠTEVILKA 1.

JURIJ SUBIC: NOVO LETO — NOVA SREČA!

BOGOVEC JERNEJ.

DR. IVAN PREGELJ.

Bila so črna leta. Bila je lakota. Bila je kuga. Bila je vojska. Bil je Turek. Bila je jeza »stare pravde« in žalost »ubogega Konrada«. Bila so znamenja na zemlji in na nebesih. Znamenje na nebesih je bil zmaj, ki se je bil izkotal ob palici svetega Jakoba in je krono imel z desetimi zvezdami in še z enajsto, ki je bila razodeti enajsti rog. Znamenje na zemlji ni bilo manj pomenljivo: tele z oslovsko glavo in ženskimi prsi. Rekli so in verjeli, da je izpolnjenje Danielovih maosim, prilika gnusnobe, blodnje in malikovstva v Rimu s krono v tri gubé. Še druga znamenja so bile bolezni. Bolezen bolne sle je bila, moška polt, ki je imela sestro v

hotljivosti oslov in pastuhov. Bolezen iz hotljivosti je bila umazana rana, ki je imela nazivov od zatona na vzhod: hispanijska, galijska, napoljska in še veselih imen iz obešenjaške šale in vinske robatosti svetega Grobijana: ženski post, pereča ljubezen, vneta nedolžnost, hudičev kres in umazano spočetje. Bolezni primeren je bil lek: emplastrum, quod fit ex medulla cervi in qua coquantur vermes terrae cum modico croco et vino sublimato — sublimatno vino, žafran in lajnasta mast kuhanih zemeljskih glist. Še druge bolezni so bile: bolezen nezmernih v pijači — podgròm in bolezen nezmernih v misli — melanholija. Bolni so bili vsi: bogovci in vidci iz Knjige, beani v beanijah, bakalavreji, magistri, textuales in locales, Erazem v učeni oholosti, Urh v divji strasti, Martin v jezi besede. Iz Pisma so bili srditi in učeni in iz Ezopa so snažili z besedo in snago svojo knjigo. Wittemberški labod je pel o jag-njetu, ki je premagalo zmaja, »peklenske krote krak«, in vzelo vso krivino svetá nase in odrešilo od zlahte do zlahte. Labod ni bil prvi bogovec, a je bil srečnejši kot češka gos, katero so pekli na grmadi. Pel je kakor slavec, a z znamenjem ni potrdil in je verjel, da ga dati noče. Zato pa je bilo žalostnim, ki so hoteli imeti znamenje, a so ga morali utrpjeti, kakor je pisano, da se lačnemu sanja, da jé, in se zbudi in je prazna duša njegova in se žejnemu sanja, da pije, in se zbudi in je žalostno njegovo srce... Razsvetljuječa luč svetu bolnih v udih, v volji mesa in duha je bila moč iz besed, ki so jih imeli vidci in bogovci. Bogovci so sami trpeli iz Pisma in iz strašnih snag in slik v lesu, iz gnusnob in grozot ozna-njenih v Izaiji, Danielu, Eeehielu in Janezu, iz strahu duhovin, hudiča in enajstega rogu, ki je bil zadnji v Rimu in Antikrist z zaduštvo in svečenjem in z novimi menihi in ki le ni bil zadnji in

je na moči pribival in ni hotelo biti konec preskušnjam in ni bil še red, da vstane sodec na mavri in bo meč iz njegovih ust razpihal ljubéje babelske hčere, poluverce in razločenike kakor pirjevico in smotlako...

*

Takrat so igrali gojenci »novih menihov« v Ljubljani pred Tomažem, devetim ljubljanskim škofom igro o Savlu in Davidu. Davidovi vojaki so peli pesem »letečega leva«, pesem vzhajajočih kraljevih praporov: *Vexilla regis prodeunt*. Trudno so odpevali Savlovi »orožniki« s pogrebno pesmijo evangeljske srenje: »In Fried und Freud zieh ich dahin.« Savla je glumil supremist Adam Wassermannov, čigar oče je bil še nedavno evangeljski kantor in učitelj v Kranju, preden se je bil uslužbil papežnikom.

»Koga oponaša?« je vprašal škof Tomaž. »Jerneja Knaflja na Brdu,« je odgovoril jezusovec, regens et concionator Miklavž Koprivec.

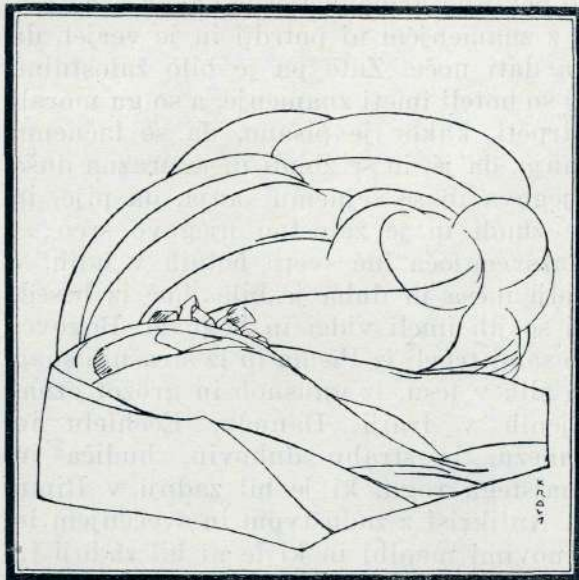
»Njegov red je blizu,« je prikimal vladika.

»Blizu,« je jeknil menih, ne da bi trenil z glavo ali zgibnil z rokami, katere je bil sklenil v rokave; »vzrastla mu je Estera.«

»Saj ji je Judita ime,« je menil škof. Menih je nemo prikimal. Čez trenotek pa je dejal:

»Sina so mu šolali deželani, da bi mu za naslednika vstal in orožnika. Pa ga ne bo učakal.«

»Ali mu je umrl?« je vprašal škof.

»Mladi Knafelj je že tretji mesec gojenec našega reda v Gradci,« je odgovoril jezusovec. Škof je živahno planil:

»Kako je vendar to mogoče?«

»Deus permisit,« je odvrnil mirno menih.

»Ad majorem Sui gloriam.«

»Fiat, fiat, amen, amen!« je zarajal škof. Veder je odšel od igre. Celo dopoldansko nevoljo je bil pozabil, ko je moral beležiti o stiškem opatu v svoj dnevnik: »Aeger et Podagricus. Nec ad finem missae perduravit.« Po večerji je pozvonil tajniku in mu narekoval pismo. Pismo je naslovil Juditi Strmolski, mladi baronici na Brdu...

DUHOVINA.

1.

Poznojesenskega popoldne v letu tisoč in šeststotem je bil prispel prileten popotni človek z Brda med pristave mesta Kranja. Bil je tako zelo utonil sam vase, da ni opazil kamena, ki mu je ležal na poti v spotiko. Kakor podsekano drevo je padel na obraz. Ko je vstal z mokrotnih tal, je pogledal z nagonsko radovednostjo po kamenu in šel z blodnim nasmehom za besedami, ki so bile vklesane v kamen, in je videl, da so ime in geslo raz vrata njegove hiše v Kranju, katero so mu bili cesarski prepovedali, zapečatili in naprodaj zapisali. Kamen nad vrati so izbili in vrgli pred mestno obzidje. Kmetica z Britofa je pobrala kamenato pločo, da bi si pozimi noge grela v postelji. Ko pa je videla pisano, se je ustrašila in pustila ležati kamen med pristavami.

Bridko, kakor da govori težke uroke, je bral popotni samega sebe raz kamen:

„Sie Bartl Knafl Prädicant,
Meyn Sterkh steth in Gottes Handt!“

Predikant Jernej, za Gašperjem Rakovcem drugi bogovec v Kranju, je globoko zasopel kakor človek, ki spi. Nato si je šel z roko mimo čela, ki je bilo samo vase pogreznjeno kakor pri človeku s pomešano pametjo in je tonulo v bolni in blodni mrak oči. Bil mu je obraz iz očeta in matere in dedov in še iz bolezni, ki so jih trpeli: iz lakote, sušice, davice, bodilja in kostenice. Bile so gube ubite tlačanske očetne upornosti. Bile so črte

žalostnega materinega telesa: neutešena
 sla in žalostna kri, ki je bila spočela v
 strahu in nasilno, preden se je zavedela,
 da je blagoslov spočetja v blaženstvu vi-
 hrajoče krvi in vzhičene želje. Komaj
 vidno so se risali možu v skrajnih kotih
 gorenje ustnice redki umazano svetli brki,
 bolno skodrana je senčila skromna brada
 obradek in čeljusti. Bilo je lice človeka,
 ki se mu ni bil drob razvil, bilo je zrealo
 duše, ki je strašno in venomer trpela iz
 besed prerokov in razodetja, ki je hrepe-
 neta v širino razgleda in ni mogla preko
 ene misli, ene žalosti, ki jo je kakor pre-
 kletto Mrtvo morje zalijala, težila in dušila.
 bridka iz dneva v dan, iz pijanega večera
 in motnega dremca v bolečino strezavega
 jutra in morečega dnevnega opravka.
 Bilo je lice, da si bral ž njega vso prošlost
 bogovčevo: brazgotine otroških iger, trnja
 in kamenja, ko je lezel za borovnicami,
 jagodami, lešniki in gobami, bral si žalost
 šole in lakote ob knjigi in oljenici; zmrz-
 lino prstov, ki mu je ostala izza šolskega
 kalefaktorstva in cestnega kantorstva;
 bral si prvo telesno žalost nedozorele sle,
 drugo neusopljenega nagona in še pre-
 obilje sholarske pijače in bakalaverske
 šale; bral si prebujenje v mesu in duhu,
 prvi verski upor in zadnji boj in obzir
 pred razločenstvom; bral si kratko veselje
 poročne postelje, prvi krst, prvo bolečino
 ob mrtvem otroku, prvo vdovištvo po ženi,
 ki je ni mogel preboleti, prvo duhovino
 ob drugi ženi, ki mu je bila prešuštna in
 je blagroval njeno smrt; bral si prvo
 veselje v sreči evangeljske službe in prvo
 nadlogo preganjanja in strahu pred vozo,
 prvo razočaranje v Kranju, Karlovcu in
 Ljubljani, v srenji, ki mu ni hotela biti
 pridna, prvo starost in osamelost na Brdu
 in prvo hudičevo misel, da raste nekje
 drevo, kjer bi obvisel na samem; bral si
 prvi obup, da ni znamenja, prvo pijačo
 iz obupa, ker ni znamenja, drugo iz pijače,
 tretjo; bral si prvo še nejasno bolešno
 slo iz pijače: nagon ježne živali, ki jo poja
 hudič; zavreči se, ubiti se v nečedni hot-
 ljivosti in tako maščevati se lepi, ne-
 poslušni poluverki babelski z lastnim
 ponižanjem v lajnu lotriškega sadla.
 Predikant se je sklonil po kamen in ga
 dolgo držal v rokah pred seboj kakor list
 pergamena. Potem mu je bolno zadrhtelo

v gostih gubah kraj oči. Kamen je padel
 rezko iz njegovih dlani in se prelomil na
 tleh. Trpek nasmeh je vzvalovil mrzlično
 hladnost bogovčevega lica. Z besedo člo-
 veka, ki besedo iz vina sanja in se joče,
 je zamrmral:

»Hie Bärtl! Nečimurnost moja mlada.
 Norska je pamet mladih let!« Z jezno
 naglico je stopil po poti naprej. Mirneje,
 manj bridko je čuvstvoval:

»Norska je tista pamet, a sladko je bloditi
 mlademu človeku. Dobro je v duši in
 pokojno je v srcu. Ni žalosti v udih, ni
 boleznih v mislih. Če je bolnost, je kakor
 bežen tresljaj mrzlice, veselje pa je kakor
 trata v cvetju: skozenj brodiš, rosa oblija
 noge in pesem in ženo imaš.«

Vstale so besede vanj, ki jih že davno ni
 več čuvstvoval: »O! Nichts Lieberes auf
 Erden, denn Frauenlieb wem's kann
 werden!« Kakor že tolikrat v svoji osame-
 losti in tegobi je utonil v motnem hrepe-
 nenju po davno minulem.

»O! Nichts Lieberes auf Erden, denn
 Frauenlieb wem's kann werden,« je po-
 novil in zaječal od ganotja.

»Vse je minulo,« je občutil. »Utrpel sem
 vso sladost življenja. Samotno je moje
 ležišče. Tisto telo, ki mi je služilo v sli, je
 sprhnelo in le mrzla duhovina vstaja v
 mojega življenja večer.«

Šel je in je še tonul v mislih na pokojno.
 Potem pa je, kakor da ga duši, bruhnil
 predse trpkno, v onemogli želji:

»Agnes, du mein viellieb weylant Ge-
 mahel!« — Vstopil je bil v mesto, da sam
 ni vedel kdaj, in je šel, da sam ni vedel
 kam. Po srednji ulici je šel, tesno ob hišah
 in se vedno zopet pripogibal pod nizkimi
 nadzidki. Ko pa je stal pred farno cer-
 kvijo, je obstal nenadoma in zastrmel
 blodno okoli sebe. V vratih sosedne hiše
 je stal mlad človek, ga zagledal, spoznal
 in se zelo začudil. Strmel je nekaj hipov
 neverjetno v predikanta. Potem pa se je
 zganil, snel dijaško pokrivalo in se po-
 klonil.

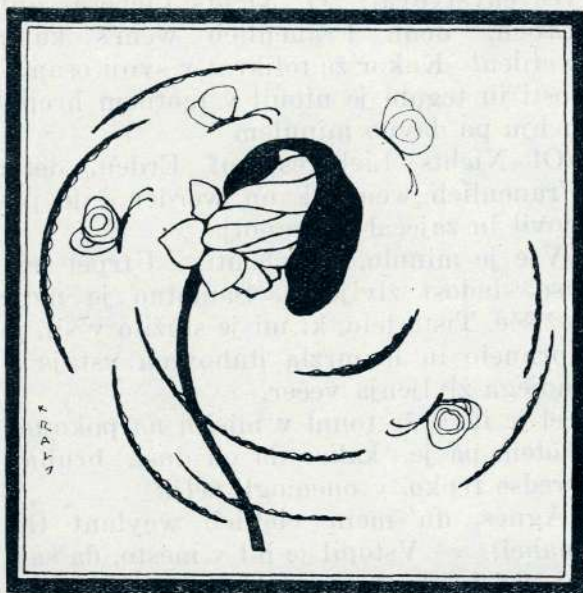
Predikant ga ni opazil. Še vedno je topo
 in blodno strmel v zaprte cerkvene duri.
 In glej, tisti hip jih je nekdo od znotraj
 odprl.

Mladi človek v sosednih vratih se je pri-
 bližal predikantu in pozdravil s prosečim
 klicem:

»Here Meister!«

In še ga ni opazil predikant. Rezko je bil sklonil život kakor za skok. Vstopil je v cerkev. Mladec je strmel z odprtimi usti za njim. Potem je stopil s trdo žalostjo v bledem licu nazaj ob hišo nasproti cerkvi in ni odmaknil pogleda od cerkvenih vrat. Potem se je strelovito zasukal in vstopil v hišo. Vrnil se je skoro trenotno z nenavadno težkim dijaškim mečem ob strani. Desnica je nemirno tipala ob ročaju, blede lice pa je bila zalila mlada kri in v očeh se je vžigalo oprezujoče navzgor in navzdol po ulici. Ko se je nekoliko pomiril, se je nasmehnil bridko in zamrmral:

»Here Meister, vahre wohl. Erasmus vigilat.« Bil je Žige Wassermanna mlajši sin, Knafeljev najvernejši orožnik v mestu...

2.

Predikant Knafelj je premotril mrak hladne cerkve in ni našel, da bi bil kdo v njej, in je ugibal, kdo neki mu je odprl. Še vedno bolj nagonsko nego zavedno je stopil k stopnicam, ki so držale v stolp, in je našel tudi tam odprto. Vedra misel se je vnela v njem in je občutil: »Kakor da je vedel, da pridem, in kakor da se mu je kakor meni razodelo, da bom prišel, in naj čaka in odpre, je odprl in ga ne poznam.«

Zavedel se je nagiba, ki ga je bil dvignil s samote na Brdu na pot v prepovedano mu mesto in mu vodil nogo na stopnice v zvonove. Po mrakotnih lestvah se je

živahno pel navzgor in se besedno spominjal klica iz sanj.

»Saj ni imelo obličja, a po glasu sem jo spoznal svojo duhovino in je rekla, naj grem in bom znamenje imel in bo vstalo med zarjo in mrakom noči.«

In še se je spominjal:

»Zbudil sem se iz sna in sem oči odprl in glej! Spal sem z glavo na knjigi in je bilo odprto v Ecehielu na dvanajstem poglavju in sem bral, da poslej nobeno videnje ne bo več prazno.«

Zasopel se je oddahnil v temi sredi lestvâ in ponovil ukaz iz sanj in na glas:

»Pojdi v višavo pod zvonove in boš znamenje imel in bo vstalo med zarjo in mrakom noči!«

»Kakšno znamenje bom imel? Kaj bo vstalo?« je spraševal nezaupno sam v sebi. Tedaj je leglo svetlo od zgoraj in je slišal škripanje tečajev pri pokrovu na lini v zvonove in je zopet verjel, da mu nekdo čudežno odpira. Tajnostna groza mu je zagomazela v život. Krčevito se je oprijel držaja in segal z nogo in roko v lestvo navzgor in sunil v svetlobo pod zvonovi, ki so težki viseli nad njim in je v največjem nihal jezik in mu brnel klobuk, ki ga je bil nekdo zganil. Predikant se je ogledal. Bil je sam. Groza mu je znova zagomazela po hrbtu in se je nezaupljivo ozrl v stolp, odkoder je bil prilezel. In se je šele sedaj obudilo v njegov spomin tisto grozno, ki se je bilo dogodilo tam doli v temi na tretji lestvi. Evangeljski hlapčič je bil pred dvajsetimi leti prilezel cerkveniku Peru podrezovat vrvi in jih je podrezal. Ko pa je hotel nazaj, se mu je hudič popačil iz zvonov in je otroče telebnilo v globel. Tisti nesrečni hlapčič je bil predikantov lastni prvorojenčič.

»V skušnjavah nas ne pusti in od zlega nas reši!« je zamrmral nesrečni oče in se začudil:

»Kako da nisem mislil na tisto? Ali bi bil prešel, da sem mislil?«

Iz vere, da ne bi bil prešel mesta, kjer je še vedno temna krvava pega pričala o smrti njegovega sina, se je zopet usopil v trdno vero, da mu je težavo poti vzel duh, ki ga je bil pozval na pot:

»Znamenje boš imel in bo vstalo med zarjo in mrakom noči!«

4 Stopil je k lini in zaprosil:

»Gospod, pozval si me. Glej, čakam. Razodej!«

In je šel z očmi na jug in vzhod čez polje, ki je tam ležalo sredi med gasnočim dnem in daljnim mrakom. Hrepeneče se je nagnil polju naproti skozi lino. Wassermannov Erazem doli na ulici ga je opazil in vzkliknil:

»Gospod Jezus! V zvonove je šel. Kdo ga umej?«

Predikant pa je iskal v polje, da so se mu oči orosile in omeglile, in ni našel. In je iskal v drugo smer, v zeleno goro pred seboj, ki je bila mesto prekrila s svojo senco, k škofljim v Loki, kjer je vedel za sovražnika Wurtznerja, na Smlednik mimo nečednega paširja Jurija Otave do Cerkljan, kjer je bil papežniški Haumann izpodrinil evangeljskega Krištofa Schwaba. Iz solnea v čad in mrak se je pogrezala široka ravan s svojimi polji, močadami in lesovi pod zelenomodrim, mrzlim nebom, kamor je bil iz sivine na vzhodu vstal polni mesec. Sijajno je gorela zemlja pod planinami, predgorje nad ravnjo: Krva-vec, strmolski breg, Kopa, Štepanja gora in Mojzesov vrh, Viševak, Drenik, Potoška gora, Mehka dolina, Hudičev boršt in Veliki les. Vijolična zarja je šla mimo zemlje Podgorcev in Zaborščanov, senarjev brdskih in drvarjev velesovskih: Sveta Katarina v lesu, Sveta Sobota v lesu, Beli log in Zalog pod cretjem, močvirja pod Golnikom in Vevodni boršt. Tostran je bilo solnce že zatono, savski bregovi so ležali v mrču in čadu pastirskih ognjev in vzduhu vode. Samo polje proti jugu je bilo kakor širok hrbet pol v luči pojema-joče zvezde, pol v hladu vzhoda, odkoder je rosila noč.

Lepota razgleda je zbrisala za nekaj časa spomin najbližjega čuvstva iz predikantovih misli. Slovesno občutje se ga je polastilo in mu je bilo iz Pisma, kakor da je prerok in vidi daleč z gore Tal-Abiba, kamor ga je bil vzdignil Gospod. In iz preroka je vzrastla čudno sveta jeza vanj in je mislil krčevito z besedo in snago svojih knjig:

»Nesrečna zemlja, negodna, ki te norijo s svečenjem in zaduštvom farčiči in novi menihi, malikovski poluverci, papeževi sledniki, seme hudičevo, ki stražo streže Antikristu. Kdaj vstane tvoj red, tvojim

zapeljavcem sodec? Čuj, kaj mi je velel Gospod. Roke naj sklenem in z nogo naj udarim ob tla in zakličem joj! radi vseh gnusob Izraelove hiše. Roke sklepam in z nogo bijem zaradi tebe, Krištof Treiber, neukretni blodež, lakomni stražar norškega Tomaža Ljubljancana, ki je erbič zblode, zlobote in zločesti krgave, krivine in oholnosti. Z nogo bijem, objestni ti telec, hlapčič zlodejev, ki si prišel v mojo srenjo za prascem Mercino in oslom Lathomusom in si zadnji papežnik na pridižnici v Kranju, zadnji nenavidljivec lajavi, ki ni hotel roditi za moj glas, za duh gospodnji, ki mi je bil kakor vidcem in bogovcem.«

Erazem Wassermannov pod cerkvijo je s hrepenečo gorečnostjo gledal v višino. In mu je prišlo, da bi predikanta opozoril nase, in je zapel:

„Mus tiefer Not schrei ich zu Dir,
Herre Gott, erhör mein Rufen!“

Predikantu je omahnil pogled nad mesto, ki se je bilo vzviličilo v tri ulice od špitalskih vrat do stolpa nad Dolom, ki je vsako leto bruhal črne jate vran na mestno ozidje in na stolpe mestnih cerkva svetega Kocijana, svetega Boštjana, roženvenške Matere in špitalske kapele. Stisnjeno v ozidje na živi skali je živelo mesto iz polja in pristav, iz petaka, ki ga je plačeval tovornik v Lahe, iz cehov, ki so živeli svojo topo vsakdanjost iz dedov v dede, iz vina, ki ga je bilo v mestu več ko vode, iz besniških drva, iz rib v Kokri in Savi, iz sejmov svetega Marka in četrtkov v mesecu, ki so poznali tržiško usnje korduvan, šenčurske odeje, nakelske volnene jopice, loško platno, jeseniško železo, lonce iz Kovorja, krzno in kože od Kokre, smolo in gobo iz lesov na Jelovci, kostanj Podgorcev, poljanske konjarje, ajdo in med v satovju, lan in sir in vitre in jazbečje sadlo, terijak in mitridat, album nigrum za zaprte dojence, oglejski zafran, avgsburgški parhent, muzansko steklo, adiantum za mlade norške ljudi, pilule »sine quibus esse nolo« za stare device, nože, orožje, bičevnike in še nemški letak o davno pozabljenih turških vpadih, ki niso bili nič manj grozni mimo novih in zadnjih.

Predikant je premočil strehe pod seboj kakor so se vezale v treh pramenih iz severa na jug. Mrmral je ali z ljubeznijo ali s srdom, kakor že je bila ali hiša evangeljskega meščana ali dom papežnikov:

»Vzdajem vam dober večer, vi moji verni orožniki. Vam pa vzdajem hudiča, ogenj in lajno, ki ne rodite za besedo čiste resnice.« Šel je za drago strmih streh in jih je vedel po vrsti: »Martin Kunstl moj, Tone Oven Treiberjev, Janez Zamujen moj, Jurij Porenta Treiberjev, Heinricher moj, Strauss, Mernhardt, Stockzahndt moji, Urh Sparer, Klemen Raša Treiberjeva; vdova Kristančeva moja, Omersa, Smrkovec, Haertl, Štempihar, Janežič, Bogat, Treiberjevi, seme papežniško...« Kakor da sočuvstvuje z besedo predikantovo, se je razvnela pesem iz nižine v bridko molitev:

»Ne daj, Oče, naš ljubi Bog,
da bi od nas se vzel tvoj uk.
Zateri Turka, papeža,
kir zašpotujo Jezusa.«

Pesem je zanesla predikantovo uho in je opazil mladca, ki je pel. Potem pa je privezala pozornost njegovega duha streha edine evangeljske hiše med dvajsetimi papežniškimi na savski strani mesta. Vstala je žalost vanj, bridkost spominov za pokojnim tastom in žalost nad njimi, ki mu niso več sličili v gorečnosti in veri in ljubezni do čiste evangeljske besede. Zopet se je zavedel v svoj smoter in klic iz sanj in je vrgel glavo v smer proti polju na jugu. Rahel vonj zarje je ležal vse čez mimo samotnih brez do daljne kočice koncem polj, ki je tiho razpadala, odkar je bila umrla v njej stara ženica veščica, kateri so še v grobu z glogovim kolecem prebodli telo. Predikantu je planilo v lice. Prav ob koči je bil vzrastel jezdec v polje med zarjo večera in mrak noči. V bogovcu je oživelo kakor spoznanje iz višav in je zaklical uverjen, da je vstalo in je jezdec njegov sin, njegov daljni orožnik iz Nemcev, Tiferinov študent.

»Tebe mi je napovedalo, moj sin, moj Gedeon,« je mrmral; »jašeš, jašeš.« Stegnil je roke predse, daljnemu v pozdrav. Iz globeli se je oglasila nova pesem, bridkejša:

»Tam pri teh vodah Babilon
smo žalostno sedeli...«

KRALJ FRANC: TRENTARSKI ŠTUDENT II.

Ni je čul, ni poslušnil.

Koj nato pa je zato sunilo jezno in uporno, izzivaje hripavo in zelo glasno:

»V Kranji je zdaj en papežnik,
tega hudiča učenik,
Treiber je njegovo ime,
pravo hudičevo seme,«

Bila je morda jezna očetova beseda iz veže, ki je še podpihala mlado hlapčičevo gorečnost. Bila je morda zasmehljiva opazka Erazmovega brata, ki je bil za nekaj dni prišel iz ljubljanskih šol domov in si baš likal obleko, ker ga je bil domači župnik povabil na večerjo. Morda je bila celo hudomušna opomba in pomilujoč nasmeš sosedove hčerke, Erazmove vrstnice, žive Snedčeve Agate, ki je gorela za mladim in ni hotel norski mladec roditi za njeno prijateljstvo.

»Treiber je njegovo ime,
pravo hudičevo seme,«

je ponovil Wassermannov bojevito, strastno, a se umiril, ko je videl, da je mož v zvonovih pogledal z bridkim nasmehom

nanj. Predikant pa je sam zase zamrmral pomilovalno:

»Mlada, vroča kri! Če bi ji dana bila vztrajnost, vernost in moč!«

Tedaj pa je segel v njegovo besedo neki neznan glas.

»Ščenè razločensko, hlapčè negodno!« je bilo slišati preprosto, kratko. Predikant je zagledal v lini ob sebi človeka, ki ga ni poznal. Bil je tridesetleten mož in se je zaupljivo obrnil k bogovcu in dejal:

»Lej, kakšno šibo si je spletel stari Wassermann. Sam ga je učil peti pesem, katere mu zdaj odučiti ne more, telcu hotljivemu za licem bogovčeve na Brdu.«

Predikant je pozabil na jezdeca v polju; lice se mu je zmračilo in je vprašal:

»Kaj misliš? Katere bogovčeve?«

»Poznam je ne,« je odvrnil oni preprosto, »moj oče Pero mi je pravil, kakor so mu babe povedale, ki hodijo v grad prat. Hudič jo je obsedel, so rekle, ji vzela dekelstvo in upalil polt, da nori za možkimi in je neki taka, bi rekel moj oče, da je celo očeta strah in sram in jo zapira, lutrovec norški Jernej.«

Prezirljivo in rezko se je obrnil predikant v stran in pogledal v smer proti polju, kjer je gasnila zadnja zarja. Še je tam brodil jezdec sredi med dnem in nočjo, a ni se zdelo, da bi se bil približal. Predikant je trenutno pozabil soseda ob sebi. Njegova ljubezen je trpela v daljo:

»Izza hiše vedomec si vstal v polje. Ali nisi moj sin? Davno je red, da se mi vrneš. Kam jahaš? Ne bližaš se. Ali ne znaš poti več? Noč te bo zajela, da ne bom razločil tvojega lica, ko prijahaš. Ali si sploh ali pa si le slepilo iz nenavidnega?«

»Svojca oprezuješ,« se je zopet oglašil zaupno dobrodušni mladi mož ob predikantu. In še je govoril in se začudil:

»To bi pa le rad vedel, kdo ti je odprl sem gori. Po steni, bi rekel moj oče Pero, menda nisi priplezal kakor martinček. Pa saj nisem radoveden, a moja služba je zdaj takale, moja služba po očetu, ki je naduho dobil in je star, da boš vedel in mi zameril ne boš.«

Bridkost pikre pomilovalnosti je obrobila bogovcu ustnice. Iz občutja neljube soseščine je namenoma prijazno pokimal Wassermannovemu mladeu v nižavo. Njegov сосед v zvoneh je videl in se mu

je obraz glupo podaljšal. Nato pa mu je vzrastla v lice užaljena zavednost in slovesna odločnost. »Kaj si mu prijatelj, razločencu?« je vprašal. Predikant se je živahno okrenil in mu mrko pogledal v lice. Ni takoj imel besede. Ko pa jo je našel, je sunil odkrito: »Ti sam si razločeneel!«

»Lažeš se,« je odvrnil oni. »Novi cerkovnik sem po očetu Mihi, ki je zaradi lutrovcev v naduho prišel. Toliko so mu negodni podrezovali vrvi.«

Ker ni umel predikantove besede, je še živahneje prepričeval:

»Še na misel mi ni prišlo nikoli, da bi bil za njimi bezljal. Kako neki? Petnajst let sem služil škofljim v Gornjem gradu in bi jim še. Ti me nikar ne psuj!«

Predikant je zopet nemo strmел preko polja na jugu. Zarja je bila ugasnila, a jezdec ni bil bliže. Za bogovčevimi pogledi grede je doumel cerkovnik:

»Pa ne da čakaš onegale tam? Star si, bi rekel moj oče, in slabo razločiš. Jaz sem mlajši pa vidim. Sence ne meče več, spoznam pa le, da jaše proti škofljim v Loki in ne na Kranj.«

Rezko se je tedaj odtrgal predikant od polja med nočjo in dnem. V lice mu je bila stopila blodna napetost. Gibal je z ustnicami, a besede ni izrekel. Iz nižine se je zopet oglašil Wassermannov. Pa ni bila več molitev, bila je pesem mlade, zaljubljene, žalostne krvi:

„Ach Lieb laß dich erparmen,
daß ich so elend bin
und schleuß mich in dein Arme.“

Bogovec se je zdramil in zdrznil. Stopil je za korak bliže k cerkovniku in rekel:

»Ali ga slišiš? Si rekel, da nori za bogovčevo hčerjo?«

»Tako sem povedal, kakor mi je povedal oče,« je odvrnil cerkovnik. »Nori. Pa dekle je obsedeno.«

»Moja hči ni obsedena!« je vzkliknil ostro bogovec.

»Tvoja hči? Bogovčeva, sem rekel,« je zijal cerkovnik. Nato pa se mu je zavisitalo:

»Kaj, ti da si?«

»Sem,« je odvrnil jasno predikant in pomeril onemu lice in postavo. Čudna moč je bila vzrastla vanj. A tudi cerkov-

niku je zaigrala mirna službena odločnost v očeh in je rekel sirovo odkrito:

»Saj se ne bi čudil, če te je hudič dvignil v zvonove, bi rekel moj oče. Njemu ste jih rezali, meni jih ne boste, vrvi, pravim jaz. In če se mi koj ne spraviš dol, bom sam skrbel.«

Zadrhtelo mu je v rokah, s katerimi se je bil oprl v zvon, da je zamolklo zabrnel. Predikant je nemo utonil pred njim na lestve v stolp.

»Saj mi je resnico povedal, norški stražar Treiberjev,« je mrmral. »Hudič je bil, ki me je vzdignil v zvonove iz duhovine, ki je nisem imel, nenavidni, lajavi, trikrat lažni, hudič, hudič, hudič.«

Cerkvenec je zvonil. Težko je padal glas nad ceste in ulice in strehe mesta, ki je tonulo v mraku. Cerkvenec je pridržal zvon. Jeknil je še parkrat v zadnje njegove besede:

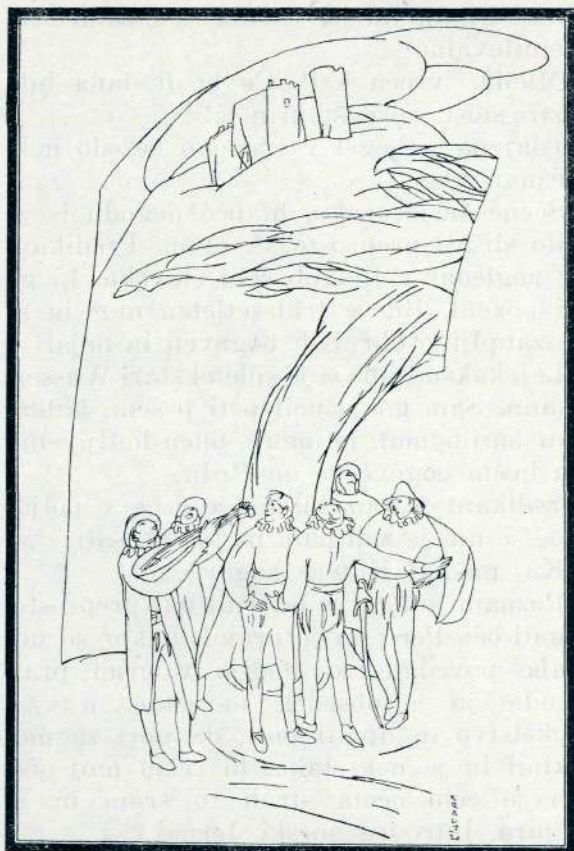
»Zdaj in ob naši smrti uri.«

»Amen!« je odgovorilo z nad zvonov in pred cerkovnika je zdrknil človek in se postavil z glupim nasmehom obenj.

»Norski Čatuljica,« je vzkliknil cerkovnik, »ti torej si odprl lutrovcu v zvonove? Tako služiš in strežeš?«

Stegnul je roko, da bi pograbil onemu v skuštrane in sršeče lase. In oni mu je glavo naproti priklonil, kakor da se sam zaveda, da je zaslužil kazni. Bil je nizek zarastel človek bolj otroku podoben nego tridesetletnemu možu.

Zapitemu kovaču pod mestom se je bil rodil. Očeta so mu ubili v nedeljskem pretepu na farovski loki, mater mu je božja oblast vrgla v Savo, ko je prala, sam je padel iz zdiča pri peči, kamor so ga bili položili, ko so devali očeta na mrliški oder, in se pokvečil. Potem je rastel in stradal. Mestni otroci so mu s kamenom izbili levo oko. Desni uhelj mu je odtrgal pek, kateremu je bil zmaknil hlebček kruha, bridko ga je bil oklal pes, ko je lezel spat v pristavo pred mestom. Za kos kruha so ga poslali evangeljski otroci v stolp farne cerkve, kjer jim je bil besni cerkovnik Pero nastavil skopec, ker so mu hodili pod zvonove podrezovat vrvi. Res je zašel v železje. A od tedaj se je prevrglo v njegovem življenju. Cerkovnik ga je polmrtvega vzel v hišo in skrbel zanj. Samo eno krivico mu je še storil, ko se je bil

KRALJ FRANC: TRENTARSKI ŠTUDENT I.

pošalil z njegovo bedno in nakaženo postavo, da je prava čatuljica. Ime se je otroka prijelo in ko je dorastel, že sam ni več vedel, da je njegovo pravo ime Tilen. »Zakaj si mu odprl, povej, zakaj?« je strahoval mladi cerkovnik pohlevnega reveža.

»Bal sem se ga,« je odvrnil Tilen.

»Bal?« se je začudil cerkovnik in se z zadoščenjem pomeril z onim.

»Jaz se treh takih ne ustrašim,« je menil in pozabil svoje stanovske strogosti.

»Pojdiva,« je velel nato. »Pa da mi kaj takega ne storiš več. Za to te ni redil moj oče in priporočil še meni. Če ješ moj kruh, ga zasluži ali pa si preberi.«

Tiho je utonil Tilen pred cerkovnikom v stolp. Godrnjaje je sledil gospodar. Ob tretji lestvi v temi pa je obstal in dejal sam zase:

»Tu menda je priletel ob steno tisti nesrečni hlapčič. Pasji oče, lutrovski! Ali se mu ni obrnilo srce, ko je plezal tu mimo? Ubogi otrok. Nad očeta naj pride njegova kri in če je res videl, da se mu je hudič popačil znad zvonov, preden je padel —«

Sredi besede se mu je čudno posvitalo v glavi in je vzkliknil:

»Čatuljica! Odkdaj laziš nad zvonove?«
Tilen pod cerkovnikom je obstal in ni odgovoril.

»Molčiš,« je menil cerkovnik, »pa ti zdaj jaz povem, kako je to. Bojiš se lutrovca z Brda. Saj se ga lahko. Sina si mu ubil.«
»Sam je padel,« je zaprosil Tilen.

»Padel je,« je rekel cerkovnik, »pa zakaj. Poslušaj me. Tebe je zagledal nad zvonovi in morda si se mu celo popačil, kaj?«

»Rezal je vrvi,« se je opravičil nedorasli. Cerkovnik ni odgovoril. V svoji preprosti glavi je domislil:

»Pri spovedi bom povedal, kar vem. Duhovni naj razloči, kako je, ne moja kmetiška glava.«

Na glas pa je velel Tilnu:

»Nad zvonove ne lazi več!« —

Zaprl je cerkev in šel k župniku Treiberju, da bi mu povedal, kako je našel predikanta v zvoneh. Našel je župnika v družbi s človekom, ki je bil pravkar prijezdil od Kamnika čez Šenčur v polju med zarjo večera in mrakom noči. Bil je mladi Harrer, čigar družina je bila še nedavno Knafljeva. Mladi Harrer je bil prijahal v službi škofa Hrena in izročil župniku zaupno škoflje pismo. Župnik Treiber je bral podpis:

»Thomas, episcopus, commissarius caesareus in evangelicos.«

Poslušnil je cerkovnikovemu poročilu. Nato je menil, kakor da pomiluje:

»Aeger mente et corpore. Profuga! Non perdurabit!«

(Dalje.)

ZEMLJA.

STONE SELIŠKAR.

Kakor posesana volkulja
se je zleknila zemlja v jeseni.

Z železom so ji parali prsa,
njena obilna in mlečna,
vsi njeni nešteti otroci;

z železnimi ostmi so ji odpirali prsa
njena obilna in radodarna
in kmetiči so na obrazu ležali
in so jokali
v smehu
kakor otroci.

Sedaj leži mati in spi. Počiva.

Po sneženih poljih romam in me je strah
mrliča z živim plodom v telesu.

Strah me je,
mati,

Tvojega ploda me je strah, o, ti ne veš
kako
me je strah! —

O, mati,
zakaj, glej!

Čez leto dni, ko boš rodila,
ko boš razgalila svoje telo in boš
dojila,
bodo preklinjali tvoj plod in tvoje
telo
Tvoji najvernejši otroci,
ki bodo samo kaplje lizali —

in bodo pljuvali na Tvoj plod in
Tvoje telo
vsi tisti, ki se bodo mleka napili
in bodo v pijanosti
nad nami,
med muziko bičev in škorpionov,
cancan plesali ...

O, strah me je.

Pokleknil sem:

O, mati,
kaj je tako že od vekomaj?

Od vzhoda sem je zavalovalo po zemlji.
To je bil njen vzdih.

Na tla sem se vrgel pričakovanja poln
in sem prisluhnil —

Mati govori.

Vzpel sem se kvišku in sem
zdirjal preko sneženega polja
rjoveč:

Ni od vekomaj,
ni od vekomaj,
ni od vekomaj!

Zagnal sem se v ljudi in sem jim
klical besede:

Ho, ljudje —
ho, vi vsi,
za menoj, za menoj,
saj ni od vekomaj,
saj ni od vekomaj!

DOMIN SVET

LETNIK 36. V LJUBLJANI 20. FEBRUARJA 1923. ŠTEVILKA 2.

BOŽIDAR JAKAC: MUZIKANTI.

BOGOVEC JERNEJ.

DR. IVAN PREGELJ.

3.

Bogovec je omahnil truden iz cerkve v mrak. Wassermannov se je utrgal za njim. Topa bridkost in težka trudnost je vezala bogovcu misli na telo. Obšel je cerkev mimo katoliške šole, grobov in hiše brdskega barona Nikolaja, ki je bil njegov kolator in zaščitnik, in je stal v ozki ulici med tesnimi stanovanji, kjer so gospodinje druga drugi videle v lonec in posteljo. Prepirlj sosedov je napolnil vso ulico, vonji siromašnih ognjišč so plali na ozko gaz kakor potoki nečedne vode ob nalivu. Mrčes se je sprehajal iz vrat v vrata. Odkar se je bila vera pomešala, je bilo zrastle strašno v ljudi. Psovali so se iz okna v okno, kleli, sovražili. Predikant je vedel in je stotič znova trpel:

»Kaj si mi prepustil, Gašpar Rakovec, prvi orožnik besede čiste v Kranju? Lajave pse in lajno. Nikoli nista imela slabše srenje prasec Mercina in norški Steinmetz.«

Iz žalosti je posluhnil. Nekje iz teme je prosilo na ulico:

»Oča, Sin, Duh, nebeški kralj! Tvoje ime sveti se, čez nas da boš sam kraljeval, Tvoja volja izidi se...«

»Moji so in molijo,« je bolno čustvoval bogovec in se mu je hotelo zdeti, da je glas spoznal. In šel je mimo in je videl: »Gospod Bog! Saj je res ona molila, naša stara Tereza, ki je stražo stregla moji rajni pridruzi v otročjih krčih.«

Obrnil se je, da bi šel nazaj, a je dvomil: »Tereza ni. Čez devetdeset let bi štela. Kako bi še znala peti.«

Spomin na rajno pridruzo, ki je bil bogovcu ugasnil v zvoneh, se je vzbudil nanovo. Strašna bolelost po davni ga je obšla. Mrmral je: »Agnes, du mein viellieb weylant Gemahel!«

Stopil je gnan od hrepenenja hitreje in vzšel na trg pred špitalsko cerkvijo in se obrnil mimo krčme na levo v ulico, kjer mu je stala hiša. Iz krčme je udarjala pesem, ki jo je poznal:

„D Kutt', du viel schnödes Kleydt,
Ein großer Schalk der dich antreit...“

»Moji,« je mislil mimo svoje poti in svojega hrepenenja bogovec, »moji, učitelj Dachs, Mernhardt, Stockzahndt in Schlaggen.« Hotelo mu je vzrasti kakor veselje v srce. Pa je videl ob vratih človeka, ki je bruhal, in je vstalo zopet zoprno vanj: »Tvoj erbič sem, Gašper Rakovec. Lajave pse imam in lajno.«

Nad drago streh je bil vzšel mesec. Bogovec je stal pred svojo hišo. V blede luči neba je živelo troje oken. Bila so mrzla. Hiša je bila mrtva. Prevzet od čudnega ganotja je obstal predikant. Oko mu je obviselo v praznini vrh vrat, odkoder so

bili izbili njegov imenski kamen. Ko je moral iz mesta, je bil potegnil kljuko iz vrat in jo nosil verno s seboj. Zdaj jo je otipal, izvlekel in potisnil v ključavnico. Odprl je v zatohlo in plesnivo vežo. Žalostna golazen se je razpršila po prostoru. V somraku noči in mesečine je šel in odprl v sobo na desni. Tu je v svojih srečnejših dneh bral in pisal. Osušen tintnik je še visel na žeblju ob oknu. Krpa papirja je bledela na podu. Predikant ni vstopil. Zaprl je vrata in šel naprej in dotipal do lestve v gornji prostor. Vzpel se je kvišku. Bil je v sobi svoje prve poročne sreče. Mesec je bil napolnil sobo in se polil po tleh prav do tam, kjer mu je nekoč stala zakonska postelja. Še je bila vidna lisa, dokoder je segalo ležišče, in nad liso je bil žebelj. Na žeblju je še visel suh cvetni vršiček, davni in zadnji njegov krizmanek, kakor ga je bila previsoko pripela botra možu in ženi. Predikant je pobožno in hlastno snel vejico in si jo pritisnil na ustnice.

»Agnes, du mein viellieb weylandt Gemahel!«

Do bolečine jasno je vstala vanj slika davne sreče. Zaživelo je predenj sladko dete iz očeta gorečnika, sodnika Janeza Junauerja. Videl je njeno tiho pokornost, njeno skromno dekelstvo, preden jo je bil zasnuvil. Potem je videl, kako je gorela v njegovi vihrajoči volji, zorela iz trpkosti udov v sladko mehko materinstva, kako je trpela voljno skrivnostno slo nakaženega otročniškega telesa, kako je rodila v trgajoči se bolečini, kako je uživala, ko je dojila, kako je hrepenela od hlapčiča v plenah k možu in od moževe strani k hlapčiču. Pa je bila botra tako visoko pripela krizmanek.

»Agnes, du mein viellieb Gemahel!«

V strašni jasnosti je vstalo v predikanta in je občutil, kakor da se je zgodilo tisto uro. Ponoči od dneva svetega Janeza v dan nedolžnih otrok je bilo. Legla je bila tik pod krizmanek. Dete ob njej je krililo z ročicami in segalo kvišku in ni doseglo vejice na žeblju. Težko je vzdehnila žena. »Here mein Gemahel!« Obraz ji je rdel od sramu, solze so ji zalile oči. Potem je zakoprnelo iz nje: »Ne maram dekelstva! Snemi krizmanek. Previsoko visi.«

»Previsoko visi,« je ponovil predikant iz sanj. Tiho je prehajala mesečina preko tal. Iz zatohle plesnivosti je dehnilo po davni sreči. Sanjajočemu je vzigralo v mozeg in glavo in se mu zvrtilo. Zdrknil je na koleno:

»Agnes, Agnes!«

Dvignil je glavo in zastrmel. Ali se je bilo iz mesečine stkalo ali je bil sen? V nejasni polutemi je stalo nizko, sladko bitje, se nagibalo v luč, njegovim rokam nasproti in koprnelo, kakor da se sramuje in mora prositi:

»Here mein Gemahel. Umrla bom v dekelstvu. Težko je. Ne morem več nositi. Snemi krizmanek, snemi krizmanek!«

Bogovec je zaječal, planil in razširil roke po prikazni. Zajel je v prazno; glava mu je trpko zadela ob steno, brezmejna slabost mu je zavezala misli, padel je na obraz.

Ko se je vzdramil, mu je pot zalival čelo. Mesečina v sobi je bila prešla; šum golazni se je znova budil. Bogovec se je dvignil, si obrisal potno čelo in trpel:

»Prazno vidim. Hudič me baja z namišljenim, z duhovino, da bi mi znamenje dala, pa je ni.«

Dvignil je roko kakor v odroke in rekel: »Sladka si, pa nisi prava. Ugasni, ugasni, nenauidni duh, krgavi, v mlamolu tamnic!« Z ustudeno krvjo in poltjo se je opotekel po lestvi navzdol v vežo in iz veže na ulico. Mladi Wassermannov, ki se je bil usadil ob vrata za stražo, je plaho odstopil. Komaj je prepoznal bogovčevo spremenjeno lice.

»Here Meister,« je zaklical, »ali si bolan? Nasloni se name, popeljem te. Ali pa hočeš, da pokljukam pri Schlagnu.«

Predikant mu je strmel nemo in topo v obraz. Potem pa se je z vsem svojim telesom naslonil na mladeničevo ramo in

sta šla. Pred Schlagnovo krčmo je zopet vprašal Wassermannov:

»Ali nočeš, da pokljukam?«

Predikant je telesno oživel. Ni pa odgovoril. Stopil je odločno proti špitalskim vratom in prešel. Wassermannov je šel za njim...

* * *

Bila sta v mrzlem molku kranjskih pristav. Blatna tla so bila zamrznila in gruda se je lomila pod njiju nogama. Meglena mesečina je plala nad ravnino; stopala sta iz luči v senco in iz sence v luč, predikant naprej, mladenič z mečem tri korake za njim. Ob zadnji pristavi je sunil v lajež čuvajni pes. Predikant je krenil po sredi polj proti Prevaljam. Ostra je šla senca na njegovi levici in je šel, kakor da gre sam. Šele ko se je zadel Wassermannov z mečem ob mejni kamen kraj ozare, se je bogovec prebudil, obstal, se okrenil in se začudil osorno:

»Kaj hodiš za menoj?«

»Stražo ti strežem, gospod,« je odvrnil mladenič, »noč je samotna, dovoli mi, da te smem spremljati.«

Predikant je nemo krenil naprej po poti. Ko pa je šel dvajset korakov, je rekel, ne da bi se ozrl:

»Vrni se!«

Mladenič ni odgovoril in se ni vrnil. In spet sta šla za streljaj. Tedaj se je predikant sunkoma okrenil in zaklical nestrpno:

»Ali me nisi slišal, da se vrni?«

Mladenič je zaprosil:

»Zakaj nočeš, gospod, da bi ti stražo stregel? Zato sem vzel meč s seboj.«

Predikant je mrmral zaničljivo:

»Tvoj meč mi ne bo priden, kadar bi kmetje vstali s cepci. Vrni se k očetu.«

»Here Meister,« je znova prosil mladec.

»Ne imenuj mi očeta. Sam trpim radi njegove nezvestobe. Jaz pa sem tvoj do smrti.«

»Peter je nosil meč, pa je le zatajil,« je dejal bridko bogovec. Nato pa mu je živčno vzrastla nevolja in je udaril sirovo v mlado zanesenost Wassermannovega:

»Ali naj te kakor ščenè potepéno odženem, norska ti kri, ki ti jo je hudič upalil za nesrečnim telesom moje hčere? Pojdi, kakor velim in če si veren. Tebe ne, dru-

gega sem menil najti iz duhovine nocej, ki mi je lagala.«

»Gospod, prej v slabosti si se naslonil name,« je prosil mladenič. In čez trenutek je dejal:

»Gospodične Gertrude mi ne opočitaj. Papežniki molijo Marijo; ne morem živeti brez tiste ljubezni. Naj sanjam o Gertrudi, naj! O, saj ni sladko, saj je bridko, bridkejšje iz dneva v dan.«

Bleda mesečina je bila v mladeničevem lepem in bolno zanesenem obličju, ki je bilo videti čudno potegnjeno, kakor lačno. Nekaj toplega usmiljenja je občutil bogovec, a ni našel iz svoje bolesti mehkejšje besede.

»Če si moj, mi stražo streži po besedi, kakor velim,« je rekel. »Vrni se. Ni mi do tvojega meča!«

Že bridkeje je nadaljeval:

»In ne hodi, kamor ni poti, in ne ljubi, kar je vzel hudič. Gertruda je obsedena. Pojdi.«

»Here Meister, vahre wohl,« je vzkliknil mladenič in se obrnil sunkovito. Predikant je šel svojo pot. Ko je stopil v somrak logov na Prevaljah, je slišal iz daljave žalostno Wassermannovo pesem:

»Es ist ein Schnee gefallen
und ist es doch nicht Zeit...«

Utonil je v temi loga in iskal z nogami, da se ne bi spotaknil ob koreninah, ki so bile pograbile preko steze. V borovju in smrečevju nad njim je suvala mrzla sapa od planin. V njegovem desnem sencu se je zbudila trgajoča se bolečina in se je trpko oglašal očitek v njem:

»Norski starec! Za prazno duhovino si lezel v zvonove, da boš zdaj bolest imel iz vetra do jutra vso noč.«

Občutil je živo željo po močni pijači, da bi upijanila in usopila.

»Vina!« je zaklical hripavo in je vstala vanj kakor groza ob misli, koliko mu je še hoditi, preden bo doma na Brdu. Iz bolečine, da bi jo s hitro stopnjo usopil, je stopil hitreje. V bledem svitu se je odprlo pred njim polje. Prešel je potok čez brv in bil v polju. Telesna bolest je bila trenutno splahnila, oglasila se je bolest duha. Daleč ob sivem in motnem robu gozdov je zabledelo čez polje; bili so zidovi gradu na Brdu, dva gola četvero-

kotna stolpa na desni in levi gluhega in mrzlega sijaja bele zgradbe, ki je v mesec mežikala z malimi okni. V oknu levega stolpa je gorela luč. Predikant se je budil v občutje okolice, ki jo je videl, v neugodnost sitne poti čez zamrlo polje in kmetskega znamenja sredi polj, ki se ga je čudno nagonsko izogibal, in še v občutje okna, ki mu je bilo posejalo nekaj luči v svetlo noč.

»Gertruda, nesrečnica,« je vzrastlo vanj ob misli na hčer, ki je bivala v gradu in trpela. Pred sedmimi meseci jo je bil iz pomladi hudič vrgel skrivaj na nočne ceste med potepence brez vesti...

Predikant je videl v spominu, kakor da se je prav tisto uro zgodilo. Blaznila je iz vročnice in sle in ni bilo leka, da bi ji bil usopil duha. In je on knjigo vzel in pel iz nje:

»Daj me ko pečat na svoje srce, pečat na roko svojo. Močna kakor smrt je ljubezen, zvesta kakor grob je ljubezen. Ljubezen je ogenj. Vse vode svetá je ne pogase.«

In je videl v spominu, kako je kakor ob odročni besedi plahnila njena čudna sla in se je ulegalo njeno ubito dekelstvo in je tiho in pokojno zaspala kakor za reda otroških iger.

»Gertruda, moja in moje duhovine nesrečna hči,« je zadrhtelo v njem in ni videl, da je bil prešel mimo kmetskega znamenja, ki se ga je sicer čudno nagonsko bal. Potem je zopet mislil na mladea, ki ga je bil odgnal, in se mu je skoraj smilil:

»Ali ne ve, kako ji je? Zakaj nori za njo? Ali je še sam obseden in bi bil moral tudi njemu usopiti polt, kakor sem jo njej?« Čim bliže je bil Brdu, tem živeje je občutil slabost svojih udov. Bridko je rastlo v kretnje njegovih nog iz pesmi:

»Močna kakor smrt je ljubezen, zvesta kakor grob je ljubezen. Ljubezen je ogenj. Vse vode sveta je ne pogase.«

Pa je mislil in spraševal:

»Ali pa je ljubezen, kar je? Ali ni le sila in sla iz nenavidljivca, ki nas v prepad in mlamol jaše, nesrečno ježno žival?«

Ves je utonil v novem občutju.

»Ježna žival. Neznani jahač jo podi in poja, da ne pride, kamor bi rada, da ne more, kamor sama ve. Hie Baertl! Ježna

žival. Pojali so te, odkar si vstal iz želje po čisti resnični besedi iz Gašparja Rakovca v kranjsko srenjo, pojali so te in si kakor lisjak, ki ga gonijo psi. Trpiš iz papežniških, trpiš iz okornosti svojih lastnih ljudi, bridek kruh ješ in bridkejšee vino piješ. Lepo starost v svojih si sanjal, pa imaš komaj še zoprn kot pri Abdiji, ki ni več goreč. In še to uro in še si ježna žival in si vstal za duhovino, ki ni iz Boga.«

Še je čustvoval:

»Bridek je moj kruh in trdo je moje ležišče. Kako dolgo še in bom utrpel še zadnjega, svojega Abdijo?«

Razgrel se je do težkega očitanja v misli na svojega zaščitnika in gostitelja na Brdu, gospoda Nikolaja, in mrmral:

»Saj nisi več Abdija. Saj si samo še smešen localis in me rediš, da se, ko si vina in žene sit, pomeriš z menoj in te moram iz vljudnosti hvaliti, da si večé textualis. S Treiberjem papežnikom v Kranju bi prav tisto veselje imel in si ga morda že želiš. Saj veš, da je bolj bukovski kakor Jernej in tudi vljudnejši in prijetnejši. Nima mojih sršeeih obrvi, nima žalosti v obrazu, ki je iz nenavidnega in iz biča nevidnega, ki me poja. Težek sem ti, pa si ti meni še težji, Abdija, smešni localis.«

Zavist in sovraštvo je rastlo predikantu v dušo:

»Tvoj oče Adam, pač. Bil je zvest orožnik. Ti si že spadel in če še nisi, saj boš. Ne taj! Poznam textualisa, ki je močnejši od tebe in ti je gorečnost usopil. Ne iz pisma kakor jaz, iz sadla belega, iz telesa ženskega, iz igravosti norskega lotrištva, ko ti stražo streže pri vinu in knjigi in tvojo težko sapo prenaša, kakor bi dišavo pila, in ji vse veruješ, da ti je pridruge in pokorna, pa si sam njen poslušni hlapec in norski ljubej.«

Grebel je bolno v svojo bridkost iz dneva v dan, v svoje razmerje do grajskih, barona in njegove soproge, katero bi bil ljubil, pa jo je moral kleti iz slutenj, ki so bile vzrastle vanj, in je verjel, da je že spadla in da zadušništvo in svečenstvo papežniških podpira, za maše plačuje in možu svojemu v sli vernost ubija, voljo in misli omrežuje in se še njemu samemu zahrbtno posmehuje.

BOŽIDAR JAKAC: MATI.

»Saj ni Judita, saj je Jezabela,« je verjel o baronovi soprogi in domislil:

»Hčere da ne bi imel in če bi bolna ne bila, prah bi otepel s svojih nog pa bi šel. Tako pa moram služiti in trpeti, kakor da sem jaz tisti in nisem samo usta in jezik, da besedo večnega pričam in iz njegovega duha govorim, ki me je izbral.«

Iz slabosti telesa in trudnosti je bil omahnil s poti v oranje in se je spotaknil v razorih, da je težko padel z obličjem v zmrzlo grudo. Ko je vstal, je čutil vroče kaplje na licu in je otipal, da se je okrvavel.

»Hie Baertl!« je čuvstvoval bolno, »ježna žival. Celó brez pijanega vina padam kakor polni.«

Iz prejšnje bolesti pa je občutil:

»Moj Abdija pa počiva in uživa in mu streže lepa Jezabela, da bi mu še zadnjo iskro ljubezni usopila iz novih menihov, ki so ji erbiča oznanili, da bo glupi localis še mirnejši. Jezabela, prekleta.«

»Antikrista da bi že spočela!« je mrmral in stopil v grad. Lajež psóv se je budil izza poslopja. Temni hodniki in ozke stopnice so mu vzele misel, jezo in bridkost. Strahotno utrujen je omahnil v svoj stan pred staro strežkinjo, ki mu je hitela postreči z večerjo.

»Ali vina nimaš?« je vprašal hripavo in je postavila predenj posodo s pijačo, da je

nagnil in pil bolešno. V duhu je še enkrat preživel vso trudnost, odkar se je bil dvignil v Kranj, da bi mu vstalo med zarjo in mrakom noči. Bolečina v sencéh se je začela spet buditi, a je otrpnila iz moči pijače, ki mu je zvezala misli in ude v topo, prijetno onemoglost. Iz knjige, ki je ležala odprta pred njim, je vzrastlo novo gledanje vanj. Bila je zoprna snaga; evangeljske matere so se spotikale nad njo in je to vedel in topo gledal. Bil je tam Pinehas. Platno od šotora je bil odkril in je s sulico prebodel moža in ženo, ki sta ležala v sli.

»Jezabela in Abdija,« je motno sovražil in jima želel moža iz ljudstev po imenu Pinehas. Iz vina, ki ga je prevzelo, se je zasmel in dvignil oči. Ko je videl staro strežkinjo, je rekel trdo:

»Pojdi.«

Odstopila je. V suhih, gostih gubah kraj ust je drhtelo starki. Želela je povedati besedo, pa je ni našla. Bogovec je ostal sam. Zopet je segel po vinu in pil. In ko je še pil, je utonil v motno pijanost in trudnost. Ko se je vzdramil, je zaslutil, da je bila sveča globoko dogorela. Od zunaj nekje je udarila blodna pesem na njegovo uho:

»Im rotem Klee, im Gras
unser beider Bette was.«

»Lotriško sadlo, konjarska Mreta,« je uganil bogovec. »Pozno je. Pijano so jo vrgli iz hlevov.«

Bridko do studa je občutil in skoraj zavidal:

»Lotrica je prase. Prav nič ne ve za smrt v sadlu svojem. Sladko je tonuti v lajnu.« Vstati je hotela vanj slika lepe, bridke žene, ki mu je kakor duhovina rastla; pa ni vstala. Ko je še enkrat zajel od vina, mu je težko padla glava na knjigo in je spal. V spanje mu je rastlo iz strašne snage v knjigi: Pinehas je bil s kopjem prebol moža in ženo v sli. Ženska je glavo dvignila in okrenila in glej, bilo je njeno lice, lice njegove duhovine, kakor se je bila vtelesila v blodno kri njegove nesrečne hčere...

»Gott bis mir gnädig,« se je dramil predikant v budnost. Medlo se je svetlikalo v oknih, mrzlo je velo po prostoru. Nekdo je trkal na vrata, plaho, nestrpno:

»Here Meister, Here Meister!«

Predikant se je dvignil:

»Kdo je? Kaj hoče?«

»Gertruda umira,« je odgovorilo od zunaj. Čudno motno je sunilo bogovcu skozi osrčje: bila je pesem blodniške Mrete, bila je snaga iz pisma, ki je snažila smrt moža in žene v sli, bila je laž iz duhovine, ki ga je bila pozvala v zvonove.

»Hie Baertl,« je vzrastlo odločno v polzavednost bogovčevu in je vrata odprl. Stara strežnica je ujela rob njegove obleke in ga vedla tiho po temnih hodnikih. Potem je odprla pred njim v nizek in dremoten stan njegove hčere. Ko je šel bogovec za njo, je vstajalo bridko in strašno iz pesmi v njegov spomin:

»Daj me ko pečat na svoje srce, pečat na roko svojo. Močna kakor smrt je ljubezen, zvesta kakor grob je ljubezen. Ljubezen je ogenj. Vse vode sveta je ne pogase...« Stal je sredi prostora, ki je bil poln nečedne vlage in vonja po lojenki. Par grajskih dekel je odstopilo in je zagledal v belem razmetanem perilu na ležišču trudni obraz svoje hčere. Saj je bil svež, kakor da je spala vso noč in se umila; le oči so bile utonile v strašno senco in boleost, da je bila podobna postarni ženi. Trepet je rastel iz njenega telesa, da je drgetala postelja in ves prostor. Predikant je pristopil in položil bolnici roko na glavo:

»Gertruda, kaj je s teboj?«

Bolnica ni odgovorila. Vanj je vzrastlo sočutno in bridko in ji je hotel boleost usopiti in strašne krče, ki so jo stresali, da je drgetal ves prostor:

»Močna kakor smrt je ljubezen, zvesta kakor grob je ljubezen. Ljubezen je ogenj. Vse vode svetá je ne pogase...«

»Otrok je mrtev,« je šepetnila neka ženska ob njem in je doumel:

»Otročniška je. V sedmem mesecu. Iz tiste žalosti je dotrpela, ko jo je nenavidni vrgel nečednim potepencem na cesti.«

»Gertruda, moja hči,« je zbolelo iz njega in se je nagnil nad njen obraz in je slišal šum njenih zob, ko so ji mrzlični krči gnali čeljusti.

Hotela je tožiti, prositi in plakati, a so besede pol zastrite mrlje na ustnicah.

Na okno je vstajal dan. Trenotno je ugasnil drget bolne ženske. Smrtna tišina je zavezala vse roke in vse misli. Sredi tišine je zarezalo v neskončno boleost, nenadno

prebujeno v strašni žeji po dnevu in življenju:

»Pomagajte! Tečem, tečem, tečem!«

Potem je utihnilo. Ena med ženskami je začela tiho jokati.

Ko je hotelo solnce vziti, je bila deklica umrla. Sredi med zarjo dne in mrakom noči...

Predikant je razgrnil perilo kraj postelje ob nogah mrtve hčere. Droben, posinela, strahotno spačen otroški obraz je pogledal vanj, da je krčevito vrgel perilo čezenj. Streslo ga je v dno duše:

»Carnalis saeculi proles diabolica!«

Potem pa se je bogovec kakor predramil in je oživel prečudno, kakor da se je po dolgem oddahnil. »Duhovina je minula,« je verjel. Ni čutil ne žalosti ne groze, mirno, skoro vsakdanje, a sovražno je mislil in občutil o mladi brdski gospe:

»Jezabela, Judita Strmolska! Kadar vse to izveš, me boš s hinjenimi solzami v obraz pomilovala. Jaz pa ti rečem, Jezabela, da boš grše in strahotneje rodila. Njegovo ime bo Antikrist.«

Ko je zapustil mrtvo hčer, je mislil mirno in spraševal:

»Duhovina je minula. Gertruda spi. Kam pojdem z Brda?«

4.

Tisto uro se je bil zbudil Erazem Wassermannov in je videl, da je dan. Iz sosedne sobe je slišal očetov in bratov pogovor. Adam Wassermannov je pripovedoval očetu, kako ljubeznivo ga je bil sprejel župnik Krištof Treiber, kako ga je pogostil in obdaril z denarjem in še s knjigo velikega Erazma: Purgatio adversus epistolam non sobriam Martini Lutheri. Na glas je bral iz knjige in se smejal. Wassermannov lutrovski sin je z zobmi škripal. Ko pa se je spomnil svoje žalostne poti ponoči, mu je postalo še bridkejše. Že je občutil, da se mora porogati s pesmijo o papežniku v Kranju, pa je naglo poslušnil. Kaj je pripovedoval brat? O nekakih komisarjih, o Harrerju, škofljem orožniku, ki bo kmetiško vojsko zbral proti evangeljskim, o Knaflju, o njegovem sinu. Erazem je zadržal sapo, da bi vse čul.

»Že pred meseci se mu je imel vrniti,« je pripovedoval Adam. »Sam regens nam je

BOŽIDAR JAKAC: V MENZI.

povedal. V Gradci ga je božja previdnost vrgla kakor Savla sredi poti. V hudi vročnici so ga našli na cesti, pa prav po naključju je prišel našim očetom v hišo, da so ga stregli v bolezn. Pa kakor našemu svetlemu vladiki gospodu gospodu Tomažu ...»

»Apostolus vere christianus,« je menil oče, »umel bo tem laže mojo zmoto.«

»Da, kakor škofu se mu je zgodilo,« je nadaljeval Adam, »iz tegobe je bral in še Lombarda so mu dali, pa je videl in verjel in prosil, da bi smel ostati v samostanu.«

»Porro tracta. Ali so ga vzeli?«

»Vzeli,« je dopovedal sin in umolknil.

»Če se ni le potuhnil,« je menil oče in pristavil. »Tomaž sem. Škoflji pa,« je nadaljeval, »in tvoji novi menihi, to se pravi tvoji častiti očetje redniki,« se je popravil, »so dokaj rahloverni. Sicut vixit ita morixit, sem bral, lisjak ne sleče svoje sle in kdor za križ ni maral za živih dni, bo tudi umrl ko živina. Sine lux et crux.« Sin se je vedro nasmejalo:

»Za Erazma našega bo vaša latinščina dobra, le vtepite mu jo v glavo.«

»Vtepel mu bom kaj hujšega,« je menil oče in povprašal sina. »Ali ga je častiti gospod župnik kaj omenil?«

»Nič,« je odvrnil sin.

»Ob službo bom zaradi negodnega,« je nadaljeval oče. Sin je pripovedoval, da je župnik omenil, da hoče še enkrat poskusiti s predikantom na Brdu zlepa.

»Pusti naj ga. Ali se mu smili?« je pripomnil oče nezadovoljno. »V vozo z razločenikom in njegovimi. Knjige sem jim pisal. Z nehvaležnostjo so mi plačali.«

»Glej,« se je vnelo v strašno nevoljo v Erazmu, ki je prisluškoval, »glej ga. Ne vele zastonj, da je traditor vernejši od vernih. Meni pa brani, da bi svojim stregel stražo.«

Oblekel se je naglo in stopil med onadva in dejal rezko in prezirljivo:

»V vozo z razločenikom, sta rekla. Čujta še mene. Zares, v vozo sodita, v peklenško, in jo bosta še doživela.«

»Zdaj ga naučite svoje latinščine,« je menil vedro brat Adam proti očetu, ki je bil brez moči obsedel v stolu in so mu solze napolnile oči. Proseče je dvignil roke k upornemu sinu in zaprosil:

»Preklet si, saj vidim. Pa daj, še eno naredi. Tu sem, na mestu me ubij, da se bo vsaj videlo, kakšnega sina sem imel. Ubij me, ubij!«

»Ne vpijte,« se je pomirjal sin, »ves norski ste.«

Zaničljivo se je obrnil od očeta k bratu in vprašal:

»Ali je res, kar si pravil o Knafljevem?«

»Pojdi v Gradec, prepričal se boš, ali je res, če ga poznaš,« je odvrnil brat.

Erazem je nemo iskal po sobi z očmi, potem je prav tako vzel pokrivalo in stopil na ulico. V cerkvenih vratih nasproti je stal Tilen Čatuljica. Ves obraz mu je gorel od sreče. V sanjah je imel svoje videnje. Roženvenška Mati božja je bila stopila z oltarja. Njena svilna krila so šumela, zlato nakitje je brnelo na njej. Pa je prišla k Tilnu in rekla sladko, dobrohotno, da mu bo dala vso slast nebeškega veselja, če ji bo pridno služil, na otroka malega Jezusa popazil, ko bo sama morala na daljno rajžo na turško mejo tolažit in krepit uboge, zapuščene kristjane. V Tilna se je jemala strašna pesem veselja. Nobene pesmi ni znal, da bi svojo radost zapel. Če bi bil mogel, bi bil morda pel s pesmijo predikantovo:

»Močna kakor smrt je ljubezen, zvesta kakor grob je ljubezen. Ljubezen je ogenj. Vse vode svetá je ne pogase.«

Tilen je verjel, da bo služil verno; že je hotel v roženvenško cerkev, da svojo zvestobo sporoči nebeški Gospe v svilnih krilih in zlatem nakitju. Pa ga je prestregel mladi cerkovnik Pero, da bo moral z župnikovim pismom na Brdo. Župnik

Treiber je bil v rani uri napisal predikantu Knaflju pismo, kakor ga je bil premislil zvečer.

Erazem Wassermannov pa je stal še vedno neodločeno pred vrati očetne hiše. Tedaj je začutil, da se ga je nekdo dotaknil za prste na desni roki, in je videl Snedčevo Agato z vedrim, samo rahlo užaljenim licem ob sebi in je rekla vpraševaje:

»Pozno si se vrnil k očetu. Ali imaš drugje ljubico?«

»Imam jo,« je rekel trpko, »saj veš zanjo.«

»Na Brdu, Gertrudo?«

»Kaj si sitna, če veš.«

Vzdihnila je in ujela z roko vse prste njegove desnice in rekla:

»Nocoj je umrla.«

Stresel se je in pogledal prestrašeno dekletu v obraz.

»V gornjem koncu mesta so se menili,« je govorila deklica, »ne misli, da te hočem žaliti.«

Mirno je stal, ganotje ga je bilo prevzelo, da ni mislil nego začudeno, neverjetno:

»Kako je mogla umreti? Ali ni bila nič bolna? Ali jo je bolno zapustil sinoči oče? Ali pa je vedel, pa me je še od umirajoče napodil domov?«

»Ali res nič ne veš? Kaj nisi bil pri njej?« je vprašala Agata.

»Nisem vedel,« je odvrnil.

»Ali ne pojdeš k njej? Kropit?« je vprašala.

»Ne vem,« je menil trudno in se obrnil, da pojde po mestu navzgor. Deklica ga je potegnila čudno živahno med vrata in dejala toplo:

»Svoj čas, ko sva bila še manjša, si rad vzela, če sem prinesla kruha.«

»Pusti me,« je odvrnil nevoljno, »kaj mi hočeš?«

»Na,« je zašepetala in mu potisnila zlat cekin med prste. »Pojdi, pij vrč vina na žalost, ugasnila bo.« In še je menila: »Pa tudi lačen si, brez večerje si legel in zajtrka ti niso dali. Pojdi, pij in jej.« In še ljubezniveje je menila: »Vsaj malo dober mi bodi. Briga mene, komu stražo strežeš, jaz ti ne očitam nič. Samo dober mi bodi.«

»Kako?« je vprašal.

»Tako,« je odvrnila srečno, »Saj si že. Saj si vzela denar.«

Preden se je ovedel, ga je bila pustila samega...

Ljubezen je ogenj. Vse vode sveta je ne pogase... Komaj kri...

* * *

Bogovec pa je tisto uro odprl v knjigo in mu je bilo v razodetje in moč, ko je bral v Ecehijelu:

»Sin človekov! Vzel ti bom veselje oči nenadno. Ti pa ne plakaj in ne vekaj in ne toči solza. Na tihem žaluj, pogrebščine ne napravljaj.«

V predikantu se je začelo kakor tajati. Krčevito je ponovil:

»Ne bom plakal, ne vekal, ne točil solzá.« Pa se mu je posili vzelo v osrčje, da je jezno segel po vinu in zajel na solze in krč. Potem se je rahlo omočen raznežil in šel in našel knjigo, kamor je pisal rojstva in smrti svojih dragih. Našel je in bral:

„20. Augusti 1579. geporen und von mir getauft Gertrud Agnes Knäffl-Zumauerin.“

»Krizmanek,« je čudno zbolelo bogovca in je skoro verjel, da je hudo prišlo nad njo, ker je bila spočeta, preden je bil njen starejši brat dosegel vejico nad ležiščem.

»Norska pamet kmetiških lotric leze vame,« se je pokaral bogovec, vzela tinto in pero in zapisal kratko:

„30. Novembriß gestorben, nach Schmerz und Schmach zu Gott eingegangen. Baertl Knäffl, Bräudifant.“

Zopet je moral govoriti iz Ecehijela in se krepiti:

»Hie Baertl! Mein Sterkß steth in Gottes Handt. Ne bom plakal, ne bom vekal, ne bom točil solza.«

Spravil je knjigo in vstal iz sobe. Šel je po hodniku in našel prostor rajne hčere prazen. Bolj uganil je, da leži v molilnici, in je šel v pritličje in vstopil v somrak mrzlega in mračnega oboka. Temen križ brez telesa je rastel na stranski steni; sredi med redkimi klopmi, tam, odkoder je sicer sam učil in obhajal, je stal nizek oder. Na njem je ležal mrlič. Težka voščenska je gorela ob vzglavju. Desna roka je bila mrtvi upognjena. Položili so ji bili vanjo otroka. Predikant je premotril voščeno lice svoje hčere, potem je zganil prt. Droben, prav tako voščen in

miren kakor materin je ležal obraz otrokov, da se je v predikantu zbudilo vedro, a nezaupno:

»Ali je bil? Saj ni bil hudič!«

Odstopil je v temo, v skrajni kot in sedel in hotel ljubiti na samem, ob mrtvi in sanjah, ki so vstajale po sili. Glavo je položil med dlani in je trpel in vendar čutil toplo zadoščenje:

»Vsem rojenim je smrt. Pa taki časi so prišli nad žene, da v porodih mro. Duši jih Antikrist. Pomenijo ga. Prišel bo.«

In se je živo spomnil vseh mrtvih mater, ki jih je bil doživel, in se mu je v bridkosti in bolni nenavidnosti budilo o brdski gospe:

»Saj je tudi spočela. Ali bo prenesla in prestala?«

Sredi misli ga je vzdramil šum rahlih stopinj in je videl, da je stopila brdska v molilnico. Drugarica je bila ž njo. Zasopli ste bili. Čutil je njiju vihrajočo sapo.

»Ali ste skrivaj ušle?« je pomislil bogovec in se je za trenutek hotela obuditi v njem nekakšna hvaležnost. Pa jo je stara bridkost prevpila. In se je dvignil, da bi ju odgnal s trdo besedo. Pa je videl: Grajska se je nagnila nad mrtvo lice, kakor da ga hoče poljubiti. Bleda luč voščenke ji je tisti čas prečudno oblila obraz, vrat in blede polt. Bogovcu se je v sreču razpralo. Strahotno ga je presunilo. Ali ni vedel do tiste ure, da je lepa? Saj ni bila sicer. Zdaj je bila; razodela se je bila, s svojo žensko slabostjo, z ljubeznijo do družice, ki je bila žena, kakor ona sama in mlada. Predikant je občutil, da je bil ugasnil popolnoma oholi, hladni prezir njenih oči, rezki in zasmehljivi mrzaz njenih ust. Gledal jo je prvič brez koprene, zavedel se bolesti, ki mu je bila doslej, ko je klel in vendar slutil, da bi mogel moliti.

»Uboga, uboga,« jo je čul šepetati. Potem je videl, kako je kakor prej on sam segla po prtu, ki je zakrival dete. Vzkliknila je prestrašeno. Drugarica je rekla mirno:

»Pa kaj niste vedeli, da je na porodu umrla?«

Predikant je videl, da ji drhte ustnice in da je strahotno prebledela. Potem jo je slišal zaklicati:

»Katarina, roko! Meni je slabo!«

Komaj se je zavedel, kdaj sta bile izginile. V njegovi duši je ležal njen obraz in vrat

in polt. Kakor mrzla roka mu je nekaj stisnilo glavo krog sene in je mrmral:

»Ali jo sovražim ali jo ljubim?«

Dvignil se je iz svetišča. Nič ni videl hčere; trpel je sam vase in molil in klel:

»Jezabela, prekleta! Lepa si!« — —

Ko je bil sam v svoji sobi, je pokljukalo in je vstopil grajski vratar s pismom, ki ga je prinesel Tilen od kranjskega župnika. Predikant je bral in ni umel in je še bral in se suho in kratko zasmel:

»Ali sem norški? Kaj pišeš, telec?«

Obudilo se mu je v spomin iz prejšnjega leta, ko je bil mestjanu Heinricherju krstil otroka in so sedeli krstni gostje za mizo in se je zdajci dvignil živi in neporedni učitelj Janez Dachs in zaklical v vinske, da jih je z učenikom baš trinajst, in je težke ljudi do bridke resnosti razburil, ko je vprašal, kateri je neki Judež med njimi.

Predikant je iz spomina začuvstvoval:

»Saj je bila morda res zaduja večerja.«

In še je mislil: »Pa Judež. Kako da ne bi bil mogel sedeti med njimi. Kaj, če je bil Judež učenik sam?«

Nasmehnil se je bridko:

»Ne, telec Treiber, učenik ne bo izdajal. Zaradi tebe ne bo!«

Potem pa je videl bogovec zopet živo pred seboj sladko obličje in vrat in bridko polt in je zahropel: »Jezabela, hočem, moram te sovražiti!« — —

Drugi dan so pokopali Gertrudo na pokopališču na Suhi. Samo to so dovolili bogovcu, da je po končanem katoliškem obredu pomolil zanjo še po svoje. Odgovarjal je njegovim prošnjam Erazem Wassermannov. Ko pa je stopil predikant z grobišča, je zastonj iskal za mladeničem, ki se mu je bil odtegnil. Težila ga je vest o bogovčevem sinu, pa ni vedel, ali bi jo očetu razodel ali utajil. Tudi je bila ostala še trpkost v njem po večeru, ko ga je bil učenik odpodil, pa še bridkost ljubezni, ki je pesmi iskala in našla eno samo:

»Es ist ein Schnee gefallen
und ist es doch nicht Zeit...«

Grajska gospa Judita je bila resno zbolela in so poslali brzega sla po lečnika v Ljubljano. Predikant Knafelj je bil popolnoma pozabil, kar je še nedavno verjel, da se bo po hčerini smrti preselil z Brda...

»Hie Baertl! Ježna žival. Kdo je, ki njo poja? Ali je iz Boga ali je iz hudiča, ne-navidljivega v mlamolu temnic?« ...

V nočeh brez spanja se je noč za nočjo proti jutru oglašala bogovcu pesem nemarne lotrice grajskih konjarjev Mrete. Bila je zoprna pesem, zoprnejša od nje same:

»Im rotem Klee, im Gras
unser beider Bette was ...«

RAJSKA PTICA.

DEBELJAK TINE.

Po raskavi koži tipljem gube stoletne,
starec.

Mrzlo segam s prsteno dlanjo
v nagubana lica.

Teško telo mi razpada kot v solncu
ilovnata prst:
bosih nog ne ločim od zemlje.

O, da ne čutil bi teže telesa,
da bi pretkala v pojočo meglico
jo srébrna pesem
ptice iz raja! ...

Na veji črvivi — na roki oveli —
rajska ptica čebnja ... čebnja ...:
Z roko prsteno gladiš mi perje, starec.
Božaj me, božaj, da ti meso strhljeni —
tedaj bom zapela s srébrnim
kljunčkom ...

O, ptica, zapoj mi s srébrnim
kljunčkom —
in pal bom na zemljo prsteno
s težkim telesom razpadajočim
in te bom molil ... molil ...
v začudénju
tisočletnem ...

V ALBUM.

FRANCÉ VODNIK.

Studencem ljubezni nastavi Svoje duše
kelih,
ki večnosveži šume od zvezdnih blestečih
dalj:
v dlaneh zacvetè Ti kot roža in lil bo žar
svetal
na vse strani iz Tvojih rok kot mesečina
belih!

OBRAZI.

CIRIL JEGLIČ.

NAŠA POLONICA.

Pravijo, da je malce prismojena, pa ni.
Včasih je res prežganka, ki nam jo
pripravi, za spoznanje onegava —
ampak ona je že na Dunaju kuhala baro-
nom in grofom, e! in ne prežganke, ki je
itak nič prida ni in se rada prismo-
di. Polonica zna, kar zna, in ima dobro sree
in hudo kri, in če ji porečeš: »Jaz bi prosil
še makaronce od gđč. Polonce!« ji tako
dobro de ter ji lička zarde, in obrazek
vroči, še zmerom cvetoči, se ti preljubez-
nivo nasmeje: »Oh, seveda, moj dragi
gospod, ste lačni, kajne? Makaronce Vam
bom dala in jurčke v omaki in malo če-
žance, če hočete, jabolčne čežance, in še
kos potičke, prekrasne potičke Vam bom
prinesla, gospodine moj!« Oh! In je vsa v
ognju in vsa gori za časten napredek
svoje družine. Ona je namreč naša kuha-
rica. »Veste,« se opraviči, »saj bi Vam vse
dala, še svoje sree, ampak naša milostna
gospa so škrti in skopi, da bi Vam še
ščepeà ne privoščili. Jojmene, toda tiho,
da ne izvedo, kaj sem rekla! Oh, sirotke
moje, vse bi Vam dala, kar imam, vse,
vse!« Takšna je ta naša Polonica. Duša,
da bi jo angelci odnesli v nebo, če bi se
mi ne smilili Bogu in Polonici.

Pa nam je snoči, ko je bila Miklavževa
nedelja in smo še sedeli v obednici po-
leg kuhinje, prifrfral vaški učitelj Gržin
oznanit veselo novico.

»Prr, fr, purmančki moji,« nas je kavsnil,
»hitite, tecite, jaz bom parkelj, juju! Vsi
so že zbrani pri Zagoršku, godba gasilnega
društva že muzicira in Miklavž paradira
in v angelčka smo oblekli Štorenkovo
Meto! Ali nič ne veste, krokodili? Auf,
biks, hihite, tecite!«

Brž so zleteli grajska spletična Fini, ko-
čijaž Gregec in mojškrea Tinka in —
ježešmárija! — je zasrbelo še starega
Vavričko, in begne Uršula, brhka devica,
za njo z gromsko strelo pristav Fèrk in še
dekla Micka je priletela iz kuhinje. »Ana,
Katra, spodrec! Kje pa so, kje pa so?«

»Krokodil, ali nič ne slišiš? K Zagoršku!
Juju, jaz bom parkelj, Micka!«

Prestrašila se je Polonica in ponev je
zazvenela po tleh. »Kam bežite, za božjo

GOLGOTA.

JOŽE POGAČNIK.

V mraku,
ko so se luči pretrgale,
so pred oltarje vstopili se mašniki
s plašči rdečimi —
plašči rdečimi
kakor kotanje
strdeče se rdeče krvi pod križem na Golgoti,
joj:
petero oltarjev — petero Gospodovih ran
in pod njimi petero krvavih kotanj
in nad njimi
mrtvaški obrazi povzdignjenih hostij,
joj — —

Jaz, ki sem stregel pri maši, sem pal na obraz,
zagrebel od groze se v plašča vезenje,
oprli roké na zemljo —
in moje roké in obraz
so se oškropile z rdečo krvjo
in sem vpil in sem Mu govoril tako:
»O, ki si bil moje vstajenje,
le še daj, še! O daj, da stojim,
o Goel moj prestrašni!
O, ki si bil moje vstajenje!«
Vpil sem kot rjove sredi puščave omagani lev,
k Bogu sem vpil, jaz upornik in hlapec njegov,
in kakor Mojzes na gori —
naravnost govoril sem z Njim,
Križanim svojim,
joj!

BOGOVEC JERNEJ.

DR. IVAN PREGELJ.

ENAJSTI ROG.

1.

Sredi polja pred Brdom je bilo znamenje. Razpelo otročnice so mu rekli. Kmet Špan z Mlake ga je bil postavil za spomin, da mu je tam žena povila otroka, sama sredi noči, in je mati živela in je živelo dete. Daleč je svetilo s križa belo telo, v solncu poldne in v mesečinah noči, še v svitu zvezd. S Suhe, z Britofa, z Mlake in še z Brda so se ozirale otročnice v krčih za belim telesom. In če je legla megla, da niso videle, so trpele dvakrat. Tiste, ki niso pogledovale, so trpele trikrat... Bogovec Jernej je sovražil razpelo. Bilo mu je poluverstvo, norsko svečenje. Tudi baronica Judita je bila

pred petimi meseci pokleknila pod križ. Bogovec jo je videl. Od tedaj je sovražil les poluverskih otročnic dvakrat...

* * *

Šum grajskih poslov v poznem jutru je prebudil bogovca iz spanja. Vstal je in molil:

„Höre Gott meyn stim hant meynher klage, Behüete meyn leben für dem graufamen feynde, Verbirge mich für der samlung der Boesen für dem hauffen der Weltheter welche ire zungen scherffen wie eyn schwert, die mit ihren giftigen worten zielen wie mit pfehlen...“
Trpka bogovčeva prošnja ni bila bolelost iz duše. Bila je le navada iz vsakdanjih jutranjih pobožnosti. Zakaj dobro, predobro mu je bilo. Sanje so mu ležale v duši in misli in molitvi, kakor so sanje v prošnjah otrok in žená in še mladea v šestem najstem letu.

Norska je pamet šestega najstega leta. A lepo je bloditi in blazniti mlademu. Če je bolečina, je komaj iz prve v zadnjo prošnjo Gospodnje molitve. Veselje pa je kakor trata. Tu brodiš, tam brodiš v cvetju. Rosa zalija noge, petje imaš in solnce se smeje in žena s sladkimi očmi vabi, vabi...

Bogovcu je bilo tesno med stenami. Vstal je pred grad. Tlačan z Britofa je oral na njivi. Zemlja se je bila vdala v eni sami noči, v eni sami sanji z juga in solnea. Bogovec je globoko zajel s pljuči v jutro. Omamilo ga je, da je zaječal:

»Gott bis mir gnedig! Saj je pomlad!«

Ni mogel verjeti, še je dvomil:

»Iz norskega nenavidnega je to solnce v tednih pred božičem. Iz nenavidnega je veselje v starosti. Jutri bodo snegovi polje zalili, sanja bo ugasnila. Judita sladka bo bridka. Klel jo bom: Jezabela!«
Mrmral je besede nevolje in dvoma. Pa jih ni občutil, kakor ni prej otipal bolesti, katero je pel v psalmu. Šel je ob grajskih zidovih in našel pomladnih cvetov. Vstalo mu je iz prvih spominov, ko ni še nič imel in ljubil samo prvi rumeni cvet izpod snegov. Ustnice so se mu hotele ukrožiti v sladkost in poljub in pesem:

»Nichts Lieberes auf Erden...«

Bogovec je bil obšel grad in grajske hleve in je bil v logu sredi jelk in smrek nad ribnikom, ki jih je zrcalil. Iz glinastega

dna so vzhajali mehurji na mrzlo površje. Iz spominov nejasne mlade otroške groze ob vodah, iz bolne zdanje žalosti, ljubezni, sle in srda je vzrastlo bogoveu v motno hotenje:

»Vzdajem ti dobro jutro, Judita. Če pa si Jezabela, preden zmagaš, tu ven da pogledaš s svojim hladnim obličjem, s svojo mrtvo poltjo in mi kri ustudiš, da te videti ne bom mogel, mrhovina, hrana ribam in rakom.«

Živo je občutil, kakor da vidi v resnici: iz dna, pokrito z vodnimi mehurji, je vstajalo in vzhajalo mrtvo materinsko telo, duhovina z neznanim obličjem. Bogovec je zamižal, se odtrgal od vode in trpel: »Zakaj sovražim? Žena je. Kakor druge ima moža. Njen red bo prišel, da bo došla. Preden bo došla, pa bo trpela grozo in krče. Zdaj pa je bridka iz otročništva. Zakaj ji vzdajem Antikrista?«

Iz sanj zadnje noči, ko mu je bila kakor sestra blizu in dobra, ga je prosilo mehkega usmiljenja. Iz védenja, da je poluverska, pa je hotelo, naj kolne. Hrepenel je blagosloviti, pa je klel. Hotel je kleti, pa je blagoslavljal je trpel. Prve jutranje ure veselje je bila preglušila bridkost druge. Vedel je, kako je iz nenavidnega veselje v starosti, sanja in pomlad. Vrnil se je proti gradu. Šel je s sklonjeno glavo, tonul je vase.

»Pax tecum,« ga je vzdramil pozdrav od blizu, da je dvignil glavo. Nekak redovniški človek je stal pred njim. Siva brada, ki mu je nekam mrtvo ležala na raševini, ga je pričala, vesele in razposajene oči nad zabuhlimi lici so ga tajile. Izraz njegove besede je bil prisiljen:

»Volesne, optimissime thesaurum? Indulgentiarum porto portans abundantiam reliquiarumque sanctissimarum in saecula. Eyn schön stuck vom lincken horn Mosi, zwo federn vom heyligen geyst, drey flammen vom pusch auff dem berge Sinai...«

Bogovec se je ozrl mrko na nadležnega in mu okrenil ledja.

»Memento salutis,« je klical menih, »klin iz Jakopove palice, solze spokornice Magdalene, nohet svete Afre proti nadležnosti krvi. Maranata, Deus, deus meus! Nič? Pa vsaj kaj Bombastovega, pillulas, emplastrum, terijak, mitridat?«

BOŽIDAR JAKAC: ČITAJOČI.

»Weiche, grober Narr,« je zaklical bogovec. Ni se ozrl. Takrat se je redovnik zasmel:

»Here Baertl, bogovec! Srečo tovarištva nebeskega zametuješ.« Bogovec se je ozrl in spoznal človeka, ki je snel brado.

»Norski Johannes Dachs,« je rekel resno, »ali smo v pustih?«

»Papežniki bi se stepli za moje moči,« je odvrnil vedro učitelj evangeljskih mestjanov v Kranji in stegnil roko v pozdrav. Bogovec pa je gledal še vedno mrko. Učitelj je dejal zgovorno:

»Pa menda vendar ne dvomiš, da sem še stari? Ali naj ti zapojem, kako sodim? O Kutt, du viel schnödes Kleydt. Kaj hočeš. Tak red je zdaj, da se z norško šalo prebiješ, kjer bi se z mečem ne mogel. Le veruj mi, vse se je že zgodilo. Ti sam se

boš morda še prav kmalu pa prav tako tajil pod raševino. Antikristovci so močni. Cesarski komisarji so v deželi in imajo kmetško vojsko. Zdaj pojde zares.«

»Hie Baertl!« je jeknil bogovec. »Meyn sterkh steth in Gottes handt.«

»In Gottes handt,« je prikimal Dachs. »Res je in tudi jaz živim iz besede duha. Pa kar sem kranjskih hlapčičev šolo na klin obesil in lazim po svetu okoli, vidim in vem, kakor nisem vedel prej. Z besedo iz duha še lajavega psa ne odpodiš več.« Zaupno je brbral še več:

»Tudi s knjigo ne vem več, kako je. Bereš in vidiš. Pa ko se ozreš ob sebi, kje neki vidiš, da je takisto, kakor je pisano? Zato pa sodim, da tisto v razodenju ni bilo tako, kakor mi beremo.«

»Kaj ni bilo tako?« je osupnil strogo bogovec.

»V Ljubljani sem bil pri pridigi novega meniha Miklavža,« je pravil učitelj. »Kaj meniš, da se mu ni podalo, ko je nas tepel, da blodimo in blaznimo. Slišal bi, pritrdil bi. Pa prav z besedo Primoževu in Jurijevo nas je. Zato sem rekel: norski smo, papežniški in mi.«

»Spadel si,« je vzkliknil temno bogovec. Učitelja ni popustila dobra volja in je govoril:

»To je, da vohunim po župniščih kakor volk v ovčjem kožuhu in nesem celó pismo tvojega starega zavidljivca Wurtznerja v Loki pred Dvor. Pa spadel? Pa Johannes Dachs? Sem prestar, Here Baertl, da bi bil Judež, ki jih bo, da jih seštel ne boš.«

»Po kaj si prišel?« je rekel mračno bogovec.

»Vse izveš, ko bo red,« je odgovoril učitelj.

»Pa si mi lajal, da sem dvanajsti. Zato ti povem, kako je ž njim. Takole reci, kakor papežniki v litanijah: sancte Mernhard, sancte Stockzahndt, sancte Schlagen, hudič jih vzemi, sveta Jamnik in Glaser, prosim vaju, pojdita že. Ti in drugi bodo tvoji dvanajsti.«

»Glumec,« je menil pomilovalno bogovec in se obrnil, da bi šel.

»Here Baertl!« je zaklical tedaj resno učitelj, »povedati ti moram, da je red blizu. Danes ali jutri bova morala od tu.« Knafelj je obstal.

»V Karlovcu boš našel zavetje,« je rekel učitelj, »do kamor ne seže moč komisarjev.

Vse sem preskrbel. Preseliš se in bo. Tudi novce za pot so mi dali. In če ti v Karlovcu ne bo všeč, vem pot naprej v Hrvate. Zrinski so naši.«

»Stopiva v grad,« je odvrnil kratko bogovec.

* * *

Bogovec je natočil gostu od svojega vina in rekel:

»Zakaj jih lajaš, da želijo spasti? Pred tremi tedni so mi zapeljali to vino v klet. Hudo je nad njimi, ovčarja so udarili in ovce so same.«

»In se bodo razkropile,« je dodal pikro učitelj. Potem je pripovedoval:

»So se že. Za svečenje in zadušstvo nosijo menihom. Prav nič jim ni treba komisarjev in cesarskih. Le poznati jih je treba, mestjane iz Kranja. Lakomija pa oholnost od Dola do špitalskih vrat. Trgovec, ki za blagom grebe, nima duha. Kako bo zvest? A moder je in pretkan, veter-njak, plašč po sapi.«

Živahno je kretal z roko, suval suhotno predse:

»Prijazen ti hinijo, Jernej. Pa jim ne verjemi. Vina, si rekel, so ti poslali. Menda ga niso utrpeli prehudo. Vedo, da so ga zadnjikrat. Pa veruj, da niso nalili ne najboljšega ne preveč. Pa še drugače hinijo. Da si mudljiv učenik, so rekli. Radi bi, da bi sodil, kako so goreči, in bi se videlo, kakor da niso oni, kakor da si spadel ti. Pa reci še, da jih lajam.«

»Lajaš jih,« je vzdihnil bogovec. »Resnično je, da sem bil mudljiv.« Razvnel se je v zaupno besedo o sebi. Iz vina in veselja ob prvem gostu po dolgi zapuščenosti se mu je odprlo srce in je pripovedoval o Savlovi tegobi svojih samotnih ur, o bridkosti iz hčere, ki mu je umrla, in sina, ki se mu ni vrnil. Dachs se je ugriznil v ustnice, da bi mu ne ušlo, kar je vedel od Wassermannovega. Bogovec je še tožil o duhovinah in nenavidnosti sanj in otročniškega razpela, o žalosti zoprnega gostaštva pri nečimernem baronu, ki mu je zmislil ponižujočo nadležnost z »uro pisma in modrosti božje«. Pil je hlastno in izpovedal o baronici. Zdaj je zajel spočtljivo z besedo o Juditi, zdaj trpko z imenom Jezabele. Učitelj ga je v sebi pomiloval:

TONE KRALJ: TRPLJENJE ODREŠENIKOVO.

»Kako si mehak. Slabši si od ščenca, ki ti stražo streže. Ne ti njej, papežnica je tebi upalila polt.«

Bogovec se je trenutno predramil iz tožbe in tegobe v moč in željo. Verjel je, da hoče biti goreč, neutrudljiv, glasen vabec k božji besedi, učenik iz katekizma v ponedeljek, iz Matevža v sredo, iz Janeza v soboto. Še »ure pisma« ni več občutil bridko. Učitelj pa ga ni bil vesel in je vedel:

»Jernej! Tlapiš se. Iz vina je ta tvoja moč in ne iz Boga. Preden bo ura minila, boš spet v tegobi.«

Bogovec je živel:

»Za znamenje, Johannes, za pravo znamenje si mi vstal. Spal sem, zdaj pak sem se zbudil. Naj pridejo bojeji, naj želuje porobiti dušo Jezabela. Hie Baertl. Oživil bom veselje prejšnje službe v gradu in mestu.«

»Pripravi se za pot,« je rekel hladno učitelj.

»Ostanem do konca,« je verjel bogovec. Še v šalo se je hotel razvneti:

»Ali se ne boš ženil?«

»Hudič vzemi vdovo!«

»Kristančevo, kajne? Kako da si ji zakon obljudil?«

»Pijan sem bil. Pa ti? Judito kolneš? Ali ti je polt upalila kakor tvoj mladi orožnik Snedčevi?«

»Ne zaupam vanj. Njegov oče je prvi spadel.«

»Mladec ne bo.«

Učitelj se je dvignil, da bi šel. Bogovec je rekel vedro:

»Povej jim v Kranju, da bom storil svojo dolžnost do konca.«

»Do konca.«

»Dolžnost pa še več.«

»Zato, ker je red Antikristov.«

»Zato, ker je sodec na mavri blizu.«

»Glumiva,« je vedel učitelj. Na glas pa je bajil z bogovcem:

»Sodec na mavri. Meč iz njegovih ustnic bo razpihal zoprnike kakor smotlako in pirjevico.«

»Poluverce in malikovce.«

»Tvoj Abdija bo goreč, ne samo nadležen localis.«

»Verujem.«

»Če Judite ljubil ne boš.«

»Klel bom Jezabelo.«

* * *

Bogovec se je poslovil od učitelja. Kakor pomlad, ki je bila usopila zmrzal v zemlji in ledini, se je bilo razmehčalo v njem. Iz usopljene duše je molil:

„Die gerechten werden sich des HERRN freuen und auff in trawen, Und alle hertzen werden sich des rhuemen...“

Molitev se mu je utrgala na ustnicah. V solnčni luči pred njim na grajskem vrtu je sinilo lice baronice Judite.

»Gott bis mir gnedig,« je vzdihnil bogovec in stisnil ustnice, na katere mu je vstajala sladkost:

»Nichts Lieberes auf Erden...«

Zamrmral je temno besedo iz svoje žalosti:

»Jezabela prekleta! Utoni v svojem sadlu, ki stražo strežeš norški pameti novih menihov. Utoni v mlamoluhu temnie, ki mi dušo porobiti želuješ s svojim poltom, lotrica, babelske hčere snažna snaga. Iz tesla otročnic, ki ga moliš, naj se ti rodi sin, da bo ime njegovo trikrat prekleto in mu porečem, ko bo slaborečil krgavi: Ti si, zadnji, Antikrist, amen, amen, fiat, fiat!«

Tako je klel z usti, v sreču je blagoslavljal:

»Judita, Judita, Judita.« — —

Johannes Dachs se je vračal od Dvora in se vinski razgrel v sholarsko objestnost. Sredi sela je zavriskal in zapel:

»O Kutt, du viel schnödes Kleidt...«

Pobožna žena je slišala in tožila:

»Da bi vsaj lutrovski bil, pa ni. Žegne ima, pa uka in poje kakor potepenci. Konec sveta ni daleč.«

Učitelj Dachs pa je bil samega sebe vesel: »Kdo pa še streže svojim zvesteje kakor jaz?«

Začel je razmišljati bogovca, katerega je bil pustil, in je vedel:

»To je, da morda res ne pojde z Brda do konca. Pa ne bo ostal iz moči. Iz slabosti bo obsedel kakor serci.«

Bridko je sodil bogovcu s pomilovalno besedo:

»Senex amator...«

* * *

Večerna zarja je padla v bogovčev trpki obraz, v delo njegovega popoldne, na pismo in katekizem, na Spangenbergga in še na silno besedo Martinovo. Ob Martinu pa je stal vrč vina, da je ude grel in dušo tolažil, če je hotelo proti duhu vstati vanjo iz nenavidnega in iz mesa, ki v njem tone ves svet...

»Carnalis saeculi proles,« je občutil bogovec. »Ali bo beseda kos porobljenju duš iz porodnega greha? Ali je sploh duh v besedi? Človeška je in vabi prav tako v slo kakor bi morala klicati k življenju...« Bogovec je odprl v knjigo krščanskih resnic, v žalost desetih božjih zapovedi, v sladkost Gospodnjih prošnja, v jasnost apostolske vere in še v tajnost sakramentov, ki so trije: krst, pokora in večerja v kruhu in vinu. Iz slednje strani so se oglašali spomini davno prešlega. Otrok je trpel iz postave, ki ji ni videl duše, mladec je trpel iz prošnja Gospodnje molitve, ki mu ni hotela biti pristna, mož je trpel iz spoznanja, da je vse greh mimo postave, prošnje in sakramenta in je ni rešitve duši nad mlamolom nego v spoznanju, da je vse v enem in eno v vsem, ki je vera. Bogovec je mislil svojo srenjo. Otroke je mislil prve. To so orna tla, mlada zemlja brez plevela. Usejal si seme in je pognalo. Vse razumejo otroci. Vse verujejo. Potem so žene. Žejne so dobre, čiste in sladke blagovesti, vzprejmejo hvaležno, ohranijo. Zato ker morajo, ker ljubijo. Iz ljubezni so našle opravičenje. Pa so še moški. Povej jim. Non moechaberis! Čujejo, a ne rodijo za klic. Ali nimajo vere, ali nimajo ljubezni? Ne bodo opravičeni. Suni, bogovec,

suní s silo. Udari jih, kakor vola udariš, da bo bolelo: tatje, prasci, psi!

Bogovec je segel po vrču, da bi ude ogrelo in žalost vzelo iz duše. Ni vzelo. Nestrpno je šel bogovec za drugim poslom, za delom v sredo in soboto. Listal je v Matevžu, v Janezu.

»Matthaeus... weyl eš ja zumal eyn feyner Euangelijst išt... Johannes... wilcher zumal gewaltiglich den glauben leret,« je vedel iz učenika Martina.

Zatopil se je odločno v berilo in se mu je daniło:

»Glej, kakor ljubezen moža in ljubezen žene! Meč in pesem, človek in duh. Spolnjenje postave, kakor je pisano, da bosta mož in žena ena duša v dveh telesih. Matevž, Janez! Iz ene vere pričata, pa sta dva jezika.«

Spoznanje, ki je hotelo svetlo vstati, je trenutno ugasnilo. Obnemoglo so prhutale misli za duhom in so imele samo še besedo. Prekleta beseda, pirjevica brez zrna! Komaj tista posveti, ki je trpka in iz mesa: tatje, prasci, psi. Ko golči o duhu, je mrtva in medla, ne boža, ne bôde, ne budi.

»Carnalis saeculi et verbum,« je dočuvstvoval bogovec.

»Kako bom učil, če sam nimam jezika? Kako bodo duha imeli, če tudi sprejmejo besedo? Moj Bog! Dachs ni rekel norški. Norški smo mi in papežniki. Beseda nam je Bog.«

Bogovec je trdo zaprl knjigo, potegnil predse vrč in pil in tonul v tegobi. Samega sebe in svoje početje je pomiloval in občutil:

»Ali hočeš prisiliti, da ti bo videnje? Tisto boš videl, kar je v tebi. Duhovino in še Judito, ki blazni v sanji in bedni uri. Norska so bogovanja iz pijače.«

Dolgo je motno strmél predse v prazno. Ko je stegnil roko, jo je zopet zgibal po knjigi, katero je bil prej zaprl. Saj je slutil in se mu je res odprlo po motni želji o lažnih v besedi:

»To govori Gospod norškim bogovcem, ki za svojim duhom hodijo in lažejo, da vidijo. Moja roka bo nad njimi in svoj srd bom zlil nad nje, ki so ljudstvo zapeljali, rekoč: mir, mir in ni bilo miru.«

»Ni bilo miru,« je iz sebe verjel bogovec in mu je bilo zopet jasnejše.

»Dachs je vendar norški. Za svojim duhom hodi in govori, kar biti ne more. Kako naj blodimo mi in papežniki? Vedno je blódl en sam. Papežniški so, ki hodijo za svojim duhom. Naš duh je iz knjige, ki je čisti vir. Iz vira je črpal Martin, iz kalnega zajemajo norški. Ne bom zajel iz kalnega, ne bom hodil za svojim duhom.«

»Za duhom iz premodrega bom šel,« je mrmral in bral v Martinu. In kakor iz duha in ne iz besede mu je bilo dobro in je umel in mogel ponoviti:

»Hie Baertl! Kaj hočete, novi menihi? Voluntas hominis, scilicet noluntas. Z besedo ne boste porobili duha. Z vašo besedo tepem vaše norstvo. Vos affirmatis liberum arbitrium. Zakaj zahtevate od Martina, da dokaže z znamenjem? Affirmantium sunt signa non negantium. Pustite hromo kljuse, naj leži v lajnu in prahu. Mrtvo žabo oživite, da bomo videli: surge in nomine liberi et nata. Ni treba. Pišče, ki se je izleglo, ubijte v imenu svoje moči.«

Bil je svoje besede vesel in je še vedreje občutil:

»Vino pijem, pa nisem pijan. Beseda blodačev je brez vina pijana. Kako so rekli? Bom li vedel povedati? Da prosjak ima, da slepi vidi, da je človeška volja svobodna. Vem. Ima, komur so dali; vidi, kdor je oči odprl; hodil bi človek, če bi bil od Boga sprejel. Pa niso dali, ni oči odprl, ni prejel od Boga in norški menihi so brez duha, ker ga nimajo iz Pavla, da bi vedeli: si insederit Deus, vult et vadit quo vult Deus, si insederit Satan, vult et vadit, quo vult Satan.«

Zarja nebes je bila ugasnila, žalostni somrak je zagrnil bogovcu berilo. Motno je vstala predenj boleost učenika Martina:

»Ježna žival. Saj je resnica. Stokrat sem doživel, iz duha občutim. A bridko je in vprašujem: kdo je, ki poja? Pijem in vem, da bom spal. Verujem, ljubim, a ne vem nikoli, ali bom videl opravičenje. Kaj nosim v sebi? Kdo bo povedal? Pogubljenje in opravičenje, golče menihi. Martinus, modri učenik, zakaj ti molčiš? Ali pogubljenje? Ali život?«

Znova je pil bogovec. Pa mu je bilo v temi, kakor da pije iz kalnega in se mu je zagabilo. Vstal je in užgal lojenko ob

ognju v kaminu. Ko se je zopet nagnil nad knjigo, se mu je strahotno odprlo v strašno snago moža in žene v sli in bojca Pinehasa, ki je bil nad njima zavihitel orožje.

»Vult et vadit quo vult Satan,« je jeknil besno bogovec. »Klel sem duhovino. Nalašč mi jo obuja nenavidni.« Planil je živo ob mizi in zamahoval z roko, kakor da se bori z nevidnim. Klical je bridko:

»Obujaj, norški Nenavidni, jaši veliki Krgavi. Meniš, da boli. Smejem se. Hie Baertl! Prav zato bom odprl v zaprto, v spomine. Naj živi duhovina, naj živi!« Burno je stopil k težki skrinji in vrgel sunkoma pokrov kvišku in zajel. Dvignil je in je bilo dijaško orožje, lahek meč z napisom v jeklu: solus cum solo. Vrgel je po tleh. Dvignil je še in so bile knjige mlade šole, Donatus, Melanchthon, Neandrove favele, šegavi Ciceron. Še je zajel in je bil pas njegove prve žene. »Agnes, viellieb!« Bilo je svilno krilo njegove druge žene, ki mu je bila prigrustna v prešuštni polti. »Janua publica!« Bila je ena edina igrača njegovih otrok: denarnica krščanskih resnic z zlatim in srebrnim novcem močne vere in zveste ljubezni. In iz zatega novca je bral bogovec: »An ehnes ehningen funde fund sie alle funde und verdampft worden. Christus aber ist fur unjer fund gestorben und fur unjer gerechtigkeit aufferstanden.«

In iz srebrnega novca je bral bogovec: »Wen der herr liebet, den zuechtiget er. Er steupt aber ehnen iglichen son den er aufnimpt.«

Bogovcu se je storilo milo. Težka solza mu je skalila oko. Pozabil je sebe in svoje tegobe, tonul v davnem, sladkem. Zunaj ob grajskih zidovih in vogalih se je bila oglasila vetrna sapa. Mrzlo je dahnilo v prostoru. V kaminu je bil ugasnil ogenj. Iz mrtvega gorišča je šumela sapa nemirne noči, kakor da nevidni toži in plaka. Težka dremavica je zaprla bogovcu oči. Neznanih grl glasovi so bili na njegov posluš, govorili kakor v glumi, brez zveze, brez duha, prazne besede:

»Volesne veniarum thesaurum?«

»Nichts Lieberes auf Erden...«

»Et si insederit Satan, vult et vadit quo vult Satan.«

»Er steupt aber eynen iglichen son den er aufnympt.«

Iz nejasnega je vstajalo bogoveu videnje in je videl, da visi nad mračno vodo. In je zdaj iz mračnega zrcala vzplavalo blede, mrtvo lice utopljenke. Šum nevidnih kril je udaril kakor glas vetrov v gozdovih bogoveu na uho in je razumel besedo:

»Jašem, jašem, jašem.«

Mrtvo lice na valeh se je spačilo v strahoten smeh, oči so se odprle, zvale mrzlo v mlamol. Bogovec je občutil, da tone. Streslo ga je. Slika je ugasnila. Spregledal je. Ob spominih je bil zdrknil na tla. Lojenka je dogorevala. Bogovec je vzrastla molitev na ustnice. Legel je in se odel. V motne sanje mu je rastlo drugo videnje in je bilo belo telo na razpelo otročnic in je svetilo daleč. In pod križem je klečala žena in je roke stegovala navzgor. Na sklonjeno glavo pa je kapljalo s križa, od rok, od nog in še od srčne strani. Takrat je žena glavo dvignila. Bogovec je videl, ljubil, blagoslovil:

»Judita, Judita, Judita!«

VIGILIJE.

ANTON VODNIK.

Tako tesno mi je med dušami,
ki jih ne vidim,
sestra.

Med nami nikdar se ne sklenejo
v svetlem molku
roke sanj.

In je pesem kakor romar,
ki na okna trka,
da bi stopil v luč...
in je kakor plaha roka,
ki odgrinja zastor tih,
da bi našla tvoj smehlaj,
o sestra.

Na mojem čelu tvoja roka:
— smrt je bela kakor maj...

Oh, kako te vidim, sestra!

Nežnosti presvetlo bol trpim,
nato se sklonem in ihtim...

Jaz sem najmanjši izmed bratov,
sestra.

Bleda kakor od molka in sanj
si se iz dalje nasmehnila:
Dragi, zvoní...

Bolest je svetel mesec vrh noči.

*

Moja slutnja je v tempelj molitve šla,
da bi te našla.

Ne vidiš me, sestra?

Šel s teboj sem kot bolest v sanje.
Njih soj je daljina,
kjer si klečala
kakor da jokaš,
zamaknjenka sinja!

Kot tvoja stopinja
je daljna in lepa moja bol:
ne smem s teboj,
o sestra?

*

Tvoj glas je bil trepet zvonov,
o sestra:

— Kot med sinjimi meglicami
med angeli sem šla...
Iz njih je lilo vame trepetanje
in nisem vedela: tako boli
ali molitev ali kesanje...

Tako svetlo in bridko.

Ihteč sem ob tebi za svoje blestenje se
zbala —
ah, dragi, ne! — ni name senca pala
od tvojih rok...

Ali me vidiš? Zakaj ihtiš?
Skozi angelov daljine
sem kot zvezdo iz sinjine
tvojo bol nosila...
in ti jokaš, ker blestiš? —

Tvoj glas je bil trepet zvonov,
o sestra,
ljubljen sestra!

DOMIN SVET

LETNIK 36. V LJUBLJANI 20. APRILA 1923. ŠTEVILKA 4.

BOZIDAR JAKAC: KONCERT.

BOGOVEC JERNEJ.

DR. IVAN PREGELJ.

2.

Sapa, ki se je bila zbudila ponoči, je rastla v vihar. Šum lesov za Brdom je plal kakor morje. Odkod se prelija nevidni val? Kam pljuska? Kakor dih iz ust zadnjega sodca na mavri, bridek meč. Vse zoprnike bo razpihal kakor smotlako in pirjevico... Bogovec je posluhnil v šumoto: vsi podi in stropi v grajskem poslopju so stokali; pokalo je v tramovju in težki opravi, kakor za pomladnih noči, ko vzhaja mladi sok v trto, jelšo in vrbo. Medla dnevna luč je lizala v okno. Bogovec je vstal. Takrat je vstopila stara

strežnica, ki je netila v gradu ogenj. Ob bezgovi palici, ki ji je služila za oporo in pihalnik, je šla, pokleknila z žerjavico pred kamin in netila. Molče jo je opazoval bogovec. Srce se mu je hotelo ogreti za prijazno besedo, pa je ni našel. Ko je spregovoril, je rekel trdo in bridko:

»Saj ne bo gorelo. Kaj kuriš! Samo kadilo se bo.«

Ženica je dvignila glavo in pogledala osuplo na bogovca. Vprašala je krepko, domače:

»Kaj si dejal?«

»Da gorelo ne bo, ker vije sapa.«

Ni odgovorila. Pihalnik je prinesla na ustnice in pihala v žerjavico pod polena. Medel plamenček je obliznil v les. Vonj smolnatega netiva je napolnil prostor. Naložila je novega lesa in se dvignila in stala pred bogovcem. Vse gubasto je bilo njeno lice. Oči pa so bile jasne in mlade in ob ustnicah so se ji gube nabirale kakor v rožo in poljub. Pa to ji je ostalo od netenja in pihalnika. Od prve jeseni do zadnje pomladi vsak dan dve uri po polnoči je vstajala, da je ogenj gorel v vsem gradu.

»Stara si,« je dejal mehkeje bogovec.

»Kako da te pojajo za delom? Ali nimajo mlajših?«

Ženici se je zopet obudila osuplost v oči. Očitajoče je pogledala bogovca.

»Petdeset let netim,« je rekla, »zakaj bi mlajšo najemali?«

Bogovec se je bolno nasmehnil in čustvoval:

»Glej, kaj je njena sreča! Sreča njena je, da ogenj neti in se ljubosumno boji zanj. Ogenj bi ji vzeli, da bi mlajša netila. Tisto uro bi zbolela. Nič več ne bi vedela, čemu živeti. Zdaj ve, čemu. Pa so in imajo duha in ne vedo; in trpijo iz žalosti, da jih vse življenje jaše in poja neznani. Zakaj mi ni kakor njej?«

Ženica je odšla. Šum njene palice, njenega pihalnika, je tolkel s hodnika. Bogovec pa je še mislil in trpel:

»Daj, sliči ji, bogovec! Vzemi žerjavice iz žive in čiste besede, razpihaj jo, da bo ogenj in se bodo duše ogrele ob njem. Ne gori ti? Nerodni človek! Ali nimaš pihalnika? Pihalnika, ki ti bo tudi za palico, da se opreš nanjo? Dimi se ti? Iz sape nenavidnega? Leugest, Baertl, leugest! Dimi se ti kakor Kajnu oltar in Savlu žrtva, in Dachs je prav povedal in očital, da si mudljiv.«

V žalost in tegobo je utonil. Sreča njegove davne vesele evangeljske službe je vstala vanj kakor spomin: Bil je goreči baron Adam. Okrutno šalo je vedel. Papežniškim poslom in tlačanom je stregel v petek in soboto s svinjino, da niso jedli. Svojim pa je bil vrstnik in prijatelj. Odpustil je lenobo pri delu, mudljivosti pri božji besedi ni prenesel. Kakor je bil predpisal Martin, je imel v gradu v ponedeljek in torek krščanski nauk, v sredo branje iz Matevža in v soboto iz Janeza, v četrtek besedo po pismih apostolov in v petek preroke in razodenje o koncu sveta. V nedeljo je bil pri skupni službi in molitvi s srenjo iz Kranja, katero je za pot gostil z vinom, s polnim vrčem za vsaka usta. Baron Adam je umrl. Sin Nikolaj ne pozna več okrutne šale s svinjino. Mlada žena Judita mu je usopila duha. Pustil je, da je nauk omrazil poslom v ponedeljek in torek in še branje. Komaj še trpi srenjo iz Kranja pri božji službi v nedeljo. Baron Nikolaj ni goreč. Moder je iz pisma, nečimern localis. Nima očetove okrutne šale,

VENO PILON: PRI DELU.

ima šalo pismarjev in samo za enega. »Uro biblije in modrosti božje« je zmisli. Da se vsaj malo odškoduje za gostoljubje, ki mu je nadležno, da si prijazen služi lepe žene, ki skrivaj stražo streže debeljaku Tomažu in novim menihom — Jezabela ...

»Daj, sliči ženi z netivom,« je planil bogovec trudno, »izpolni besedo, ki si jo dal Dachs, da boš storil svojo dolžnost do konca. Sliči ženici v ljubezni dela, če moreš. Skliči svoje in jih uči, sej, kakor si sinoči hotel, in da so otroci prvi, orna ledina, in žene žejne dobre besede in le možje okorni, da čutijo komaj bič. Jezabela jim je pri Abdiji odprosila nadležnost nauka in branja. In le ure biblije in modrosti ni odprosila. Zato ker ve, da mi je bridka in nadležna, glupost iz mrtve črke od desetih do poldne vsak četrtek.« Med bogovčevno besedo je vstopil stražar z zajtrkom. Ko je položil posodje na mizo, je odstopil za korak in rekel uradno:

»Gospod baron in gospa vabita k uri modrosti.«

»Za torek?« je vzkliknil bogovec.

»Za zamude zadnjih tednov,« je odvrnil kratko sluga.

»Pridem,« je dejal nevljudno bogovec. V stražarjevem licu je videl prikrito zloradost. Sluga se je poklonil in šel. Bogovec je sunil jed od sebe, vzela vrč in šel sam po vina, ki ga je imel od mestjanov v Kranji. Potem je sedel in odprl v knjigo. Še je kipelo v njem, ni vedel, kaj bere. Zajel je iz vrča, globoko. Trpko je umel: »Podvojil mi bo nadležnost. Iz Jezabele ima, glupec. Morda sam niti ne sluti, čemu. Ne sluti, da koplje nenavidna, kakor je iz novih menihov učena. Stražo ji streže za prijazen, ki želuje, da bi ji zoprni bogovec že šel iz grada, prekleta.« Bogovec je skrčil prste v pesti in udaril ob mizo: »Ne boš, papežnica! Hie Baertl! Starec je, a v knjigi je močan. Boj hočeš, imej ga!« Sredi jeze je osupnil in se prijel za glavo in zastokal:

»Herre Jesus, in jaz sem jo skoraj blagoslovil; Judito, Jezabelo prekleta!«

Nato je bral iz knjige, pil in bil nestrpen:

»Pridi že, stražar Abdijev, pripravljen sem!« — — —

Sluga je vedel bogovca v grajsko kementato. Drug stražar je v prostoru primikal težke stole k mizi in zajemal s police knjig

na podstavke. Težka, duha uspavajoča toplota je polnila prostor. Trpek vonj je dihal v ozračju: vonj močnega in starega vina. V kaminu je prijetno prasketalo. Troje oken je svetilo v mogočno sliko. Slika je pripovedovala o Samsonu pri Dalili. Mož je spal zavodnici v krilu. Z roko je vabila bojce, ki so se bližali s svetlimi potami in lanci. Sluga, ki je bil privedel bogovca, je šel skozi vrata na desni. Koj nato jih je zopet odprl. Baron, baronica in njena družabnica so vstopili. Sluga, ki je bil knjig zajel s police, se je usadil pred knjigo konkordance, da bi stražo stregel v besedi in uri pisma in modrosti božje.

Baron se je živahno približal bogovcu in se mu poklonil. Bogovec je videl njegov obraz. Bilo je zdravo, rdeče in sveže obrito lice s skrbno prirezano brado. Košat klobuk je senčil čelo. Široko, okorno je sinilo pred bogovcem, ko je baron snel pokrivalo. Okoli vratu si je bil obesil čez kameletni jopič težko zlato verigo, prsti na roci so mu tonuli v draguljih. Snežni našivi perila so se mu gubili ob krepkem vratu in v zapestju izpod rokavov. Tesno ob njegovi levici je stala baronica. Odkar jo je bogovec videl zadnjič od blizu, se je bila močno spremenila. Obličje ji je bilo blede, trdo, oči so bile trudne, nemirne; nejasna pega ji je bila omadežila ustnice. Bogovec je vedel, da trpi iz otroka pod sreem. Samo obraz je videl; mimo vse njene druge zunanosti je zastrmel v njeno družico, ki je stala ob njej: mlada, skoraj še otroška polnica z velikimi, radovednimi očmi in trpkimi ustnicami, plaha, nerodna. Bogovec je občutil v čudni zloradosti:

»Družabnice menjuje. Ve, da je nakažena. Ne zaupa možu. O, saj ti privoščim. Trpi, Jezabela, trpi! Iz tebe mi je nadležnost te ure.«

Poklonil se je in pozdravil:

»Gnad vnd fride ynn Christo.«

»Vnserem Herrn vnd Heylande,« je odzdravil baron in prosil za oprostenje, če je morda nadležen s svojo uro. Za sveti božični čas pa se je vendar treba zbrati v duhu.

»In zamujeno popraviti,« je pripomnil bogovec in omenil tudi nauk in službo za grajske posle.

Baron je prikimal. A kakor da ni slišal, je pripovedoval, da se bo preselil za božič s svojo drago ženo v Kranj. Dotedaj bi pa želel, če je mogoče, da bi se sestajali trikrat, v torek, četrtek in petek.

»Zakaj ne kar vsak dan, Jezabela,« je občutil bridko bogovec, »vsak dan iz zore v mrak in še v mraku polnoči.« Poklonil se je baronu.

»Vem za svojo dolžnost, prejasni.«

Pogledal je izzivalno baronici v oči in osupnil. Zakaj je strmela prepadeno v sóproga? Ali ni bila misel potrojene nadležnosti iz nje? Bogovcu se je zgenilo toplo v sreč:

»Judita? Ali nisi Jezabela?«

Žena je opazila bogovčev pogled; zatrepetalo ji je trpko ob ustnicah, obrvi so se ji zgibale nad oči. Bogovca je zazeblo:

»Še je stara, nisem ji po licu. Oholnost norska. Prav je, da mi je Abdija nadležen. Ker je tudi njej, zato bom laže prenesel.

»In Gottes Namen, začnimo,« je dejal baron. Odmaknil je dvorljivo stol na svoji levi in prijel ženo za roko. Medlo se je nasmehnila in sedla. Baron se je hladno ozrl po slugi ob konkordanci. Barončina drugarica se je vstopila svoji gospe na levo. Baron je sedel in se poklonil proti ženi in vprašal:

»Ali niste želeli, da razpravljajmo latinsko?«

Zopet je baronici obrobil bridek smeh ustnice.

»Vaša volja, moja želja,« je dahnila. »Ali ne veste tega, gospod moj soprog?«

»Vem, najdražja,« je odvrnil in ji stisnil roko. Potem mu je vzrastlo lice v glupo slovesnost nečimernega humanista.

»O čem, prejasni?« je vprašal bogovec naglo, da bi skrnil pomilovanje, ki ga je slutil v potezah svojih ustnic.

»De primo ac novissimo,« je dejal slovesno baron.

Bogovec ni umel in je nemirno zastrmel predse v sliko na steni. Bojci so vstajali nad Samsona. Svetilo se je orožje v njihovih rokah. Dalila je vabila z roko.

Pa ne, da se baron norčuje? Iz Primoža, prvega iz Jerneja, zadnjega?

»De primo ac novissimo,« je ponovil baron. Bogovcu je legla težka rdečica v lice. Plaho je strmela vanj barončina drugarica; baronica Judita je gledala

predse v naročje. Bogovcu je trenutno odleglo.

»De primo,« je rekel. »Prejasni želi, da navedem o Bogu?«

Baron je prikimal. Bogovec je rekel:

»Dicit Dominus Deus: Ego sum alfa et omega, principium et finis...«

»Apocalypsis Joannis,« je pritrdil baron.

»... qui est, qui erat et qui venturus est,« je nadaljeval bogovec.

»In capite primo,« je tolmačil baron.

»... omnipotens,« je zaključil bogovec, »versus septimus vel octavus.«

»Octavus!« je vzkliknil baron. Sluga je razgrnil v konkordanco in potrdil:

»Octavus.«

Baron je z zadoščenjem prikimal.

»Unus bonus,« je dejal bogovec.

»Secundum Matthaeum,« je vedel baron.

»Rex regum, Dominus dominantium, solus habens immortalitatem et lucem inhabitans inaccessibilem...«

»Secundum Paulum in secundo ad Timotheum...«

»In primo.«

Sluga je potrdil:

»In primo.«

Baron je skomignil z ramo proti baronici in začel je navajati sam:

»Deum nemo vidit umquam: unigenitus filius, qui est in sinu patris, ipse enarravit.«

»Secundum Joannem,« je zdaj vedel bogovec.

»Pa še po Matevžu,« je pripomnil baron in hitel navajati:

»Pot, resnica in življenje...«

»Janez.«

»Nebo napolnjuje in zemljo...«

»Jeremija.«

»In tertio Regum.«

»Jeremija.«

Sluga je odločil, da v Jeremiji in knjigi kraljev. Baron je navedel manj izrazito:

»Vse, kar živi, živi iz Boga in je z Bogom pomerjeno, kakor da ni.«

Bogovcu je odreklo.

»Izaija,« je povedal baron. Bogovcu je znova zalila rdečica obraz. Ljutost se je v nemala vanj. S slike, kjer se je svetilo orožje filistejskih bojcev, so mu begale oči v plahi in osupli obraz baronice drugarice. Slej ko prej je baronica povešala oči. Bogovca je zbolelo:

»Ne hini brezbržnosti, poluverka. Preden si vstopila, ti je glupi razodel, kaj bo vprašal. Saj je še stražarju, da odpira kakor bi čaral. Vsaj hini ne, če glumiš. Prigrustnejša si.«

V svoji boli in iz jeze, ki mu je rastla v oči in žile, je sunil: »Nunc de novissimo!«

Pogledal je baronu v lice in spoznal, da se ni bil pripravil za pogovor v tej smeri. Zato je tem živahneje začel navajati.

»Izaija, Ecehijel, Danijel, Marko, Janez in Pavel. V drugem Tesaloničanom. V drugem Timoteju. V drugem Petrovem. V prvem Janezovem. V razodetju, trinajst, štirinajst.«

Baronu so se ježile obrvi.

»De Deo omnipotenti, factore?« je vprašal.

»De novissimo,« je rekel bogovec, »čigar znamenje je enajsti rog.«

Baron je neprisiljeno zazeval in prikimal. Baronica je dvignila svoje blede obličje. Že je navajal baron:

»Mulier... circumdata purpura... habens poculum... et in fronte eius nomen scriptum: Mysterium.«

»Babylon magna,« je nadaljeval bogovec, »mater fornicationum et abominationum terrae...«

»Cecidit, magna cecidit,« je kakor pri papežniški božji službi zapel v baronu znova prebujeni localis. Bogovec je udaril kakor za pečat:

»Rim s papežem, svečenjem in zaduštvom... Antikrist.«

Saj sam ni vedel, kako se je bilo vzelo vanj, bridko do besnosti, in je moral žalostiti in je žalil. Baronici je trenutno zadrgetalo ob ustnicah. Nagnila se je k baronu. Silila se je, da bi se samo rahlo porogljivo nasmehnila, a se ji je trdo lice spačilo:

»Iz Martina,« je rekla proti strežniku s konkordanco, »iz bogovca, ki ga ni v knjigi.«

Kakor se starši začudi nad otrokom, ki je zinil sredi med pogovor odraslih modro mimo svojih let, tako je osupnil baron ob ženini besedi. Prikimal je. Hvaležno je nagnila glavo in rekla:

»Ali ne bom nadležna?«

»Nisem apostol,« je odvrnil vedro soprog, »da bi karal: taceat mulier. Govorite. Kaj ste hoteli vprašati?«

Baronica je globoko dihnila. Nekaj bolne rdečice ji je obrobilo lice. Pogledala je trpko s stisnjenimi obrvmi v bogovčev obraz:

»Toliko čujemo o Antikristu,« je rekla, »dajte, povejte že, kateri je vendar pravi zadnji. Ali je bil prvi za Martinovega hlapčevstva ali je Klemen, ki še nosi krono? Pavel, Pij, Marcel, Gregor? Prvi, tretji, deveti ali štirinajsti?«

»Vsi,« je jeknil bogovec hripavo. »Vsi so iz enega kraljestva.«

Čudna žalost je rasla vanj. Na tešče použito vino je burilo njegovo kri. Obraz papežniške otročnice mu je bil prigrusten. Mimo duše mu je šlo, kakor je videl ženo klečati pred razpelom otročnic. In še iz žalosti in sle, kakor se mu je spovračala v blodnost sanj, je trpel.

»Zdaj, Jezabela,« je občutil, »zdaj bom videl, kakšna je v tebi moč iz novih menihov in kolika si iz krvi in Eve, ki je prva grešila. Bom videl, kolika je vera žensk v moje bogovanje, ko sem norški. Za nadležnost te ure in še treh, ki so mi iz tebe nenavidne.«

Plaho je strmelo vanj dvoje otroško začudenih oči. Bila je baroničina drugarica. Bogovec ni hotel videti. Hotel je videti Dalilo, kakor je bila bojca Samsona uspa-vala in na odici ujela.

»Vsi so iz enega kraljestva,« je ponovil. Prečudno kakor glumcu mu je bilo in je govoril ponarejeno tožeče dobrohotno:

»Iz krone so v tri gubé. Pravega pa še ni. A njegov red se je približal. Iz otročnice te ure se bo rodil.«

In kakor da mu je težko govoriti, a da je res videl in trdno veruje, je hinil, bogoval:

»Imel sem videnje — ali iz nenavidnega, kdo bi razločil? — in je bila žena pokleknila pod razpelo otročnic, da bi sinu spočela. O, da ni nikoli prosila! Iz tiste žene bo vžšel...«

V težek molk je jeknila bogovčeva beseda. Prezirljivo se je obudilo v baronovem licu. Baronici pa so posinele ustnice. Njeno obilno otročniško telo je omahovalo na stolu, ustnice so lovile sapo. Iz strašne tesnosti je zaklicala:

»Here, meyn Gemahel. Ich sterbe.«

Onesveščeno jo je ujela drugarica v roke. Baron in sluga sta planila. Bogovec si je vrgel roko čez oči, da ne bi videl. Omahnil je iz kementate na hodnik in mrmral ubito: »Ali si spet zmagala, ti sladka v svoji nemoči? Jezabela? Judita? Prekleta, blagoslovljena!«

Žalost ježne živali je vstala v bogovca in ni ugasnila ves dan do mraka in ni zaspala vso noč...

* * *

Viharji so bili ugasnili ob mraku. Noč je bila gluha. Težko je ležalo nebo nad zemljo, brez zvezdâ. Grajski psi so tulili v strupeni mraz mrakov. Oglašali so se jim psi z Britofa in Suhe. Ali so duhovine slutili, ki vstajajo v grozo in greh in še za znamenje? Ali so bili budni zaradi volkov, ki so bili vzšli od koroške strani v gozdove, za nov strah ljudem, še za eno znamenje, da je red blizu in konec sveta? Bogovec je trpel ob knjigi in v samoti. Ali je res ni moči v vinu, da bi ogrelo, duhovino prevpilo in lajave pse? Zakaj ni veselja v knjigi, da bi razodela, kakor mu je stokrat za mladih norških let?

Bogovec je še odprl in bral:

»Hvalimo naše očake in slovite kroto v njihovih rodovinah. Veliko slovečega je

storil Gospod od začetka nad njimi...«
»Henoh, Noe, Abraham,« je štel bogovec v motni otopelosti vina in žalosti. »Mojzes, Aron, Pinehas...«

Tesnoba je spadla z duše, oči so videle, kakor so želele. Samota sobe se je razklenila in je bil prostor kakor kraljevski hram, visok v zvezde, širok in dolg v solnce in jutro. Ob dolgi mizi so sedeli nešteti, slovesni, resni, sveti, tovarišтво nebesko vseh bogovcev in orožnikov čiste besede. Spregovoril je prvi iz čišla in je rekel:

»Hvali, neplodna, Gospoda! Več boš otrok rodila kakor žena, ki ima moža.«

»Izaija, sin Amozov, strašno zgovorni, bogovec šestdesetih let,« je vedel predikant ves vdan, kakor da mu je vernih srenjo blagoslovil. »Vzdajem čast imenu tvojemu. Tvoja leta, moja leta.«

Že se je oglasil drugi:

»Strašno se godi v deželi. Bogovci označajo laži in farji jim ploskajo in mojemu ljudstvu je vseč...«

»Resnico golčiš, sin Helkijev,« je pritrjeval bogovec. »Za bridko besedo so te pojali in kamenjali. Jeremija, daj še meni od svoje besede, da bo kakor meč in bo njena jeza razpihala zoprnike.«

Začudeno, trpko in nevoljno se je oglasil tretji:

»Kako se morejo lagati: Gospod govori, ko vendar jaz nisem govoril!«

Bogovec je vedel:

»Videc močni, Buzitov, s trdim čelom in okorno voljo! Veruj mi, da sem goreče iskal, kako bi ti bolj sličil.«

Posluhnil je ves poln veselega tovarišstva v prečudno pesem treh drugih in jih je ločil in poznal: mirnega Moškega, ki ni znal ne laži ne hinenja, še iz najgloblje ljubezni nobene besede preobilne; močnega Temnega, ki se mu je čelo gubilo v bridkosti misli; sladkega Nedolžnega, serca z glasom in ognjem polnice, preden je spoznala moža. Spregovoril je prvi, Hebrejec, človek:

»Resnico bom povedal: Verujte! Gori poročete: vzdigni se in vrzi se v morje, in se bo vzdignila in vrgla v morje.«

Rekel je drugi, rimski mestjan, veliki Popotni:

»Iz vere v vero! Kakor je pisano, da pravični živi iz vere.«

Ogrel se je tretji, bogoslovec, videc vseh videcv:

»Tisti so, ki so prišli iz velikih nadlog in so svoja oblačila oprali v krvi Jagnjeta...«

Šum nevidnih kril je pel v prostoru; neznan vihar v nepoznanih lesovih. Bogovec je tonul v gladkem in nemem pričakovanju neizgovorjenega hrepenenja:

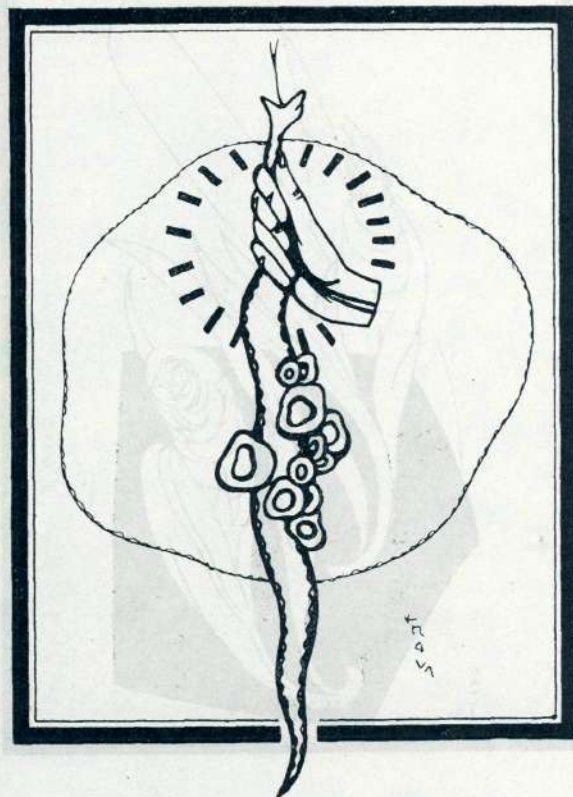
»Sodec večni na mavri! Ali še ni red, ali še ni?« — — —

Iz pričakovanja ga je vzbudil nov glas, da je oči odprl in je videl in je bila navadna človeška kemenata s težko mizo, težkimi stoli in težkim neprozornim steklom v oknih. Krog mize so sedeli resni, trpki; suhi in debeljaki, bradači in golci. Ob vsakem je bila knjiga odprta in ob knjigi križ in vsem so gibale desnice s pisalom, kakor da režejo v les in se snažijo s snago Jagnjeta, ki je premagalo zmaja: Primož, Jurij, Adam, Gašpar, Boštjan in Peter. Trdo je stegnil roko Primož in rekel:

»Papeževi sledniki, novi menihi, seme hudičevo, slovenski pišejo.«

»Dvorezen meč smo nabrusili,« je zapel zateglo Boštjan. Jurij se je živčno vznemoljil:

»Kar je hlapčiču v plenah meč, to je teleu beseda iz duha.«

Adam pa je vzdihnil ponižno, vdano:

»Iz bukovega so kroti modri.«

»Eno samo vedo,« je ugovarjal trdo Gašpar, »compelle intrare.«

Peter Kupljenik, sosed Gašparja Rakovca, se je kakor pijani lahkomišelnost zasmel:

»Z usti in besedo bomo obljubili, pa bo.«

Kakor na nevidno znamenje so klonile trudne glave, kakor v skrit, pridušen jok.

»Priatelji, drugovi moji,« je trpel bogovec. »Skupaj ostanimo.«

Kakor onim drugim je tudi njemu klonila glava in kakor oni je govoril z njimi in za njimi:

»Militantes habent...

...reges et caesareos...

...titulo ecclesiae incantantos...«

»Memor esto mulieris...

...ebriae de sanguine sanctorum...

...in ejus fronte scriptum: Mysterium.«

Strašna tesnoba je stisnila bogovca sree.

Ihtel je sam vase. Tedaj pa se je vzbudila obenj pesem, tiho, tožno, zategnjeno:

»Minila je že strašna noč,
iz teme je postala luč...«

Prebila se je v tujo besedo in dopela:

»Wir danken dir, du höchstes Gut,
daß du uns die Nacht hast behut.«

Bogovec je dvignil obraz in zastrmel. Ob mizi so sedeli novi ljudje, gorečniki iz njegove srenje: baron Adam z okrutno šalo svinjine, sodnik Junauer, ki je prestal turn in vozo, debeljak Krištof Schwab, ki je bil cerkljansko župnijo izgubil, pisar Andrej Solnce, mestjani Banko, Piber, Zemljak.

»Orožniki moji verni,« je zahrepenel bogovec in občutil težko, da ne razume, kako more to biti, da so še vedno za isto mizo, kjer so bili davno sedli in se dvigali s težkimi vrči in mu vzdajali srečo v novem stanu, baron — starešina, sodnik — tast, vsi drugi — svatbeni gostje...

Strašno je vzrastlo spoznanje v bogovca. Planil je ob družbi in zaklical sirovo:

»Pijanci! Vstanite že. Agnes ist todt.« ...

* * *

Od grajskih hlevov se je budil petelinji klic. Lajavi psi so spali. Bogovec se je dramil. Medel, neznan svit mu je polnil

stan. V mehkem dremotnem polusnu je šel za opravkom svojega novega dne, kakor je bil po grajskem vratarju naročil poslom v gradu, da se zberejo v molilnici. Vstalo je iz katekizma predenj in je s prečudno slastjo videl kakor v sliki: Iz daljne neznanosti in pustote je rastla visoka gora. Oblaki so ji zakrivali vrh, gromovi so pljuskali ob njo in užigali strele. Kakor pod strašno streho je stal prav pod gromovi samotni človek in trepetal. Iz gromov je pisalo v kamenite table. Sunkoma, strašno je grabilo in se je kamen vdajal kakor vosek: enkrat, dvakrat, trikrat in še četrtič, petič, šestič, sedmič, osmič, devetič, desetič...

Nizko pod gromovi, v solncu in sopari poludne pa se je svetilo zlato tele na oltarju in blodna svatovščina je vrela ob znamenju. Ko je duh pisal v kamen, je meso streglo sli, darovalo Baalu in tonulo v lajnu...

»Pinehas, kje si?«

Bogovec se je trudno zganil. Nepojmljivo tuja, grozna je bila slika. Kdo bi gledal? Kdo bi umel? Kdo prenesel? Bog govori, a meso streže sli in tone v lajnu... Ali je res vse to tako tuje? Ali ni v vsakem človeku in še v svetu prav tako iz dneva v dan? Kako je pisano? *Du fult nicht begern deines nehißten weibß!* Kako se oglasa iz krvi: *„Nichts Liebereß auf Erden...“*

Bogovec je zastokal:

»Vnd füre mich nicht ynn versuchunge!«

Kakor za sladko tolažbo je vstala nova slika in je bila gora, odeta v dan in solnce in cvetje. Nepreštete množice so bile posedle ob holmu, v senco oljk in trt. Na gori je sedel človek. Ni pisal v kamen. Ni grmel, skoraj prosil je, sladki vabec in vodec:

»Ko pa molite, nikar veliko ne govorite kakor malikoveci...«

»Gospod, učenik,« se je vnemal bogovec.

»Sam si sodil, kdo so poluverci. Zaduštvo imajo, svečenje. Osem ur so dolgi za pridigo na veliki petek. Jaz pa sem, kakor sam hočeš, in molim in učim, kakor si rekel, naj rečem: Oča naš, kir si na nebesih...«

Čudno blede je sinilo jutro v bogovčevu molitev in je vstal in je šele zdaj vedel, da je svetloba, ki je ni bil vajen, iz snega.

Oblekel se je naglo in šel v grajsko molilnico. Našel je zaprta vrata in prostor prazen. Sedel je v stol za grajske in čakal. Čakal je dolgo. Samo enkrat so zaškrtale duri. Dvignil je glavo. Ženska z nizko zagrnjenim licem je stala v dremotnem kotu. Bolna jeza je obšla bogovca.

»Vzemi in podneti, bogovec,« je občutil iz starke, ki je v gradu ogenj netila, »vzemi od žerjavice, ki je ni. Čemu si še tu? Jezabela je zmagala, še lajave pse bo pregovorila novim menihom in svečenju.« Potem pa je vprašal edino, ki je bila prišla k nauku:

»Ali veruješ?«

»Verujem,« je dahnila ženska plaho, komaj slišno.

»Povej na glas, kakor veš,« je zahteval trpko. Ni odgovorila.

»Ich gleube . . .,« je pomagal in je govorila za njim.

»V Boga Očeta, stvarnika.«

»In Sina njegovega, ki je zame umrl in me odrešil.«

»In v svetega Duha, ki me je posvetil.« Umolknil je za trenotek. Nato je vprašal bridko:

»Zakaj se kriješ? Kdo si? Ne bom te karal, da si nevešča. Vsaj prišla si, da se naučiš. Razodej se!«

Žena je spustila ruto. Bogovec se je osuplo zganil.

»Lotrica, grajskih konjarjev obnožnja,« je zamrmral bridko. Žena pa je zdrknila na kolena in začela jokati. V bogovca se je vzelo prečudno, nepojmljivo. Bilo je gnusno in mu je hotelo vzrasti v jezno psovko; bilo je še dobro, iz čudnega usmiljenja. Saj ni hotel učiti, a je govoril, kakor da boguje najvernejšim, najvrednejšim, vsem tistim, ki so mu bili ponoči v snu vstali za veselje, veliki bogovec in sveti učenci, prijatelji njegovi in pokojni orožniki. Govoril je iz živega občutja svojega prvega jutra v medlem snežnem odsvitu o gori, katero so bili gromovi prekrili in je iz temá pisala roka v kamen kakor v vosek, govoril je, o gori v solncu in sencah oljk, kjer je sedel sladki vabec in vodec in učil moliti: Oča naš, kir si na nebesih . . .

V grajskih hodnikih so posli poslušali za bogovčevim glasom. Vratar se je čudil: »Ali praznim stenam uči?«

Žena pred bogovcem pa je venomer klečala, poslušala, verjela . . .

»Ponovi, če zdaj znaš,« je velel bogovec. »Ich gleube!«

»V Boga Očeta . . .«

» . . . in Sina . . .«

» . . . in svetega Duha . . .«

Bogovec se je dvignil iz molilnice. Zoprno ga je zbolel vonj nemarnega lotriškega telesa. Trpko je občutil iz učenika Martina: »Sadlo prašičje! Srečno je v lajnu, ne ve za smrt.«

Žena se je dvignila za njim in zabredla za Brda v sneg proti gozdovom. Sneg ji je močil krila. A bredla je vse vedreje, zajemala v zamete in vzšla pred žalostno kolibo pod polji na Beli. Ko je bredla v zadnji del poti, se je oglasila v čudno pesem:

»Ich gleube, gleube, gleube . . .«

Do tistih mal je pela drugače:

»Im roten Klee, im grünen Gras,
wo unser beider Bette was . . .«

* * *

Bogovec je strmел iz svoje samote čez polje. Iz snegov je rastle ena sama senca: razpelo otročnic. Potni človek se je bil izgubil predenj, norški Tilen Čatuljica iz Kranja, ki je stražo stregel nebeški gospe. Stal je pod križem in je videl, da je sneg iz vetra obmetel ves lik ubogega mrtvega telesa. Tilen se je povzpел na križ in otepel sneženi ovoj in zdrknil vesel na tla in govoril:

»Kaj ni zdaj boljše? Takole skrbim za Te, kolikor morem in kakor sem obljubil Tvoji svetli materi v rožnvenški cerkvi. Ne pozabi ji povedati, ko se vrne s Turškega.«

Nato je brodil Tilen vse prek polj, da bi gaz našel. Našel je in prišel srečno pred Dvor k sveti Katarini. Sredi snegov je bil prinesel župniku resno posvarilo, ker je bil dovolil predikantu Knaflju blagosloviti hčerini grob na Suhu . . .

Bogovec pa je dvomil:

»Ali imajo srečo, ki žive iz duha?«

Ni doumel, ni vedel, da je sreča iz pridige na gori v solncu in oljkah, pa še za ženico, ki ogenj neti, pa še za obnožnjo, ki sneg brede, in še v preprostem, ki stražo streže žlahtni gospe rožnvenški . . .

DOMIN SVET

LETNIK 36. V LJUBLJANI 20. MAJA 1923. ŠTEVILKA 5.

SASA ŠANTEL: GOPSA SINJSKA.

BOGOVEC JERNEJ.

DR. IVAN PREGELJ.

3.

Nedeljsko adventno jutro. V bridki mraz grajske molilnice je jeknil bogovčev glas:

„Ich will den herre loben alle zeit.“

Srenja vernikov iz Kranja je odpela:

„Sejn lob jol ymerdar ynu meynem munde jeyn.“

Bila je težko slovesna pesem v mrkem lidijskem zvoku. Ob vsaki novi prošnji je tavala nekam proti višavi in se razvezala nepričakovano v svetlo kadenco, kakor da duša nepotolažena še in še dvomi, kliče na pomoč, ihti. Vstajala je kakor vpij iz mlamola in globokega vodnjaka. Nič ni hinila ušesu. Otroci in žene bi je ne bili mogli peti, razvnela pa ni niti mož, ki so breme nosili in krivdo

lakomije, požreštva in prijazni do obnoženj...

Bogovec je posluhnil v petje. Kranjski mestjani so peli po nemško iz Martina, njihov brdski patron pa je molil po bukovsko. Bogovca je zbolelo in je spráševal v sebi:

»Nečimerni! Z besedo papežniških poješ za Jezabelino prijazen. Prav nič ti ni bilo treba prigovarjati, takoj si privolil in se razkazuješ pred mojimi in menoj, norski Abdija! Pa ti rečem, da ni nebeško tovarništvo za osle in gosi.«

»Non creavit Deus coelum pro anseribus,« je zapel nehote v nemški psalm in se zmedel in pozabil še bolj: predenj je vstala slika slabotne otročniške žene. Strahotno sladka je ležala brez moči in življenja svoji drugarici v rokah...

„Snd fure mich nicht ynu verjuchunge!“ je zahrepenel bogovec in se ovedel.

Pesem srenje je ugasnila. Bogovec je vstal in se obrnil k ljudem. Tudi to, da se je obračal proti srenji, ko je molil, je bil sprejel iz učenika Martina in še iz Primoža in še iz prednika v Kranju Gašparja Rakovca. Ne trikrat kakor papežniški, samo enkrat je klical:

»Kyrie Eleyson, Christe Eleyson, Kyrie Eleyson.«

Nato je molil k Bogu, močnemu varihu vseh onih, ki verujejo vanj, naj svojo prijazen izkaže in misli razsveči, da bodo vsi verni le-tó hoteli, kar je iz volje božje in v čast Gospoda Jezusa Kristusa, nedolžnega Jagnjeta, ki je vse grehe sveta prikrilo in odrešilo od zlahte do zlahte...

»Amen!« je odgovorila srenja.

Bogovec je bral iz Pavla v prvem pismu Korinčanom na četrtem poglavju od prve do pete vrste. Potem je odpel v blagovest in bral iz Janeza o sinu Caharijevem, ki je z vodo krstil in oznanil, in se je vse tisto zgodilo ob Jordanu, »zu Betharaba ienjt deš Jordans da Johannes teuffet«.

129 Srenja je pela:

»Nu bitten wir den heyligen Geist...«
 Ko je pesem utihnila, je vzel bogovec Spangenberg, da bi razložil. Hreščeče mu je jel trgati berilo kašelj iz srenje. Prenehal je brati, dokler se ni šum usopil. Samo ena pljuča so hropla venomer glasno iz nadehe.

Bogovec je vedel:

»Prvo talno vreme ga bo vrglo v bodilj. Težak je, debeljak in pijanec. Ne bo prenesel.«

Dobral je iz postile in pel s srenjo Gospodnje prošnje. Potem je poklical k pokori. Odvezoval je, iz najglobljega spoznanja pa mu je hotelo posili obsojati, ko je te svoje verne primeril z gorečniki, ki so mu bili nedavno vstali v sanjah. In kakor na svoji zadnji poti v Kranj, je trpel:

»Kakšno erbščino si mi zapustil, Gašper Rakovec? Ti da so orožniki čiste besede iz duha? Ne bom jim sodil za hofartnost in glupo oholnost, za okornost norskega želovanja, za lakomijo, za pijanost in prijazen do obnoženj. Kako pak morejo biti dediči in erbiči božje dobrote, ker so moji le iz mesa in zaradi mestjanskih novcev, katere hote upravljati, in ne iz duha, ki oživlja, da se človeku ne spolzne in ne išče prijazni škofljih v Ljubljani z zaduštvom in srečenjem. Herre Gott, ti jih sodi po čislu in vagi.«

Odvezal je in pozval:

»Obudimo vero!«

Obudili so vero v pesmi »Wir gleuben all an eyenen Gott...«

On pa je vzel kruh in kelih in povzdignil. Cerkev je pela:

SASA ŠANTEL: S POLJA.

»Jesaia dem Propheten das geschach, das er ym geyst den herrn sitzen sach...«

Zadnji v vrsti so peli, prvi so pristopali in jih je obhajal iz kruha in kelihov. Ko pa so pristopili zadnji, so peli prvi. Potem je molil zahvalo in blagoslovil. Strupeno mrzlo je bilo v prostoru. Neugasljivo hropenje nadešljevega se je budilo v oboke. Vonj vina iz kelihov je ugasnil. Trudno je odpevala srenja, ko je molil:

»Der herr segene dich vnd behüte dich.«

»Der herr erleuchte seyn angesicht vbir dyr vnd sey dyr gnedig.«

»Der herr gebe dyr frid...«

* * *

Premražen, truden in nestrpen, da sam ni vedel zakaj, je hodil bogovec po svojem stanu. Pijača iz jutra ga je bila ubila. Ko so bili mestjani odšli, je bil namreč zajel še iz svojega. Iz prve motnosti je poželel prijateljskega pogovora in se je jadir nad Dachsom, da ga ni:

»Nikoli ga ni, kadar bi ga rad. Da vohuni? Norstvo! Poznam lahkega človeka. Na Dolenjskem je spet. Po zidanicah prezimuje. Tam mu je prijetno. V Kranji je tegoba ob oholnih, slabo vino, pa morda še nadležna Kristančeva vdova, kateri je obljubil, da jo bo vzel.«

Bridko se je nasmehnil:

»Hudo možu, ki je vdovi obljubil zakon.« Zopet je premišljal učitelja, vzporedil sebe obenj in našel:

»Srečni Johannes: Tegoba življenja mu ni sojena. Gre, kamor ga je volja, nič ne ve za žalost mrtve samote. Nikoli ni bil star in ne bo, Wassermannov ščenec bo prej. Meni pa ni, da bi vstal in šel. Vsake stopnje me je strah. Tonem proti volji v nenavidnem sosedstvu in prigrustni dobroti norskega Abdiije in krgave Jezabele, ne morem vziti in iti. Kdo me bo dvignil, ko bo red, da bom moral odtod? Kako je to v meni? Kako je v učitelju? Ali trpiva iz enega istega z dvema duhovinama: z nemirno in z mrtvo, s tegobno v meni in lotriško v njem? Volo et vado quo volunt... Deus an Satan? Moj Bog! Saj niti hoteti ne morem iz sebe, niti hodim ne več!«

In še bridkeje se je zavedel:

»Ne ljubim, ne črtim. Ali še živim? Ali je to življenje, da čakam in čakam iz ne-

jasnega in negotovega, kar ne pride, in da iz trpljenja umišljam sam duhovine in lazim za njimi, kakor sem v zvonove zlezel sinu naproti.«

Misel na sina ga je vzdramila v novo občutje. Znova je trpel iz živčne nepočakanosti:

»Hlapčič nesporedni. Ali ti je kakor mojemu dvanajstemu kakšna Snedčeva upalila polt, da si pozabil vrniti se in si še v pismu lagal?«

Razgrel se je bridko:

»Ščenec, upaljena polt! Pazi se mi. Sladka je sla iz lotric, a rani. Bolan se boš vrnil. Brezovo olje dobiš mesto obliža iz sublimatnega vina in glist, nečedni, hlapčič mesenega svetá.«

Bogovec je pil na novo boleost in jezo. Potem je listal v knjigi, da bi tegobo ure ubil in še bridkega spoznanja, da mu še misli poja nenavidni jahač, močerol mračni iz mlamola temnic. Kakor solnee, ki sine trenutno skozi lino v temno vozo, je šlo bliskovito mimo duše: Prijazna cerkev na griču. Nedeljsko pomladnje jutro. Petje ptičev in romarjev. Med romarji tiha sosedova Majda s svetlimi, dolgimi kitami. Petnajstleten hlapčič, dijaček, bi prah poljubil, kamor je stopila, a se sramuje celó oči dvigniti k njej in išče samoto lesu in joče...

Temnejši je mrak in knjiga se odpira, kakor da ni pisal Duh, kakor da je pačil hudič iz zla in lotriškega malikovstva. Trpke lesene snage so tolmačile besedo o strašnem, prigrustnem:

Kača je govorila z drevesa. Žena je verjela in vzela iz sle in dala še možu. Ob izgnanima je polzela zavodna smotlaka v puščavo, nema, polna hinjenja in strupovita. Kajnu je prišepnila, da je ubil brata. Iz Kajna so velikani, bojei, seme prekleto do konca dni. Umrli so v potopu. Ali je ž njimi umrlo zlo? Ali ni bil Noe iz pijanega vina prašičji? Ali ni grešil sin nad njim? In oče je preklel sina in seme njegovo. Bilo je lotrištvo Sodome in je utonilo v ognju. A Lotovi hčeri ste živeli in hoteli zaroda. Pinehas, kje si? Sramuj se, nenavidljivka v Abrahamovem šatoru, Saraja! Obupaj, Hagara v pesku pustinj! Zakaj si se bila prevzela? Kje je Duh v Jakobu, ki je prevaral brata, kje je v Labanu, da je za Rahelo podtaknil

kozavo Lio? Bratje so nenavidni, najmlajšega izmed sebe so prodali za robstvo... Sihem je skrunil Dino. Nedoržni so umrli pod maščevalci, ko je bila bolečina udov najhujša. Galaad mori Efrajma ob Jordanu, brata upornega, ki sika besedo »šibolet«. Jahela je Sisari žebelj potisnila v sence, strašna je žalost levitove žene v Gabai. Iz robstva je vzel Mojzes svoje ljudstvo, z godrnjanjem so vračali. Na gori je pisal Gospod vojnih čet postavo in so stregli teletu, grešili in trpeli strašno kazni. Umrli je Nadab, poginil Abiju. Smrt človeka, ki je v soboto drva nabiral: kamenjali so ga. Umrli so Kore, Datan in Albiron. Ogenj je požrl dve sto in petdeset mož, ker so grešili s kadilom, štirinajst tisoč mož je leglo poklanih, ker so godrnjali. Pa še nadloga kač. Pa še poboj Benjaminovih, pa še sedemdesetkratni bratovlji mor Abimelekov. Žalost Savlova. Prešuštvo Davidovo. Kletev Samejeva. Bridkost oskrunjene Tamare. Smrt lepega Absalona. Malikovstvo Salomonovo. Razval kraljestva, silovanje in silniki, poluverstvo, Jeroboam, Jezabela, pojanje bogovcev, razdejanje templja, babilonsko porobljenje...

»Kadar bo red in tréba, da bi za tolažbo bral,« je trpel bogovec, »kje bom odprl? Ali bom mogel učiti: veruj! Vult et vadit, quo vult Deus?«

Kakor v »uri biblije in modrosti« je v prstih čutil, kje bi mogel odpreti, a mu ni dalo; in je moral dobrati o drugem babilonskem porobljenju, o silovanju zadnjega, ki je enajsti rog. Vsa pričanja o njem so oživela v bogovcu, da je iz sebe iskal in spraševal:

»Iz katerega rodu? Ali more vstati iz človeške žene? Iz Kajnovih? Iz bojevcev, skrunilcev, od vse večnosti prekletih? Od hudiča spočet v človeško ženo? Kako more to biti? Ali je tudi kača iz mlamola vse-mogočna? In da bo začet kakor Sin iz Duha v materi Mariji? Christ — Gegenchrist, Resnica — Laž, Bog — Baal?«

»Baal!« je ponovil bogovec in je umel in se karal:

»Žene, ki bi Baala rodila, ni. Zakaj si, norski, otročnico plašil z njim? Norska je žena, ki veruje. Ti, bogovec, pa si kakor hlapčič krgavi. Ščenca si imel. Samo enkrat je v igri zagrabil prehudo, pa si ga

SASA SANTEL: PRIPOVEDKA O BABI.

utopil, da si potem mrhovino objokaval. Tako si storil tudi otročnici, papežnici, bogovec iz duha, oholno, norsko hlapčè.« Mehko sočutje do baronice Judite se je obudilo v bogovca in je trenutno in nestrpno zaželel, da bi že bila ura biblije in bi za bridkost vrnil z veselo vestjo. Z veselo vestjo? Papežnici? Pa s katero? Segel je po knjigi, ki jo je poznal, da je papežniška, norska, polna svečenja in praznih prič. Bral je prečudno o sinu, ki se je bil rodil iz sestre bratu in sta ga v morje vrgla in ga je ribič v zibeli potegnil na breg in odgojil, da je zrastel, snubil lastno mater, spoznal in šel in se sredi morja na skalo prikoval in trpel, dokler mu ni mah obrastel telesa. Potem ga je angel božji odpel in vzel v Rim, da so mu krono v tri gubé položili na glavo in ga imenovali Gregorja...

»Norska favela,« je vzkliknil bogovec. »Basni mojega učenika Martina so verjetnejše.«

Trpko je pripomnil:

»A bridke kakor strahote v Knjigi...« S Suhe je zazvonilo poldan. Na bogovčeva vrata je nekdo pokljukal.

»Odpri!« je zaklical bogovec. Vstopil je Wassermannov Erazem.

»Moj dvanajsti,« se je dvignil bogovec; »in Snedčeva polnica mu je upalila polt.«

»Kaj hočeš?« je vprašal rezko.

»Službo sem zamudil,« je dejal trpko mladec. Bogovec je menil, da govori o jutranji molitvi, in je odvrnil:

»Nisem papežniški, da bi silil vstopiti. Volentium salus non coactorum. Ne bom sodil, da sam ne bom sojen.«

Mladec je dejal mirno:

»Prišel sem z novicami o Luki Knaflju.« Bogovec je planil. Hripavo je vprašal:

»O mojem sinu? Kaj veš o njem?«

Mladi je rekel:

»Že nekaj tednov vem. Pa sem molčal. Zato sem rekel, da sem stražo zamudil. Bridko je, kar vem.«

»Reci,« je velel bogovec, »moj sin je umrl.«

Trudno je zmajal mladi z glavo:

»Luka Knafelj je pri novih menihih v remškem Gradci.«

Ledeno se je prevleklo bogovcu lice. Strast mu je spačila oči:

»Leugest, Schelm!« je vzkliknil. »Za mojo jezno besedo si me prišel blaznit. Pojdi, ščenec, upaljena polt, poberi se k Snedčevi!«

»Here Meister,« je rekel mirno Wassermannov, »ali hočeš, da na evangelij prisežem? Ne psuj me. Že tri mesece in več je Luka Knafelj v Gradci.«

Pripovedoval je, kakor je slišal od brata. Bogovec je nemo poslušal. Potem je vprašal kakor ljubljanski škof pri igri o Savlu in Davidu:

»Kako se je moglo to zgoditi?«

»Ne vem,« je odvrnil Erazem in potegnil svoj težki meč više ob sebi. »Zato sem prišel,« je nadaljeval; »Snedčeva mi je dala novcev. Pojdem na pot in bom videl in izprašal. V štirinajstih dneh se vrnem.« Zmedeno je iskal bogovec v mladčevo lice. Trpel je, še je dvomil in vprašal:

»Ali res nisi dvanajsti?«

Mladec je prebledel. Ustnice so mu zatrepetale. A ni besede ni rekel, samo okrenil se je in šel proti vratom. Ko je prijel za kljuko, je zaklical bogovec:

»Stoj!«

Erazem je obstal. Bogovec se mu je približal in dejal:

»Ali je čudež, da sem trpek? Kdo naj umé, kar si zvedel: predikantov sin, pa novi menih! Ali se je kdaj prigodilo podobno?«

»Tomažu ljubljanskemu se je prigodilo,« je odvrnil hladno Erazem.

»In ti, ali mi res še hočeš stražo streči?«
je vprašal mehkeje bogovec.

»Do smrti,« je odvrnil mladec.

Dolgo sta molčala. Potem je spregovoril Erazem:

»Samo nekaj bi še prosil, preden grem na pot. Samo drobno vrstico ali krpico z Gertrudine obleke.«

»Ne budi duhovine!« je zamrmral bogovec osuplo. Mladenič je rekel:

»Saj je ne budim. Le zato prosim, da bom sam imel mir pred njo.«

Mehko je pela njegova beseda. V bogovca je rastle ganotje. Polglasno je mrmral:

»Ljubezen... zvesta ko grob, trda ko pekel, ... ogenj... Vse vode svetá ga ne pogase...«

Nemo se je okrenil in stopil k skrinji, ki mu je krila spomine. Odprl je in zajel in ponudil mladcu:

»Vzemi!«

Bila je sveta igrača pokojne Gertrude, »denarnica krščanskih resnic«. Mladenič je vzel in si prinesel na ustnice. Potem se je sklonil po bogovčev roko in jo poljubil. Živo je privzdignil težki meč ob sebi in zaklical:

»Fahre wohl, Here Meister. Videl me boš, ko se vrnem iz Gradca.« Preden se je bogovec ovedel, je že mladi zaprl za seboj vrata. Sočutno je gledal bogovec za njim, pomiloval in blagroval:

»Mlada kri, norska, blazni in blodi, srečna.«

Veliko ganotje ga je obšlo in je roke razširil in hrepenel:

»In če bom sina izgubil, preklet naj bo, dvanajsti! Ti pa se mi vrni in blagoslovi te bom: moj edini, moj pravi, moj Gedeon, blagoslovljen!«

Znova mu je pokljukalo na vrata...

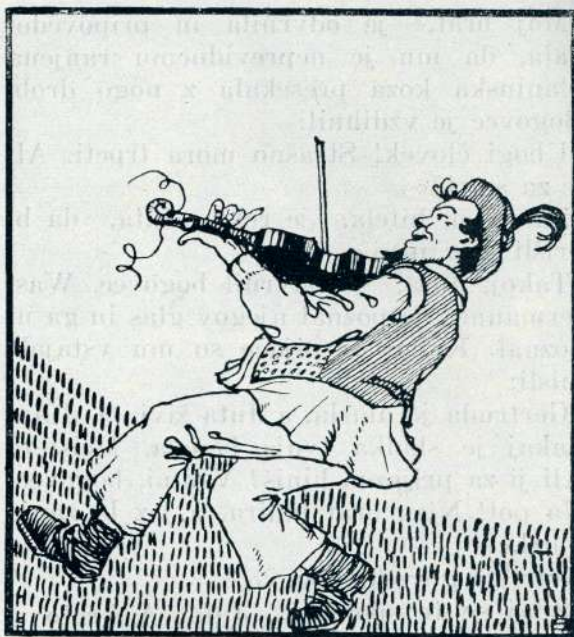
Mlada, nizka, sladko polna ženska je vstopila. Bogovec je prebledel in omahnil in strmél. Potem je zaječal, vprašal:

»Agnes? Mein viellieb Gemahel?«

4.

Erazem Wassermannov je bil stopil v temne grajske stopnice. Na ustih je imel pobožno igračo pokojne bogovčeve hčere. Sredi svoje ljubezni je odrevenel. Živa, vonjiva in sladka je stala v somraku pred njim potnica njegovih sanj.

»Gertrud, viellieb!«

SAŠA ŠANTEL: KURENT.

Medel smehljaj je dahnil ženski čez ustnice. Mehko je spregovorila in vprašala: »Gnad und frid in Christo. Guter! Kje je bogovec?«

Mladenič je pokazal na vrata, odkoder je bil prišel.

»Ei, ja, Guter,« je rekla, pokimala z glavo in šla. Mladi je strmél za njo in jecljal:

»Gertrud, Gertrud, Gertrud!«

Utonila je v bogovčev stan. Wassermannov je slišal, kako je zaklical predikant. Vrnil se je pred vrata in poslušal trepetajoč. Spomin pokojne bogovčeve hčere je bil izpustil na tla. Kaj je rodil za nedolžno igračo mrzle duhovine v grobu! Gertruda je živela; bila je lepa, mlada, prijazna. »Gnad und frid in Christo, Guter!« Mladec si je roko pritisnil na sree:

»Gertrud viellieb!«

Potem je posluhnil in je spoznal, da govori bogovec.

»Juta torej? Hči logarja Gregorja iz Koke? Kdaj pa je umrl tvoj oče, Juta?«

»Juta?« se je zdrznil mladec pred vrati. Juta je govorila:

»Pred tremi leti. Ali ne veste več? Saj ste morali čez goro priti, ker so kmetje pred Dvorom zastražili pot.«

»Spomnim se,« je dejal bogovec. »Pa reci, kdo ti je zdaj zbolel? Tvoj mož, tvoj ženin?«

»Moj brat,« je odvrnila in pripovedovala, da mu je neprevidnemu ranjena planinska koza presekala z nogo drob. Bogovec je vzdihnil:

»Ubogi človek! Strašno mora trpeti. Ali je za smrt?«

»Zato sem hitela,« je rekla Juta, »da bi prišli čim prej.«

»Tako, Juta,« je odvrnil bogovec. Wassermannov je poznal njegov glas in ga ni poznal. Kakor iz pijače so mu vstajale misli:

»Gertruda je umrla, a Juta živi. O, Juta! Zakaj je sladka tvoja beseda, Meister? Ali ji za prijazen hiniš? Vstani, bogovec! Na pot! Njen brat umira, a jaz bi zanjo umrl.«

Notri je govoril bogovec:

»Zdaj se te spomnim, Juta. A kroto si zrastle in ko si vstopila, sem mislil, da je neka druga.«

»Gertruda, kajne?« je vprašala. Erazem pred vrati je krotil z roko svoje nemirno srce.

»Agnes,« je odvrnil bolno bogovec. Potem je dodal: »Pa je minulo, Juta. Duhovina je nema. Pustiva jo, naj spi, naj ima mir.«

»Naj spi, naj ima mir,« je ponovil mladec pred vrati. Bogovec pa je zaklical:

»V božjem imenu, Juta, pojdiva na pot!« Erazem pred vrati je odstopil in pohodil pobožno igračo mrtve duhovine v mrzlem grobu na Suhi. Ni vedel. Bogovec in deklica sta stopila iz stanu na stopnice. Bogovec je zagledal mladega in ostrmel: »Kaj si še tu?« se je začudil nejevoljno. »Hitro stražo mi strežeš. Iz Gradca si se vrnil.«

»Gospod,« je odvrnil Erazem, »storil bom, kakor sem obljubil. Prej pa dovoli, da te spremim z gospodično.«

»Ne maram,« je rekel odločno bogovec.

»Pomisli na snegove,« je ugovarjal mladec, »visoki so. Bredel bom in delal pot.«

»Res je, snegovi so visoki,« je rekla Juta in vzdihnila.

»Ali ti je všeč, da gre z nama?« je vprašal bogovec.

»Zeló je prijazen,« je odvrnila.

Mladcu se je vse osrčje vnelo in je občutil:

»Juta, ko boš trudna, da ne boš več mogla hoditi, kakor mati dete te ponesem. In če te bo zeblo, z vsem svojim srcem te bom grel, in če boš hotela in boš rekla: pojdi

in umri zame! Glej, vstal bom pri priči, pojdem in umrem.«

»In Gottes namen,« je zamrmral bogovec.

»Hlapčič, hodi pred menoj.«

* * *

Šli so po ozki gazi. Večkrat so morali celo bresti v celo: Erazem prvi, Juta za njim in zadnji bogovec. Iz mirnega, v gaz uravnane koraka je blodila mladeu noga, da je stopal iz uhojenega v mehko. Ni se oziral. Včasih pa je čudno presenečeno obstal: zaslišal je zasoplost Jutinih pljuč, zaslutil vejanje njene sape na svojem tilniku. Strašno je ljubil. Jemalo se mu je v mislih, nikoli še tako: nadležen mu je bil bogovec, starec krgavi, ki se je za sladko lakomil.

»Spoditi me je kanil,« je trpel mladec.

»Odkod starcu pravica?« Bridko se je karal za nezvestobo proti gospodu, kateremu je stražo stregel: »Ne greši! To je tvoje, da bodi zvest. Dolga in težka bo pot v Gradec, pa pojdeš, kakor si obljubil. Potem se vrneš. In Juta bo videla, kako si veren.«

Izpustil je meč, da je rezal globoko brazdo v snegu ob gazi. Zasopli so minili predgorje in stopili v klance pod čemšeniškimi strminami. Mladec je hrepenel:

»Lazovi s plazovi. Da bi se zdramili in usuli. Kopal bi preko njih in jo prenesel na rokah, sladko, sladko!«

Težka in negotova pot je utrujala iz koraka v korak. Nizko med gore se je bilo spustilo nebo. Že je naletavalo iz megle. Erazem se je ozrl po deklici in bogovcu. Pešala sta, daleč za njim sta bila zastala. Počakal je in dejal:

»Če bi za krčmo vedel, bi vstopil. Denar imam, hiše pa ni.«

Deklica je povedala, da je za drugim ovinkom hiša. Stara žena kuha močno pijačo iz planinskih rož.

»Počili bomo,« je odvrnil mladec.

Bogovec je hodil nem. Oprezoval je deklico pred seboj in je bridko mislil:

»Pred tremi leti. Takrat je bila še vsa otrok. Kdaj je tako zrastle pa tako vzšla v polnost otročnic. Saj je rekla, da nima moža. Pa ji je telo kakor nesrečno materinstvo moje rajne hčere. In kako je trudna! Res je hodila, pa saj je mlada in

ta trudnost ji ni s pota in dekelstva in si je nadležnejša, nego sem si jaz, ki sem star...«

Začel je spraševati. Ali sta imela z bratom učenika, da bi ju bil učil iz svetih resnic? Nista imela, je povedala, a brala sta iz knjige, ki jo je bil brat prinesel s Koroškega. Ali ju sosedje zavidajo, ker drugače verujeta? Sama zase sta živela z bratom. Tudi ko je ponesrečil, se je sam privlekel nizko nad kočo, da ga je čula, ko je klical na pomoč.

Skozi sneženi nalet je pogledala nizka, okajena streha.

»Tam?« je pokazal Erazem z roko. Deklica je prikimala. Mladec je sunil v sajasta vrata in so vstopili kakor v dupljo. Nekje iz teme je spraševalo in se jadilo:

»Kdo ste? Zaprite vrata. Kostenico imam v sklepah. Zaprite, norski potni.«

Takrat je spregovorila Juta z besedo, ki je Erazem ni umel, in je podobno odgovorilo iz teme in dima. Potem je posvetila tleča trska v mrak. Upognjena ženica je stala pred došlimi. Za nekaj trenutkov je sinil medel plamenček na nizkem ognjišču v ozadju in so pristopili. Nezaupno je oprezovala ženica. V starem obličju so tonule mrzle oči globoko v glavi. Vse ob očeh so ležale temne pege kakor od udarcev. Zopet je govorila Juta.

»Sedite in se ogrejte,« je rekla tedaj starka. Iz teme nekje je zajela vode v lonec in pristavila k ognju, ki je živo vzplamenel. Juta je pripovedovala o njej, kako trpi iz strašne udnice, ki ji je vse ude skrivila, a se zna s svojim varivom zdraviti in pomaga še drugim. Starka se je dokaj ročno sukala ob ognju in gibala neprestano z ustnicami. Po nikomer ni pogledala. Bogovec in Erazem sta se bila primaknila k ognju, Juta ni marala. Krila se je v senci. Erazem je iskal njenega sladkega obličja v odsvitju ognja. Za trenutek ga je našel in prav tesno ob obličju stare žene. Starka je bila presunljivo započela deklici svoj pogled v lice, da je deklica sunila nazaj v temo in prinesla roko nad oči.

»Veščica, ne ureci ji,« se je zganil mladec. Bogovec se je trudno nasmehnil in je vedel:

»Ženskih oči se boji. Iz prepovedanega je spočela...«

Temno besedo je rekla žena. Juta je odmajala z glavo. V lonecu je zakipelo, neznan vonj je napolnil prostor in prevpil okus po dimu in sajah. Starka je zajela in ponudila Juti, ki je pokazala na bogovca. Okusil je in pil. Zopet je zajela žena in ponudila Erazmu. Pokazal je na Juto, prosil z očmi:

»Pij pred menoj, da bom ustnice imel, kjer si pila.«

Deklica je pila. Mladcu je vrelo v osrčju. Ko je zopet zajela žena, je vzel in našel, kje bi pil. Nikoli ni pil slajšega pitja. Vse telo je pogrelo trenutno. Skoraj sovražno in zavidno je gledala starka. Ali ni rada nudila? Wassermannov je segel po novcu in ga ji dal. Zamrmrala je prijazneje in zajela še enkrat in ponudila mladcu. Odklonil je. Bogovec pa je pil. Potem je vprašal trdo:

»Iz česa variš ta sok? Iz Galena, Bombasta? Iz hudiča?«

»Zdravje ni iz hudiča,« je odvrnila jasno in umljivo ženica. Wassermannov je segel po drug novcu in rekel:

»Gospod, pijača je krepka. Naj nam zajme še za pot.« Starka je nemo znova zajela iz teme v lonec in varila. Bogovec je bil vedrejši in je govoril sam zase:

»Za pot... prav. Tudi za žalost bi pil in tegobo in četudi je iz hudiča...«

»Z Jutinih sladkih ustnic,« je verjel mladec. Potem pa je videl, da Juta trpi in je nestrpna, in je rekel bogovcu:

»Gospod, treba bo iti.«

»Za pot naj nam zajme,« je odvrnil bogovec, »pa vstanemo. Ne bo škodilo ni ranjenemu, če bo pil od tega.«

Juta je hvaležno prikimala.

Žena je dovarila in nalivala v potno posodo. Ko je nalila, je rekla:

»Pijte, dokler je vroče. Če pa omrzne, prevrite.«

Zopet je pogledala po Juti, zamrmrala neumljivo in je Juta zopet zmajala z glavo. Potem so stopili zopet na pot, v sneg, ki se je bil zgostil in je iz njega rastel že prvi mrak. Iz nejasne globeli jim je šumela voda, venomer, živa, neugnana kakor kri v mladem telesu, ki ne počije ne v sanjah ne v pesmi, še v sli ne. V sanje in pesem Wassermannovega Erazma je segel bogovčev glas. O čem golčiči norski stavec? Prav gotovo. Srce odkriva

mlademu dekletu, toži o tegobi svoje starosti, o nenavidnosti Jezabele na Brdu, kateri je za strah oznanil Antikrista. Antikrist? Kateri bo? Iz brata in sestre se je rodil. Gregor je njegovo ime. Sin iz ljubezni med bratom in sestro. Favela! Če bi zadnjega mogla roditi žena. A papežniški verujo. Naj ga imajo. Prav res! Iz brata in sestre in Gregor bo njegovo ime...

Trpko je občutil mladec:

»Zares mu je zajela veščica iz hudiča. Kaj blazni in blodi moja svetlo deklico? Nikoli ni videla in ne bo vedela norstva. On pa blebeče iz bedastega sholarstva, pa meni, da je prijeten. Norski, norski, norski si, Here Meister!«

Minili so uro pota. Trudnejši so bili kakor predeni so počili. Bredli so v sveže, v nejasno in temotno. Živo je hrepenel mladenič:

»Juta, besedo reci! Vzel te bom na roke in te ponese. Na svojem sreču te bom grel.«

Bogovec pa je trpel:

»Zakaj moram bridko misliti, da nisi več dekliška? Glej, brat bo umrl in jaz bi bil rekel: Juta, pridi k meni, vsaj za hčer, če me nočeš vdovca za moža.«

Erazem je obstal in se ozrl. Iz mračne sivine mu je omahovala deklica nasproti in ni videla in se je zadela vanj in vzkliknila. On pa je stegnil roko in dejal:

»Gospodična, kakšna pot.«

»Ni več daleč,« je dahnila zasoplo in se pognala ob mladem. Šum vode, ki je bil nizko v globeli ugasnil, se je jače obudil. Pot se je spuščala. Takrat je zabredla deklica vstran in je mladenič zaklical. Ozrla se je in rekla:

»Tu je pot.«

Šlo je po bregu navzdol k vodi, strmo, spolzko.

»Roko mi dajte,« je prosil mladec. Odvrnila je, da je vajena, in že je bila na brvi, ki se je pela čez vodo. Teman tolmun je hropel pod brvjo, brez dna. Mlada noč in naletavajoči sneg sta kalila vodo. Pot se je dvignila v breg. Deklica je bila vso trudnost otresla s sebe in zajela krčevito v pot. Od zadaj je pozval bogovec. Erazem je obstal. Bogovec ni vedel poti in mladec se je vrnil in ga spremil do vode in čez nevarno brv. Potem sta iskala v breg za

sledovi Jutinih nog in sta našla majhno planino pod kočo. Bogovec se je zgrudil ječe v sneg. Mladec mu je stregel, v sreču pa je bil vesel:

»Truden je, a bo še trudnejši, ko se mu razbole noge. Jutri ne pojde odtod in pojutrnjem tudi še ne pojde in če snegovi zapadejo, ne pojde ves teden.«

Saj ni želel trudnosti in težave starcu, želel je le, da bi bil pod eno streho z Juto vse noči do zadnje, do smrtne...

Ponudil je bogovcu piti, kar je bil vzel s seboj. Potem je bogovec vstopil. Mladec je ostal pred hišo. Slišal je slovesno bogovčevu besedo:

»Der herr erleuchte seyn angesicht vbir dyr vnd sey dyr gnedig. Der herr hebe seyn angesicht auf dich vnd gebe dyr frid...«

Takrat je udaril strahoten krik iz kočice in vstopil je še Erazem...

* * *

Iz višin je šumel vihar in zajemal strahotno in sunkovito v dolino, da je ječalo tramovje v koči. Erazem je bedel ob ognju in pazil, da je gorelo. Bogovec je bil legel in je spal omočen iz pijače in poti. Juta je sedela v mali sobi ob bratu, ki je blaznil, se zavedal in trgal v motne krike iz bolečine in krčev. Besede strašne ljubezni so rosile deklici iz ust. Erazem si je ušesa mašil, da jih ne bi čul, in jokal na glas. Potem pa je zopet napeto poslušal skozi šum vetrov, ki so s snegom topli v lesene stene in streho. Še bratu v smrtnih krčih je zavidal ženo...

»Juta!«

»Guter!«

»Kje si? Ne vidim te.«

»Pri tebi sedim, Guter. Ali ti je odleglo?«

»Hudič je v rani!« ...

Znova je sunil veter. Bogovec je spregovoril v sanjah. Brat in sestra sta umolknila. Erazem je popil še zadnjo kapljo iz planinskih rož, ki jo je bil bogovec pustil. Ni dišalo. Juta ni bila omočila ustnic. Takrat pa je stala ob ognju. Mladec je sunil kvišku.

»Zaspal je in omedlel,« je rekla tiho in iskala z očmi in ni našla. Sesedla se je na ognjišče. Ogenj je ostro očrtal njeno polno telo. Mladenič pa je bil slep in je le gorel:

»Juta, Juta!«

Takrat je vprašala in pokazala na spečega bogovca:

»Kaj je pravil o Antikristu? Ali je res?«

»O... zadnjem?« se je zmedel mladec in zajecal. »Ne vem. Pravijo, da je res.«

»Pa veruješ?«

»Verujem.«

Molčala je. Potem je vzdihnila:

»Gregor bo njegovo ime.«

»Strahote so na svetu,« se je silil mladec v zgovornost, »pa je zato tudi božja moč vsepričujoča, daje pesem in solnce in še solzo. Noben las ne spolzne z glave brez njegove volje.«

»Kar je namenjeno, to bo,« je vzdihnila deklica. Iz sobe je zajecal ranjenec. Sunila je iz svoje trudnosti. Veter je preglušil zamolke ranjenčeve klice. Erazem je poslušal za besedami brata in sestre.

»Tisti nož mi daj,« je rekel ranjeni.

»Zakaj, Guter?« je vprašala sestra.

»Da bom videl, kako da nisem sunil dovolj globoko.«

Šum njenih korakov je dahnil v molk.

Nato je rekel ranjeni:

»Preklete orodje. Upognil se je. In zato umiram?«

Škripal je z zobmi.

»Guter, Guter, Guter!« je prosila sestra.

»Saj ne bom potrpel,« se je prelijala ranjenemu beseda v besno odločnost, da je Erazma premrazilo do kosti. Nikoli še ni bil pogledal temu nesrečnemu človeku v obraz. Zdaj se je dvignil iz čudne sle k vratom, da bi ga videl. Obstal je in slišal. Toplo, iz čudne, čudne žalosti je spregovoril umirajoči:

»Juta! Gregor naj mu bo ime.«

»Guter!« je vzkliknila pridušeno deklica.

»Zakaj govorita iz bogovčeve favele?« je iskal Erazem začudeno.

»Gregor, kakor najin oče,« je ponovil ranjeni. Deklica je ihtela. Erazem je videl, da si je bila pokrila obraz z rokami. Strahotno je sunil veter v kočo. Erazem je strmel v sobo s široko razprtimi očmi. Strašno je bil stisnil ranjenec čeljusti. Beli zobje so sinili kakor zveri. S tresočo se roko je iskal in dvignil nož. Neumljivo besedo je šepetnil. Deklici se je telo še huje zvilo, na glas je zajokala v roke. Njen brat pa je takrat naglo šinil z roko pod vrat. Nekaj strašnega, temnega se mu je ulilo čez belo polt, čudno grgrajoč

glas se je utrgal v prostor. Erazem je zavpil. Deklica je dvignila glavo. Mladi logar si je bil pretrgal bolečino in prerezal vrat...

Erazem je omahnil ob ognju. Kakor bogovca se ga je prijela trenutno brezmejna slabost. Notri ob mrtvem bratu je sedela Juta in je hotela biti sama, strašno mirna, strašno bridka, norska y neumorni besedi: »Guter, Guter, Guter...«

Toplo se je usopilo v mladeu iz bridkega. V zadnje ure noči je zasnul iz solza...

Potem pa je odprl oči iz čudne groze in gledal in ni vedel, ali sanja ali bedi. Od brata k hišnim vratom je begala Juta, ihtela, majala z glavo, omahovala in govorila venomer eno, venomer blazno:

»Gregor zadnji, Gregor zadnji...«

In zopet se je prijela za glavo, zibala z njo, trpela.

»Kakor moja uboga rajna mati tri ure pred smrtjo,« je občutil Erazem v dremotni svoji nemoči, pol beden, pol ubit od spanca in žalosti, »kakor moja rajna sestra ves dan, vso noč, preden je ugasnila.«

Mladenič je v strašnem usmiljenju sunil kvišku in stegnil roke po deklici. Presunljivo je zavpila, se sunkoma okrenila in planila skozi vrata v snežene zamete in prvi medli jutranji svit. Erazem je iskal za njo in klical:

»Juta, sladka, čista, edina!«

Vzšel je na rob planinice in videl podse. Doli na brvi se je bila pobrala iz snegov. Obvisela je na ozkem mostu nad vodo. Počepnila je, obesila noge nad globel. Samo z eno roko se je držala.

»Juta! Usmiljenje!« je zavpil mladec in drsel nizdol. Videla je, zamahnila z roko in ugasnila v mlamol...

* * *

Bogovčeva roka je ležala mladeu na ramenu. Strmela sta v tolmun, v strupeno zeleno vodo: iz dna je vzhajalo mrzlo, mrtvo obličje nesrečne Jute in vstalo na vrh. Mladec je planil, da skoči v vodo. Bogovec mu je stisnil krepkeje za rame in dejal zamolklo:

»Pusti duhovino!«

Mladec se ga je otresal. Voda je dvignila utopljenko in jo potegnila izpod brvi v plitvine. Erazem se je iztrgal bogoveu,

dospel do vode, zabredel in potegnil ne-
srečno telo na breg.

»Nenavidni te poja,« je spregovoril ob
njem bogovec, »da noriš za telesi, ki jih
je vzel hudič.«

»Leugest, Meister, leugest,« je jokal Era-
zem in spraševal v mrtvo lice:

»Zakaj, Juta, zakaj?«

»Nič ne vidi,« je mislil sočutno in pomilo-
vaje bogovec; toplo, kot še nikoli se mu
je vnelo za norsko mlado kri in je rekel:

»Če si jo ljubil, stražo ji streži. Hotela je,
da ji skoplješ grob.«

Odvedel je mladega nazaj v kočo k mrtve-
mu logarju.

Šele iz mrtve je imel norški mladec svojo
srečo: smel je spati pod Jutino streho do
zadnje noči, smel jo je nesti na svojih
rokah...

* * *

Skozi zamete od Kokre v polje pred Dvo-
rom sta bredla dva trudna človeka. Mla-
dega je metal v sneg težki meč, starega
je zanašala knjiga, katero je bil vzel iz
Jutinega doma. Ženica, ki je ob poti varila
močno pijačo, ju je videla in čakala, da
potrkata. In sta potrkala in sedela ob
ognju in bila kakor pijana iz zelišč. Rekel
je stari:

»Hudič jaše...«

Rekel je mladi:

»Le to bi rad umel, čemu je govorila o
Gregorju...«

Stari je osupnil in se zamislil. Potem je
rekel hripavo: »Stal sem ob ribniku za
Brdom. Že takrat sem videl, kako je
vzšla iz vodá. Namenjeno ji je bilo.«

In kakor iz navade v pismo, je razgrnil
v knjigo, strmel, bral na glas in rekel:

»Saj sem rekel, da ji je bilo namenjeno.
Glej, iz knjige je verjela.«

»Kaj je njena knjiga?« je planil živo
mladi. Stari je rekel kratko:

»Kalvin.«

* * *

Snedčeva Agata je vsa zadrgetala od
sreče. Zagledala je nenadno Erazma. Ko
je stopila bliže, je videla, da je bil upadel
in celó osivel. Zajokala je, spraševala.
Da ni bil v Gradci? Da sta z bogovcem
pozabila na gojenca novih menihov? Kod
je hodil?

Stražo je stregel. Čemu sprašuje.

Ali je Gertrudin grob obžaloval?

Ni odgovoril in je tožila:

»Objokuj ga. Njene vrvice nosi, kolikor
hočeš, a še mene imej vsaj malo rad, vsaj
malo rad!«

Zopet je molčal. Ona je solze obrisala in
rekla trpko:

»Saj že vem, kaj bom storila.« Pokazala
je v zvonove farne cerkve svetega Koci-
jana in šepetala:

»Tja gor bom zlezla in skočila dol. Ko
bom v grobu, me boš morda rajši imel.«

»Ne kliči duhovin,« je rekel mladec resno.

»Ali jih je več?« se je začudila.

»Dve ste,« je odvrnil, »in druga je brid-
kejša!«

»Gertruda?«

»Juta.«

»Juta?« je trpela deklica iz nove nenavid-
nosti.

»Juta,« je govoril mladenič; »če pa boš
v knjigi kraljev brala, boš našla še drugo
ime. Tamara, ji boš rekla.«

»Tamara?« je majala deklica z glavo.

»Nič ne veš, papežnica,« je rekel pomilo-
valno.

»Uči me!« je zagorela deklica. »Tvoja
vera, moja vera...«

Silna moč je ljubezen. Še glas vesti, pre-
vpije, še klic zveličanja...

VIGILJE.

ANTON VODNIK.

Tako svetló je v meni
od Tvoje besede.

Kot ona —
ni tiha nobena zvezda.

Prav nad njeno dušo se sklonim,
da ne preslišim,

odkod je prišla, da je sanja
in tako lepe, žalostne oči ima,

da ob njej poklekne angel srea
in prečudno skrivnost pozna,

da so daljine in je še druga bridkost
nad bridkostjo krvi.

Od Tvoje besede, o Čista —
v srcu me luč boli.

DOMIN SVET

LETNIK 36. V LJUBLJANI 20. JUNIJA 1923. ŠTEVILKA 6.

BOZIDAR JAKAC: STARKA.

BOGOVEC JERNEJ.

DR. IVAN PREGELJ.

III. KRIZMANEK.

1.

Primož Treiber, župnik pri cerkvi svetega Kocijana v Kranju, je zaključeval letne cerkvene račune in urejal beležke o svojem pastirstvu. Imel je že določenega naslednika v Janezu Frideriku Klemenu. Med svojimi zapiski je našel župnik papirje, ki niso bili njegovi. Bral

161

je in videl, da je pisal njegov davni prednik Matija Mercina. Treiber je bral: »Pisano je: mulieres et vinum apostare faciunt sanctos. Non sum sanctus, še v petek nisem svet. A toliko me je vendar še v mojem žalostnem mesu in v moji nesrečni laški krvi — Ti meni, Gospod Bog, pomagaj, quia non vivo quod doceo, — da me hudič ne bo premotil. Spadel ne bom. Ne bom! Pa če me tudi lutrovski bogovci lajajo in v pesmi pojejo, da sem seme hudičevo, in sem res preprost in še tega ne vem razložiti ex patribus svojim garjevim ovcam, ali je iz hudiča krizmanek ali iz božje volje. Spadel pa ne bom. Scripsi. Fiat. Amen.«

Pod Mercinov izliv je bila zapisala pisanja bolj vešča roka bukovski distih:

Si tacuisses ... Zares, kiklopska je tvoja nevednost!

Norskih bab modrost krizmanek bil je in bo.

Podpisal pa se je bil Matije Mercine učeni naslednik, župnik Francišek Steynmetz — Lapidida — Lathomus — Carniopolitanus — Doctus.

»Nečimurnik!« je vzdihnil župnik Treiber in sodil. In za prehitro sodbo je sodil sebi:

»Vsi spadamo v mesu in napuhu.«

Nepotolažen je legel, da bi spal.

* * *

Baronu Nikolaju pa je bil zmotil nečimurno veselje biblične ure stražar, ki je bil vstopil v grajsko klemenato povedat, da je prišel sel z važnimi poročili. Baron se je dvignil. Bogovec se je poklonil, da bi šel. Takrat je rekla baronica Judita:

»Tet viel schön bitten!«

Bogovec je osupnil:

»Od kdaj sem ji po licu? Brez prič hoče biti z menoj?«

Norsko upanje se je obudilo vanj:

»Žalost iz Kokre me je ubila in postarala. Pa še za sinu mojega so ji povedali. Smilim se ji, kakor se ji je moja Gertruda.

Odpustila je, da sem ji iz bolečine slaborečil zadnjega.«

Do bridkosti živo je občutil: »Žena, dobra si. Blagoslovljena bodi, Judita!«

Baronica je rekla kratko:

»Te nadležne ure nisem jaz kriva.«

»Vem,« je dejal bogovec. »Saj ste katoliška.«

»Sem,« je potrdila in se vznevoljila, kakor da jo moti njegova beseda. »Zato, ker mi je duh iz Martina prigrusten.«

Bogovec je zmedeno iskal v njene lepe bridke ustnice, da je govorila še burneje in bolestneje:

»Duh iz Martina, hudičev. Saj je pisal sramotno o ženi in možu in še tretjem med njima.«

»To je pisalo meso,« je vzrastel bogovec.

»Hujše stoji sedemkrat in sedem v pismu.

Ali je zato že iz hudiča?«

»Iz hudiča je Vaš Antikrist, ki mi ga vzdajate,« je planilo iz žene. V očeh ji je zagorelo sivo. Bogovec je trpel, trepetal. Skoraj jecljal je.

»Tudi jaz ... gospa ... iz mesa sem klel. Nisem vedel, kaj delam. Blagoslavljam ...«

Nozdrvi so ji igrale. Zadrževano je kriknila in se zdrznila. Kakor v molitvi je sklenil bogovec roke:

»Gospa Judita, sveto je Vaše dekelstvo ... blagoslavljam ...« Žena je dvignila poveljujoče roko, kakor da ga podi. Strahotno je bila pobledela. Ustnice so ji hlastale za besedo. Ko so jo našle, so jo šepetale, a strašno jasno:

»Kolnite me!«

BOŽIDAR JAKAC: MOST.

»Kolnite,« se je nato razvezala v sikajočo zgovornost. »Boli, a ne ponižuje in maže. Saj so duhovine, Mreta v hlevih in deklè v Kokri. Nanje mislite. Mene ljubiti Vam prepovem. Gnusni ste.«

Bogovec je motno udarilo ob sence. Prijel se je oberoč za rob mize in hlastal za sapo. Žena se mu je nagnila izzivaje čez mizo v obraz in rekla prezirljivo:

»Bogovec, ki se z duhom baha, pa tak, da trpi zaradi tuje žene. Fej!«

Bogovec je zahroplo iz prsi. Glava se mu je sklonila kakor pod udarcem. Strašno mu je zarezalo v živčevje iz tilnika. Omotilo ga je bilo, ko je dahnil vanj vonj njene sape. Zamizal je bil. Ko je spet spregledal in se zavedel v jezno moštvo, je zastrmel v praznino. Baronica se je bila oddaljila.

»Faex Satanae,« se je razvezal bogovec v hripav krik, ki je jeknil od sten in slike, ki je kazala Dalilo in filistejske orožnike. Do solz besno je stresel za težko mizo:

»Faex, faex, janua publica, fossa novissima ...«

Takrat je vstopil baron s pismi.

»Kaj golči?« se je spraševal bogovec, ko je baron tarnal, da so jobske vesti in ne ve kam ne kaj. Sklicujejo se na bruško pacifikacijo, na odloke in prepovedi in prepovedujejo zadnjič in poslednjič molilnico na Brdu meščanom iz Kranja.

Sredi besede je baron utihnil in vzkliknil:

»Molčite?«

Obličje mu je bilo trenutno zardelo v nevolji. Silil se je mirno govoriti:

»Ne hvalim se. A morda ne veste, da sem imel že celo zaradi Vas samih velike sitnosti.«

Bogovec je slej ko prej topo molčal.

»Sitnosti,« je vzkliknil baron. »Z lažjo, da ste mi samo prelektor, sem vztrajal. Kot predikanta bi Vas bil moral zdavnaj odsloviti.«

»To uro ne bom več nadležen,« se je vzdramil bogovec. Baron je bil trenutno mirnejši in vljuden.

»Ne zato. Ali me niste umeli? Meščanski ne smejo več na Brdo.«

»Pa jim prepovejte, svetli,« je menil ledeno bogovec.

Baron je bil znova nevoljen.

»Jaz jim morem molilnico zapreti, prepovedati jim je ne morem. To je posel drugih.«

»Ali moj, presvetli?« je vprašal začudeno predikant.

»Moj Bog,« se je tedaj razvnel baron odkrito in naravnost. »Kako ste počasnih misli. Ali ne vidite, da bi pomenila moja prepoved očitno pohujšanje? Kolator nas je izdal, bi verjeli in te odgovornosti ne morem prevzeti.«

»Pa boste vendar zaprli molilnico,« je grajal bogovec.

»Prepovedali kranjskim jo boste Vi,« se je branil baron. »Toliko hvaležnosti se smem nadejati.«

»Smete se,« je umel bogovec in čustvoval: »Smešni Abdija, hoče ostati na videz junak, pa ne vidi, da je norsko hlapče nečimurno. Naj bo, Abdija. Dobiš, kar hočeš. Pa takoj še ne. Strpel se boš, nadležni localis, strpel, smešni igrač.« Tako je mislil in čutil in molčal. Vprašujoče je čakal baron.

»Sporočili boste torej v Kranj...« je začel nato kakor narekovati. Bogovec je zmajal z glavo in rekel:

»Storil bom tako, da boste zadovoljni z menoj.«

»Kaj boste storili?« je bil baron nemiren.

»Samo še enkrat bodo kranjski Vaši gosti, poslej nič več,« je odvrnil bogovec. Oni mu je iskal nevoljno v lice. Ko ni našel, je rekel prisiljeno zadovoljno:

»Zanesem se.« — —

»Samo še enkrat,« je čustvoval bogovec, ko je bil sam v svoji sobi. »Tako bom bral iz besede, da bodo pljuvali, ko izidejo, pa ne name, nate, Abdija, in te bodo vsi videli, da si bil najvišji in najgrši in bodo iz gnusa nad teboj bolj goreči kakor kdaj koli prej.«

Hotel je, a ni videl ni besede, s katero bi storil, kakor je hotel. Zajemal je iz vina, a še ni videl, odpiral je v knjigo, a je govorila dobro. Še snaga in še tista o ženi in možu v sli ni hotela biti pridna.

Trenotno je ugasnil v njegovih mislih baron in je vstala vanj slika baronice. Znova je bolešno zadrževalo v njegovih živcih. Planil je rezko ob mizi in udaril trpko s pestjo na les:

»Duha imaš, papežnica! Strašno si videla. A lagala se nisi.«

In začel se je smejati brez volje, kakor speči, kakor zmedenci...

* * *

Nekaj dni pozneje je videl bogovec, da se grajska selita v hišo, ki sta jo imela v Kranju za cerkvijo. Veliki orožnik čiste evangeljske besede Primož je pred davnim prenočil tam. Bogovec je trpel, da bo odslej sedel ljubljanski Tomaž za isto mizo in legal v isto posteljo. Tegoba dne je rastla bogovcu iz samote, strašne so mu bile oči. Vino ni hotelo omotiti. Veselje ni vzšlo. Pa je bil vendar red, da pride novorojeni božji hlapčič, ki je prinesel zemlji mir. Mir? Lažejo se, da je mir, in ni miru. V bogovčevo žalost je rastla strahotna sla: nekje sredi gluhih lesov je drevo z vejami. Tam bi človek obvisel in dotrpel in mir imel. Ne vran izpod neba ne žival iz jazve ga ne bi našla. Tako je vabila slika iz sle. Pa je še ena tesnila srce: visi človek in se mu je drob razlil. Potoglavo se je opotekla naga dušica iz telesa. Nenavidni črni iz mlamola z močerskimi očmi je roke razširil, da bi jo ujel, in je plaha zakoprnela nazaj v lajnasto osrčje.

Bogovec je odprl okno v dremotno jutro. Nenavadna južna sapa je bila vzela sneg. Težko mokrotno, kakor za zgodnjih jesenskih ur je ležalo nad zemljo. Ostra bolečina je zatrepetala bogovcu iz grla v pljuča. Obudila mu je spomin nadušljivega mestjana.

»Mokro vreme. Iz njega je bodilj. Debeljak je iz pijače. Iz te vlage bo legel in ne bo več vstal.«

Skoraj privoščil je:

»Pa lezi in ne vstani več.«

Strmel je čez polje. Umazano je ležalo do gozdov za Prevaljem. Samo razpelo otročnic je blede sevalo sredi vlage in umazanosti.

Izza grajskega poslopja je stopila bosa ženska. Zavita je bila v nemarne mokre cunje. Globoko do gležnjev ji je tonila noga, ko je šla v oranju in se sklanjala za preperelo in zmrzlo repo, ki so jo bili pustili v zemlji. Bogovec je spoznal obnožnjo grajskih konjarjev in je zaklical: »Sram jih bodi, tvoje ljubeje, da te stradati puste.«

Žena je dvignila glavo. Glupo se je stidila. »Pridi gor,« je velel bogovec, »dam ti kruha.«

Žena je izpustila nabrani sadež iz krila in si brisala roke. Stopila je bliže pred grad.

»Pridi gor!« je ponovil bogovec. Odvrnila je, da je ne bodo pustili.

»Saj so te v molilnico,« je odgovoril in je šla. Vzel je kruha in ostanke svoje

SASA ŠANTEL.

večerje in položil na mizo. V obrabljen vrč je natočil še vina h kruhu in čakal. Ko je dolgo ni bilo, je nemirno odprl vrata. Stala je pred njim. Ni si upala vstopiti sama. Ko je bila v sobi, mu je trenutno prevzel vse vzdušje zoprni vonj njenih mokrih in parečih se cunj. Odstopil je, čim dalje je mogel, in rekel trdo:

»Jej pa pij!«

Žena je stopila k mizi — in jedla stoje. Iz kril, ki jih ji je bila napojila rosa, se je voda nabirala ob njenih nogah. Lahna obleka ji je vlažno ležala na bohotnih ramenih, da je v bogovca rastla bolest njenega nemarnega telesa. Občutil je zoprno:

»Pravo prase, a srečno. Uživa in ne ve, da je smrt.«

Trdo je vprašal:

»Čigava si?«

Zastrmela je glupo.

»Kdo je tvoja mati?« je vprašal jasneje. Zmedla se je. S polnimi usti je skušala povedati:

»Marjeta kakor jaz. V Kranju je služila. Dala me je v rejo.«

Bogovec je sovražil:

»Baronica Jezabela! Za tvojo oholnost tole ženo tu bi ti pokazal za priliko in znamenje prave babelske hčere. Po štirih kakor prase naj bi hodila pred teboj, da bi te vprašal: kdo so, ki so razločeni? Po delih jih sodi, stoji zapisano. Glej, ne vem,

ali ni bolj tvojim podobna nego mojim, ali je iz mojega Heinricherja ali tvojega Mercine.«

Zopet je pogledal na ženo in se umiril v bridkem usmiljenju. Sebe je karal za gnus, ki je plal iz žene.

»Zakaj sem ji bridek? Kaj more za to, da živi iz prasca in sle.«

Vprašal je trpko:

»Zakaj te tvoji ljubeji puste stradati? Ali si zbolela?«

»Ne maram jih več,« je odvrnila in mu poskušala pogledati v obraz. Pa ni mogla in je še topleje občutil:

»Saj ni nesramna, le glupa je. Kakor ščenè je plaha. Človeškega pogleda ne prenese.« Motril jo je in videl njene ozeble in gnojne roke, vse bedno siromaštvo njenih kril in cunj.

»Kako si nemarna,« je rekel »še obleči se ne znaš. Ali boš gola okoli hodila? Ali nimaš rok, da bi si zaslužila?«

»Nikjer me ne marajo,« je odgovorila.

»Poslom sem nadležna.«

»Kaj posli najemajo?«

»Branijo gospodarjem, češ, da sem nora,« je povedala. »Saj sem menda res.«

»Nisi, če veš, da si,« je odvrnil in velel: »Pij!«

Pila je. Bogovec je stopil k skrinji, kjer je hranil obleko in spomine svojih dveh žen in otrok. Segel je na dno in izvlekel svilen krilo svoje druge žene. Za poroko jo je nosila. Zdaj jo je vrgel na mizo pred nemarno in rekel:

»Tvoje rasti in pameti je bila. Obleci. Če je bila nekaj bolj čedna, ne boj se. Skromna si, omazala se ne boš.«

Ženi so se oči od začudenja razširile. Obraz se ji je spačil na jok. Z drhtečo roko je šla po dragem blagu. Jecljaje je spraševala:

»Gospod, zakaj —«

»Preobleci se,« je rekel bogovec in se obrnil v stran. Slišal je plahutniti njene mokre cunje na tla. Potem se je ozrl za njenim glasnim ihtenjem. Ležala mu je ob nogah in vpraševala:

»S čim bom plačala?«

Umel je njeno lotriško hvaležnost in vzkliknil jezno:

»Vstani! Nisem tvoj ljubej, da bi plačila iskal.«

Žena je vstala, strmela in trepetala. Bogovec se je umiril ob njeni gluposti in

nerodnosti. Ganotje se ga je pollaščalo, ko jo je videl v novem odelu hofartne mestjanke. Vedel je kakor prej, da je prav tiste rasti in se ni omazala, dasi je bila čednejša ona daljna, prigrustna.

»Kje pa nočuješ, odkar ne hodiš več v hleve?« je vprašal čez čas.

»Doma,« je oživela in pripovedovala o poti z Brda mimo ribnika in po močadi navzgor do treh brez, od brez čez brdo in po košenini navprek pod Belo.

Videl je pot, ki jo je risala. Občutil jo je kakor skrivnostno doživetje. Še skrivnostneje je čutil, da mu je žena zoprna in prijetna; trpel je:

»Gertrudo sladko sem utrpel. Strašno sem izgubil. Prase v svili mi je dal nenavidni jahač, da bi mi žalost usopila.«

Nov gnus mu je zagrabil v živce in je velel trdo:

»Poberi zdaj cape in pojdi.«

Šla je. Še ji je vzdajal, naj pride po kruha, ko bo lačna. Ko je bila odšla, je ugasnil gnus v njem in je spet pomiloval:

»Ščene. Človeških oči ne prenese. Po kruh je ne bo, preveč se boji. Pa saj bi ga ji tudi dajati ne imel. Danes še, jutri ve Abdiya.« Obšla ga je stara blodna tegoba. In še iz vremena mu je ležalo na razboljenih živcih. Vino se mu je gabilo, knjiga s snago žene in moža v zadnji sli je rastla strašno vanj. Potem je strastno odgrnil po veliki nečisti Babilonki in se razvnel v strašno besedo:

»Svinja z Bele, vzdajem ti mir. Tebi pa vzdajem lajno in smrad, Judita Strmol-ska.« — — —

Žena z Bele je bila prešla grajsko vežo. Vrtar je pozabil suniti z nogo za njo, ko jo je videl v novi obleki. Tem bridkeje je sodil bogovcu:

»Lutrovec, svinje jemlje v grad.«

Pred uro je prinesel sel pismo za bogovca. Vrtar ga je bil spravil. Zdaj se je domislil, da bi ga oddal. Pa se je spomnil svojega sina, ki sta mu ga grajska šolala v Ljubljani. Deček je bil prišel na počitnice. Na vrtu je nastavljal ptičem. Oče ga je poklical.

»Praviš, da že znaš bukovski. Daj, hlapčič, pokaži, če je res. Tole pismo preberi.«

Hlapčič se je bridko prestrašil. List mu je drhtel v roki.

»Ne bereš, ne veš?« je videl oče.

»Berem po tiho,« je ginil deček.

»Pa razumeš?«

Deček je trpel. Potem se mu je zjasnilo v licu in je povedal:

»O Luki Knaflju pišejo . . .«

»Da se bo vrnil?«

»Da pride domov,« je ugibal in verjel začetnik.

»Daj sem,« je stegnil oče roko po pismu.

»Tega veselja za božič naj nima.«

»Oče,« je tedaj vzkliknil deček, »saj ni pisano, da se vrne. Pisano je, da je umrl.« Vrtar je živahno planil.

»Lej ga, bukovskega. Dobro si prebral. Nesi, hlapčič, nesi ubogemu očetu žalostno pismo. Potrkaj na vrata in lepo pozdravi, da vzdaješ mir, pa povej: Pismo od gospoda sina, gospod bogovec; piše, da je umrl.«

»Pismo od gospoda sina; piše, da je umrl.« Ali ne morda tudi iz bodilja?

Iz bodilja . . .

2.

»**R**egens et contionator, leugest, leugest,« se je krčilo bogovcu očetno sree. A verjel je vendar, da je Luka Knafelj umrl, da je lepo umrl, da so ga s poslednjim oljem mazilili, zaduštvu opravili za njim, njegov grob blagoslovili in še njegovo zadnjo željo spolnili, pisali očetu in sporočili, kakor je želel in povedal: »Oče! Umiram. Strašno mi je hudo po Tebi. Oče! Pri zveličanju moje uboge rajne matere

Te rotim, da spreglej. Strašno je spasti. Strašno je pasti v roke živemu Bogu. Oče! Spadel si, spadel si...«

»Regens et contionator, leugest, leugest,« je trpel oče in vendar moral verjeti pismu, da je za zadnjih poletnih dni vstopil v nemški Gradec mlad človek, napil se po dolgi poti, nočeval z razbrzdanimi drugovi in pijan oskrunil Marijino znamenje. Kmetje so ga videli in ga natepli. Polmrtvega in mrzličnega je pobral stražar novih menihov in ga prinesel v kolegij. »Pred postavo nadvojvodovih smo ga skrili,« je pisal novi menih, da bi ga ne zaprli in sodili, zakaj smilil se nam je mladec, ki ni hudoben, le zapeljan. Nismo smeli pisati, da živi. Tajili smo ga. Sam je spoznal našo dobro misel in jo hvalil. Ko je malo okreval, je prosil knjig. Dali smo mu njegovih...«

»Leugest, novi menih, leugest,« je besnel bogovec. Ni verjel. A še je bral:

»Ni jih bral. Po neskončni božji dobroti se je zgodilo, da jih je vzel in vrgel v ogenj in so vsi sveti očetje videli in rekli: amen.«

»Vzel bom in vsi sveti očetje bodo videli in rekli: amen!« je zahropel bogovec in vrgel pismo med goreča polena. Potem je ubito omahnil za mizo in pil iz vrča do strašne bolnosti.

»Kje je vrv? Kje je drevo? Obesil se bo človek in bo visel nad grobom kakor krizmanek nad posteljo. Nihče ga ne bo snel v gluhoti. Drob se mu razspe in potoglava dušica bo izstopila v mrz in temnice pred nenavidnega, pred močerola, pred jahača, ki je pojal brez nehanja, prekleti, trikrat krgavi iz ure spočétjá do zanke pasu...«

Bogovec je vstal. Iz pijače mu je vzrastla žalost obupancev v blodno željo: ubiti se, umreti. A ne na veji. V lajnu in hotljivosti pri nečedni obnožnji pod kopjem jeznega Pinehasa...

Bogovec je vstal na pot, da bi šel mimo ribnika po močadi do treh brez, od brez čez breg v košenine pod Belo. Zablodil je v gozd in noč, ki ga je prehitela; noč mu je vzela pot. Do jutra je blodil v temi. Lajavi psi in nedeljski zvon od Suhe so mu proti jutru povedali domov. Od Kranja so prihajali evangeljski. Bogovec se je ovedel, da mu je vstopiti v

molilnico in jo zapreti, kakor je želel baron Nikolaj.

* * *

Pesem srenje je prosila:

»Gott Vater, Son vnd heylger Geyst,
Eyn wahrer Gott du bist vnd heyst!
Gib hülf vnd Trost ynn yeder Not,
Hilf vns zum leben aus dem Tod.«

Pesem srenje je ugasnila in le šum nahodnih pljuč prehlajenega in nadušljivega mestjana je trgal v molk. Takrat je spregovoril bogovec.

»Brez števenja potov sem kroto modro govoril in učil in blaznil, da vam govorim iz duha. Pa nisem vedel, da golčim iz mesa. Šele to zadnjo uro so mi spadle luskine z oči, da vidim in zares bogujem iz duha. Vzdajem vam besedo iz duha.« Beseda se mu je utrgala, misel je utonila. Ni vedel, kako bi žalil. Le svojo lastno bolečino je imel. Kakor kralju mu je bilo, ki so mu znamenja molčala in ni Bog maral ni za dim ovnov in kri bikov in molitve bogovcev.

»V toge me je dal Bog, v kamenje in tolčo nameril mi pot. Kroto težka je roka njegova. Poja v temnice, ne da ni videti ni vedeti. Zakaj? Ali nisem imel vere, da bo moje nebesko tovarištvo iz besede čiste, vojnice in varišice od žlahte do žlahte, iz besede, ki se ne bo razšla in bo razsvečevala ves voljni svet? Kaj mi je iz vere? Kregulju peklenskemu so podrastle kreljuti, pažlji so hudiču podrastli za rop. Sovražim, nenavidnim, ne meni, je dal, da so jim pribivale sile in so me pojali v vršo in mrežo kakor ribo polzečo. Bojcem, ne pak meni, je dal, da so me vezali s potami in lanci, da so me lovili s pretežno besedo, prinaredni, da umorijo život in porobijo s svečenjem.«

Težko je vzdihnilo iz srenje. Kakor kovaški meh je gnalo nadušljivega. Bogovec je tožil bridkeje.

»Ljubil sem pismo kakor mati pod krizmankom hlapčiča prvenčiča v plenah. Pel sem iz njega za reda jutranjega zora in prvih gostožerčičev. Bral sem pokončanje ženi na zveri s sedmimi glavami, bral sem red veliki lotrici in obnožnji vseh kraljev sveta od žlahte do žlahte. Bral sem smrt babelski hčeri, ker je slabo rečila Gospodnje ime, zlobila se, želovala

po silovanju, polna hinenja in hudobe, smradna v požrešnosti goltunje, mati razločenikov, poluvercev, požrehov in požrtnikov v lajnu in smradnem sadlu, velika Babylon, Mysterium . . . Ljubil sem goreče in vedeče pismo in besedo. Beseda se je lagala, pismo mi ni bilo pridno. Babelska hči je živa, kroti močna, močerol peklenški zija iz mlamola temnic. Zaobstoj je umrlo Jagnje, zavman so s snago snažili, da je vzšlo zmagovito nad mrtvo kačo, nad nenavidnega, ki je Abadon. Štejmo! Ali so en sam? Ali so šibki? Pavel, Pij, Marcel, Gregor, Sikst, Klemen . . . Moj pa je en sam in je iz mesa blaznil, da ni opprobrium tretji ob ženi in možu in da ni abominandae abominationis v možu, ki ima ženo in skrito obnožnjo. Norski Martine! Zaradi njega je spadla, ko je brala. Zmagala je žena. Judita ji je ime in vse ljudstvo je klicalo: amen . . .«

Zagonetno je zašumelo v srenji. Nadušljivi je bil s strašno voljo ukrotil trenutno svoja pljuča. Topleje je plala bogovcu beseda. Opojil se je bil sam iz sebe v bridek psalm.

»Z molitvijo sem kljukal na vrata Gospodnja: zakaj si moč in silo dal zlodeju? Zakaj bojem in blodačem in blodežem rast? Pasjak gadji si otroval name, velikega farja robljenike in erbiče si umnožil, da so podščukovali in drastili name, ki sem bil truden rabotne reči. Pa še sem kljukal, ali si slišal moj vpij? Zakaj si dal privati nenavidljivcem, nekazanim, da bi prenorili in obnoreli še eno in še zadnje srce v zadnjem orožniku resnice in čiste besede, še eno srce, ki ni bilo zatepeno in okorno? Kje je Tvoja prijazen in milost? Ali mi nisi obljubil po postavi, po bogovcih in vidcih, po Jezaji in Ecehijelu, po Pinehasu in kazni, po razodevenju in videnju bogoslovnega evangelista, da boš žalost srea usopil, da boš sodec na božji mavri prišel, maščavec po čislu in vagi za vse, kar si dal na počak, in da bo jeza Tvojih ust razpihala zoprnike kakor pirjevico in smotlako. Zakaj si mi še Abdijo dal, da sem ga moral utrpeti?«

Jasneje je šumelo v srenji. Morda se je mestjanom svitalo, odkod čudna bogovčeva beseda. On sam se je jedva zavedal. V čisto osebno žalost je bila prešla njegova beseda.

»Nisem bil ljubej zblažjenih poti, za basni in marnje zmanjšnega sveta sem bil gluha. Hotel sem biti glasen vabec k božji besedi, videči in vedeči vodec, trezov vina pijanega in imenja in blaga, sovraž lakomiji, hofarti in hotljivosti. Nisem praznoval niti sem bil praznovit, vpij veselja mi je bil prigrusten. Pa kaj imam? Luskine in pirjevico. Zrno in strok pa sem utrpel. Lasje so mi podsiveli in opolznili z glave, duhovine vstajajo vame za strah. Starosti tegoba mi je ustudila kri in ogenj srca. Znamenja ne vem, komaj kleti še znam.«

Iskal je v ljudi za človekom, ki je hropel iz naduhe. Nato je planil neumljivo, nevoljno:

»Kaj hodite, da vam dam? Ali naj vzdajem mir, ki ga ni? Nenavidni je in poja od rojstva do groba. Njega molite in njegove. Debeljaki so iz mesa in bukovski iz duha in bogujejo mir. Verujte jim; meso jih priča, sadlo jih trdi. Za njihov glas rodi Gospod, za prošnje, ki svetce imenujejo. Rodi za čast Katarine in Gregorja v prid šolarjem, kovačem za čast Lojevo, vojščakom za čast orožnika Jurija, gobavcem za čast Roka s križem na čelu in lotricam za čast lotrice Afre.«

Razgrnil je roke predse in se rogal:

»Sprejmite! Vzdajem vam blagoslov za bolest v trebuhu: pomagal bo sveti Erazem. Vzdajem za krče vaših otročnic, žená in dekel: babičila jim bo sveta Marjeta. Vzdajem za francosko rano: pomagala bosta Britius in Ciriaceus cum emplastro . . .«

Nadušljivi je zahropel, kakor da so mu vrat prerezali.

»Vzdajem,« je gnalo bogovca, »krizmanek, vražo in zadušstvo za bolest telesa in duše: pomagal bo novi menih Koprivec. Pa je še močnejši. Pojdite in verujte: pomagal bo sveti komisarius Tomaž . . .«

»Leugest, Here, leugest,« je vzkliknil v srenji Erazem Wassermannov. Učitelj Dachs je rekel vedro:

»Baertl, dein Lehr was grob.«

Bogovcu se je zameglilo pred očmi. Glava mu je klonila v roke. Strašna telesna slabost ga je obšla. Moten šum mu je polnil glavo. Čudno trpko se mu je oglasilo v misli:

167 »Ali me je prizadelo? Ali je smrt?«

Dvignil je obraz. Prav nič ni vedel, kje je. Trenotno pa ga je obšlo prečudno ganotje. Solze so mu navrele v oči. Jokal je kakor žene in otroci ...

* * *

Ko je vzšel iz molilnice, je sunil Dachs k njemu in dejal:

»Hudiča povej, ki te je obsedel. Orožnik Erazem z mečem ga bo posekal. Glej ga, kako mu je! Ali mu je bilo treba še te žalosti, ki je ne prenese in ne veruje, da si blaznil iz straže, katero strežeš brdskemu localisu. Daj, reci in potrdi.«

»Baron me bo vesel,« je odvrnil bogovec. »Zdi se mi, da jih ne bo več.«

»Norski si,« je menil učitelj. »Ne bo jih. Pa zato, ker vedó, kako je z ukazi. Vernejši pa so vendar od učenika in molilnico hočejo imeti do konca. V kovačiji na Glaserjevi pristavi. Zdaj veš. In če jim ti ne boš bral, jim bom jaz.«

Bogovec ni odgovoril.

»Ali sploh veš, kaj si govoril?« je vprašal učitelj. »Daj, reci, ali si trezev? Strašno si bolan v lice.«

Bogovec je še vedno topo strmел predse. Potem je dvignil glavo, videl Erazma in velel Dachs:

»Reci mu, da je norški. Povsod vlačí svoj meč. Čemu neki mu bo?«

»Gospodov apostol je bil star, pa ga je nosil,« je odvrnil Wassermannov. »Zakaj ga ne bi mlad orožnik?«

Bolno je zadrhtelo bogovcu ob ustnicah. Kakor sam zase je rekel:

»Norska mlada kri. Oskrunjala bi znamenja papežniških; da bi ga kmetje s cepci pobili kakor psa.«

»Če padem, padem pod mečem,« je odvrnil mladec.

Bogovcu se je razlilo dobrohotno ganotje čez lice. Dolgo je strmел v mladega, nato je rekel:

»Iz Kokre mi je bližji.«

Stegnil je roko proti Wassermannovemu: »Daj roko. Pa če ti je v srečo in če je od krizmanka tako v tebi, služi mi. Iz polja v zarji obljubljeni ne bo prišel.«

Rdečica je zalila Wassermannovemu obraz. »Here Meister,« — je zaklical zanosno —

»vahre wohl. Erasmus vigilat.«

»Norstvo,« je vzkliknil učitelj. »Kaj glutimita? Vrč vina na to jalovo božjo službo

danes bi teknil bolje. Tudi nisem brez lepih novic. Baertl, bodi gostoljuben.« Bogovec se je ozrl po njem in dejal mimo njegovih besed:

»Umej. Krizmanek sem rekel. Ime hudiča pa je bukovsko —«

»Zares blazni,« je zaklical učitelj skrbno. Bogovec je zmajal z glavo in rekel:

»Krizmanek. To je močni iz roda v rod. Nikoli ni bil silnejši. Spiritus saeculi mu je ime.«

Nato se je zdrznil in dejal vsakdanje:

»Prav si hotel, Johannes. Stopimo, zajeli bomo iz vrča. Iz vrča je pozabljenje. Pijmo na žalost!«

Prikimal je učitelju in Erazmu:

»Na žalost zaradi sina, ki mi je umrl.«

GODBA NA POTAPLJAJOČI SE LADJI.

MIRAN JARC.

I.

Ne ozri se več v večerno zarjo,
pod drevesom ne postoj,
če sreča te žival, se skrij ...

Kam?! Kam?!

Kje je še prostor zate

o, človek,

od vseh stvari preklet!

II.

Na veji ptiček ziblje se in kliče,
in kliče svoje solnčne brate ...
od obzorja do obzorja so razpeta
barvna zrcala: v njih se ogledava
oblak in gora ... gozd ... Nebo in zemlja
smehljata se v blesteči vseradosti.

Sredi planjave stoji človek — edinec:
telo — trhlo drevo — osušil ga je glad,
okostenele roke, vpijoče na vzhod in zapad,
oči kričijo pod nebo
vsemu vesoljstvu strašno vest:

Človek umira ...

zapuščen, osamel ...

Kje si, kje si, Bog,

o Bog!?!« — — —

Na veji ptiček ziblje se in kliče
in kliče svoje solnčne brate ...

168 od obzorja do obzorja vse žari, vse žari ...

DOMIN SVET

LETNIK 36. V LJUBLJANI 20. SEPTEMBRA 1923. ŠTEVILKA 7.

NANDE VIDMAR: KALOBJE.

BOGOVEC JERNEJ.

DR. IVAN PREGELJ.

3.

Bil je dan pred božičnim praznikom. Bogovec ni vedel. Topo je bil vstal iz gradu in zašel nagonsko h grajskemu ribniku. Zelena in kalna je ležala voda. Južno vreme je bilo vzelo zmrzal, da je le še motno v vodah, tako kakor rja na jeklu, ki se je ustudilo. Komaj zlato izide čisto iz ognja. Duša človeška ne vzide iz trpljenja.

Ali je res vstajalo iz motnega zrcala, ali pa je le bogovec želel, da bi vstalo in bi bilo mrtvo otročniško telo? Streslo ga je skrivnostno.

»Juta! Saj ti je bilo zares namenjeno. Videl sem, preden sem te poznal. Vem tudi sebe, preden sem dočakal. Strašno jaše nepoznani. On obeša krizmanek, on koplje grob, on jemlje pot. Iz njega je bodilj, iz njega je potop, iz njega je zanka vrvi...«

Bogovec je zablodil mimo ribnika po močadi. Videl je izhojeno pot in našel breze. Iskal je v breg in stransko močad in je imel pred seboj razpalo kočo, dom blodne Mrete.

»Kam in zakaj?« se je ovedel in sramoval. »Pred svinjak sem vzšel.« Stal je v nizkih borovcih. V oči ga je zaščemelo od luči, ki mu je planila z višin čez brda. V strašnem pokoju so rastle snežene gore pred njim v jasno nebo. Solnce iz popoldne je ležalo brez vse sence v čereh. Zemlja se je zidala pred njim v čudno priliko: v sedmem letu zagori v otroški duši koprnenje v višave in se trenutno umiri ob materini besedi in otroški igrači. V šestnajstem letu zastoče iz prsi v novo višino in pade rezko v hladno senco, prvo slo iz krvi, prvo žalost iz porodnega greha. In potem hodi duša in se pne v višave, sega v luč in pada nazaj in obvisi šestdesetletna sredi med lučjo in mrazovi, med kregulji nebes in zmaji dupelj. Kdo je, ki je tam priplezal do vrha? Kaj je zvedel, ko je bil gori? Ali ni želel nazaj v senco, odkoder je vzšel, ali vendar ni preklinjal ure, ko se je rodil?«

Misel se je utrgala bogovcu. Iz koče je stopila ženska s posodo vode in se začela umivati. V solncu je sinila polt.

»Za praznik se perejo,« je mrmral bogovec; »čemu se umiva ta?« Izza molčečih lesov so se zbudili glasovi zvonov. Tedaj je vedel:

»Resnično, še prase se pere za praznik.« Še je gledal za ženo, pa mu je postalo zoprno in se je okrenil rezko.

»Obnoznja! Če bom utonil, v takile sli ne bom.«

Šel je po poti, koder je bil prišel. Zvonovi so šli ž njim. Vedno več jih je bilo. Iz njih se je budila venomer ena sama beseda vanj:

»Krizmanek, krizmanek, krizmanek...« Iz nemarne žene, katero je videl, pa še iz misli, da je blizu ura, ko se bo rodilo božje dete, je utonil v motno iskanje.

»Praznik dekelstva in rojstva. Norska beseda! Kje je dekelstvo? Kdo ga zmišlja? Najbolj nečedni. Prase v lajnu, blodeži s svečenjem, orglami in plaščem. Obnožnjo sem oblekel v svilo. Ali sem lajno umil? Lažete se, blodeži s svečenjem. Nikoli ni bilo dekelstva v mesu. Ne silujte duše, naj veruje, česar ni. Ne obljublajte plačila, ki ga ni. Ne kličite: mir, mir in ga ni miru. Sla je iz očeta v sina, iz materine posteljice v hčer, osten hudičev, ki zbada do groba, jeza porodnega greha do sodbe nepoznane, kakor je zavman vedenje v mesu, vse znanje v človeku. Blodeži kralja s krono v tri gubé, trikrat grdega silnika! Ne bogujte o sreči, ne skrivajte lajna pod svilo, ne obešajte proti volji duha norstva iz krizmanka nad posteljo rojstev, ne častite rojenega, čigar besedo ste zblaznili. To je vaše, da ga križajte, križajte!« Hlad gozdov je objel bogovca. Daleč je ugasnil zadnji zvon...

* * *

Truden in žalosten in nepotolažen se je vrnil predikant na Brdo. Ko je stopil iz gozdov, je stal v zarji zahajajočega solnea. Zlató se je bilo razlilo v sivo senco polj in gozdov. Kakor izrezano je šlo daleč robovje zemlje od Jelovce mimo Ljubnika nad škofljimi v Loki in Grmade do sivih jasnin za Krimom. Daleč od dolenskega vzhoda je vstajala koprenasta in mrzla sivina. Prvi mrzli dih večera se je budil

NANDE VIDMAR: FABRIKE.

iz lesov v polje, bridka tegoba se je jemala nad zemljo in le nebo je še živelo v solncu in sijaju. In vendar je od blizu in daleč govorilo iz neznanih in čudno svobodnih človeških glasov veselo, praznično, polno hrepenenja. Iz strašnih davnin je hotelo oživeti v bogovca in se je branil in se ni mogel ubraniti. Oglašalo se je po sili, kakor zatajeno domotožje:

»Eno dete je rojeno, oj rojeno...«

Vstopil je v grad in odprl v zadnjem svitu gasnočega dne v knjigo. Odprlo se mu je kakor iz duha, kakor za razodenje in je bral:

»Ko se na nočnem ležišču mudim s svojim duhom, me s sanjami strašiš in po prikaznih z grozo pretresaš. Moja moč ni trdost tolče in moje meso ni bron. Zato bi mi bilo bolje, da se nisem rodil. Obupal sem, ker prazni so moji dnevi...«

V bogovca se je prečudno obudilo:

»Prazni... Ali ni ničesar, da bi izpolnilo? Kako da mi ni deset let in več v bridkosti pregovorilo, kakor mi je zdaj? O moj Bog! Saj je vendar tako dobro vedeti, da je že bil človek, da je hodil, kakor hodim jaz, da je trpel, da je uro svojega rojstva klet, da je obupal in vendar živel...«

Od Kranja se je zbudil znova zvon. Zakaj ni spregovoril v nadlego kot prej? Bogovec je čutil, kakor da mu spada bolečina iz razboljenih misli.

»Prazni dnevi življenja. Nekaj mora imeti človek, da ne obupa. Mir ali pa boj, ljubezen ali pa srd, Boga ali pa malikovstvo, vero ali pa svečenje. Potolažen mora biti in hoče. Otrok po svoje na materinem krilu, mož po svoje ob pridruzi v ljubezni mesa, vdovec brez žene in otrok ob vinu, ob prijatelju, ob spominih.«

Še jasneje je videl bogovec:

»Ubiti moram tegobo svoje duše. Strašno sem tlačanal mislim iz nenavidnega in duhovinam iz nečednega. Zajmi, duh, iz vrele, ki je bil usahnil in je spet zažuborel! Gospod, potolaži s svojo besedo moj samotni božični večer!«

Bogovec je bral globlje v zgodbe pobožnega Husita. In mimo berila so vstajali spomini, bridki in sladki, vstajala je sladka trudnost, mehka žalost, solza... In še zdrava žeja po vinu...

Prišel je stražar brdskega barona in vzdramil bogovca. Položil je daril od grajskih

na mizo ob knjigo in izročil pismo. Bogovec ga je razgrnil in bral:

»V imenu Gospoda Jezusa Kristusa, ki se je za vse ljudi na svet rodil, vzdajeta mir in prijazen nebes zakonska Nikolaj in Judita.«

Saj bogovec ni hotel verjeti, a ogrelo se mu je vendar vse, osrčje in je bil hvaležen.

»Gospodu Nikolaju in gospe Juditi, božični mir in prijazen nebes.«

Vsa zemlja je bila pesem zvonov, nebo je cvetelo v zvezdah. Bogovec je vzdihnil:

»Saj se ne lažejo, ki pravijo, da je mir. Gospod, ne bom obupal, ne bom visel.«

Bogovec je hodil po svoji celici polu sladke nepočakanosti in žalosti. Kakor otrok, ki hrepeni in joče po materi, a je mati blizu. Pa mu le ni dovolj blizu...

* * *

Bakle, ki so se v nemale od Suhe in Britofa, so povedale bogovcu, kako močni so zopet papežniki. Dvajset let niso več vstajali k polnočnemu svečenju zaradi nadležnosti, ki so jih imeli od evangeljskih. Zdaj se jih niso več bali.

Kaplja pelina je hotela kaniti v bogovčevo veselje. Pa se je premagal in je le pomiloval:

»Močno vino je svečenje. Zato so močni, ker ga imajo. Ali je prav storil Martin, da ga je preklel? Ali ni bil celó nič iz žene in matere, iz otrok in igre? Ni prav storil, da je zavrgel prijetno.«

Čudna sla je vstala v bogovca. Vstal bi in šel za baklami, za glasom zvona. Vstopil bi v kranjsko mesto in cerkev. Zakaj Martin ni storil prav. Po nepotrebnem je zavrgel prijetnost.

Odprl je hodnik iz svojega samotišča. Pozabljeni vonj kadila in oljke mu je vstal v čutnice. Druga kaplja pelina je kanila v veselje njegovega svetega večera. Bolno je občutil:

»Gospod baron Adam, rajni gorečnik! Dobro je, da ležiš v smrti. V tvoji hiši kadijo in kropijo kakor v veži ljubljanskega Tomaža. Gospod Adam, gorečnik s šalo slanine in mesa za petek in soboto, spi mirno! Tvoj red je prešel. Slej ko prej bo post, bo kadilo, bo zadušstvo in svečenje.«

Tudi ljudje iz gradu so bili prižgali bakle na pot. Bogovec se je trudno nasmejalo: 195

»Pojdem še sam in vem, da bom videl. Moj učeni Abdija bo navzoč pri Treiberjevi pesmi.«

Vstal je na pot in šel sameat skozi temo za daljnim svitom bakel in težkim klicem zvona. V tišini noči in sosedstvu zvezdnatega neba se je zopet usopil v mehko in mirno žalost. Prešel je razpelo otročnic, ne da ga je videl. Ob samotni, pomejniški koči grede, je čul težki kašelj starega človeka. Zbudil se je v bridko skrb, ki mu je skrivnostno rastla iz neslutene in nepoznanega:

»Bodilj.«

Še je mislil:

»Stotera je smrt. Mojim je iz bodilja. Oče, mati, tast in Agnes in še zadnji sin. Ali je tudi meni sojena?«

Dospel je do mesta in vstopil v cerkev, kjer je stražo stregel svojemu Bogu Primož Treiber. S kora mu je pel Žiga Wassermann, pred oltarjem ga je služil Wassermannov katoliški hlapčič Adam. Wassermannov evangeljski mladeč je ležal z učiteljem Dachsom za mizo pri Schlagnovem vinu in v tegobi.

Bogovec je posluhnil v petje. Ni bilo zoprno. Moral je tehtati: »Naša pesem, papežniška pesem. Še v pesmi si nismo bratje. Ušesom hini pesem razločenikov, duši ni zdrava. Duh ne razume besed, ki so lepe, sliši jih samo uho. Naša pesem pa se ne laže, govori iz srca in duha. Bridka je, a je zdrava. Naša pesem je duh. Pesem babilonske hčere je vpij veselja in ples, blodnja iz mesa za meso...« Pa kakor, da mu hoče pesem ugovarjati, se je oglasilo zaupno, trpko, otroško. Vsa srenja je pela:

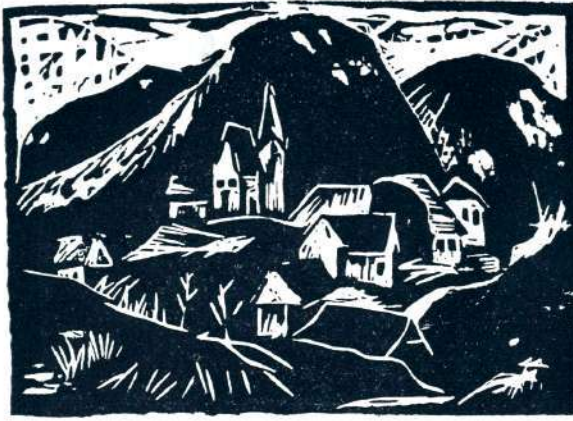
»Eno dete je rojeno, oj rojeno
notri v tem mesti Betlehem...«

Bogovec je pogledal po ljudeh in ostrmel. Videl je ljudi, ki jih je poznal. Bili so njegovi. In še je pogledal in je bilo kakor je pričakoval: v koru nad oltarjem je spoznal lice brdskega barona.

Pesem je zaupno pela v njegovo žalost:

»Notri v eni štalici
notri na mehki slamici. Aleluja.«

»Ne bom sodil,« je trpel bogovec. »Iz žen so in mater, iz otrok in igre. Jaz sam sem

NANDE VIDMAR: ŠT. RUPERT.

prišel iz otrok, iz igre. Grešil je Martin, da je prepovedal svečenje.«

Duhovni pred oltarjem je povzdigoval. Sredi klečečih množic je stal en sam vzravnan, visoko. Mladi cerkovnik Pero ga je videl in spoznal in se preril do njega. Težko roko je položil bogovcu na rame in rekel polglasno:

»Pojdiva!«

Bogovec se je nevoljno okrenil. Oni ga je prijel za rame. Dvajset kmetiških ramen je stisnilo bogovca iz cerkve. Cerkovnik mu ni bil izpustil roke. Zdaj je pahnul, da je odletel predikant čez stopnice.

»Lutrovec predrzni, pa tak.«

»Sirovež,« se je okrenil bogovec. »Vrni se, pa izmeči še vse druge, ki ne sodijo noter.«

»Izmeči jih sam, če jih še kaj poznaš,« se je porogal cerkovnik. »Mi cerkveni poznamo le še tri in ti si najbolj norški. Jernej Luter, vzdajem ti dobro noč.«

»Vzdajem hudiča tvojim in tebi,« je zaklical predikant in se opotekel v temo. Stopinja mu je motno jeknila med hišami. Nepričakovano doživetje je bilo ubilo vso njegovo srečo. Sovražil je topo. Ni vedel, kam gre. Pa se je ovedel in je videl, da stoji pred lastno hišo. Okno je bilo svetlo. Pogledal je v luč in videl mlado obličje neznane matere, ki je imela dojenca na rokah. V razboljeno bogovčevu dušo je zarezalo strašno. Sovražil je blazno:

»Prekleta v svoji sreči. Meni in mojim si jo ukradla. Prekleta, kar dojiš. Nenavidni naj vzraste vanje; morilec naj bo tvoj plod in v kolo naj ga vprego.«

Šum korakov v bližini ga je vzdramil na pot. V svoji nemoči je trpel in se jadal zaradi Wassermannovega:

»Ščeneec z mečem. Takrat ga ni blizu, ko bi mi mogel stražo streči.«

Dospel je iz mesta. Zadnji krajec je bil vzšel. Iz medle dalje pod žalostno lučjo je brnel daljni zvon. Od Cerkljan, od Šenčurja »v polju«? Bogovec je blodno zaklel predse. Potem je rottil:

»Zvezda Pelin, padi z neba, vstani Pokončavec! Mró naj, tonejo naj v ognju. Veliki močerol, odpri golt in žrelo. Compelle intrare! Vstopijo naj! Compelle! Mene so izvrgli, iz cerkve in hiše...«

Pomiloval je svojo lastno strastno besedo:

»Sovražim z besedo. Norski sem. Kletev pade na kolnečega. Z ognjem bi sovražil. Podtaknil bom v strehe, jutri za Štepanje, ko bodo spali...«

Dospel je bil na Prevalje in je padal ob koreninah, ki so bile zgrabile čez pot. Pred očmi se mu je meglilo. Bil je truden. Stopil je v polje. Megla je legala nanj. Od vzhoda pod mesečino je vstajalo koprenasto. Mrzlo, strupeno je udarilo v obraz. Šel je v zime in tegobo. Zaprl je oči, da bi ne videl, ne slišal in ne prišel.

»Jašeš, hudič. Jaši! Jaši do konca!«

Udaril je trdo s telesom ob drevo in je videl, da je zadel v les, ki so ga molile otročnice. Belo je kričalo razpeto telo na križu.

»Compelle,« se je vzelo blazno v bogovcu; »izvrgli so me iz cerkve, iz hiše.«

Zahropel je besno. Strašna sla je rastla vanj. Dvignil je roko. »Ali si? Snemi se s križa. Znamenje daj. Vsaj kapljo krvi potoči! Ne daš znamenja? Ne zakrvaviš? Teslo zlodejsko! Malikovstvo lotric! Kakor so meni storili, bom storil tebi. S križa, s križa!«

Vzpel se je ob križu navzgor. Z obema rokama je prijel za blede lik razpetega in potegnul. Zastokalo je v lesu in se zazibalo. Les v dlaneh je vzdržal, a v ramenih, kjer je vezal lim, so se vdale roke in zanihale strahotno. Bolna blaznost je omamila predikanta. Sikal je in sopihal besno.

»Hie Bäertl! S križa, nenavidni! Zob za zob! Za sina, za stražarja v cerkvi, za lotrico v moji hiši, za Jezabelo...«

Trpkó je ječalo v lesu. Beli lik se je nagibal. Potem je zahreščalo v stopalih in se snelo in ležalo okrnjeno na zemlji...

Otročnice bodo pogledovale v krčih za belim Svetim in ne bo sijalo...

Bogovec se je zavedel pred Brdom. Mirno se je karal: »Norstvo hlapčičev. Za šolsko grajo trgajo knjige in režejo nasade. Hie Baertl! Schelm, arger Schelm!«

Čez polje je potegnil veter. Zajokalo je iz nevidnega. Do kosti je premrazilo bogovca. Prečudna groza je vzrastla vanj. Pokljukal je na grajska vrata, strastno, nepočakano. Grajski psi so se obudili.

Vratar, ki je spazil bogovca, se je odmaknil od line in zopet legel.

»Bogovec, kljukaj! Saj se bom predramil. Kljukaj in išči. Saj je pisano tako, da boš našel in se ti bo odprlo.«

Bogovec je klical in kljukal v drugo, tretje...

Potem je motno zahrepenel po nekakem svinjaku, daleč za lesovi, na Beli pri nečedni ženski. Odločil se je na pot mimo ribnika do treh brez in čez breg. Pred dvanajstimi urami je šel prvič tisto pot. »Grem,« je vzrastel; »ti pa jaši, jaši, nenauidni, prekleti, krgavi v mlamolu temnie!«

* * *

Kljukanje novega prihoda ga je pozvalo nazaj. Človek z dvema konjema je stal pred vrati. Ko je zagledal bogovca, je vzkliknil:

»Slab gospod, če se je po tebi vrgel. Od zunaj paziš na vhod.«

»Prijatelj,« je rekel bogovec, »za dne bi bil prišel. Ponoči nimajo navade odpirati.«

»Tolkel bom tako dolgo, da vzbudim še uro, ki je zastala,« je menil odločno tujec. Ko je sunil s tolkačem, je rekel:

»Praviš, za dne bi prišel. Šaj bi, če bi še smrt povedala, kdaj pride.«

Bogovec je posluhnil.

»Ali iščeš morda predikanta? Ne tolči, ni ga notri.«

»Hudič je svoje prste vmes utaknil. Od kdaj ga pa ni več?« je vprašal tujec.

»Bil bi notri, pa mu kakor tebi ne odpro,« je odvrnil bogovec.

»Prav,« je zinil mirno prihoda. »Kar na konja boš sedel. Mudi se.«

Segel je z roko po bogovcu, kakor da se boji, da bi mu pobegnil. Nevoljno je rekel bogovec:

NANDE VIDMAR: POKRAJINA.

»Loških hlapcev navado imaš. Povej vsaj, kam se mudi!«

»Do Poljan bova jahala,« je rekel tujec.

»Pa kdo umira?«

»Dieterich.«

»Ne poznam ga.«

»Pa te on pozna. Sedi!«

Dvignil je bogovca v sedlo.

»Truden in bolan sem, s konja bom padel,« je vzdihnil bogovec. Prihoda je molče spodbodel.

»Kako pa leži za smrt?« je zaklical bogovec.

»Iz bodilja,« je odvrnil kratko hlapec od Poljan.

Noč pred jezdecema se je vse bolj meglila. Ko sta vzšla pod Kranjem čez Savo, sta bredla kakor v dim...

* * *

Štepanjega jutra pred zoro sta vstala dva človeka na božjo pot k svetemu Štefanu na Suhi, da bi darovala, ljubila božjo mi-zico in nesla leseno živinče krog oltarja. Prvi romar je bil kmet Špan z Mlake. Tisti, ki je bil za ženo postavil razpelo otročnic. Drugi romar je bil bebasti Tilen iz Kranja. Nositi konja okoli oltarja je bilo njegovo največje veselje. V megli sta zašla oba romarja. Kmet Špan ni mogel naravnost zaradi vode. Trhla brv se je bila nedavno zrušila. Zato je moral ob vodi navzdol. Tedaj pa se je bil Tilen dokopal po ozarah do steze čez polje pred Brdom in je spoznal kraj. Iz medle svetlobe, ki je rosila skozi megle, je stopila predenj velika senca. Ko je bil blizu, je spoznal, da je križ. Takrat pa je Tilen od groze zavpil. S križa je viselo samo dvojce

rok, ubogo truplo razpetega Boga pa je ležalo z licem na zemlji. Tilen se je vrgel z vsem telesom pred oskrunjeno podobo in štokal.

Kakor bebcu je tisti čas zrastle tudi kmetu Španu senca v megli v nadprirodno velikost. Bilo je strahotno v polumraku in odblesku prve luči v megli in nejasnih obrisih. Kri se je ustudila kmetu. Strašno je zaslutil. Kmetiško orožje, palica z nasajeno sekirico, je zadrhtelo v njegovih rokah. Neko čudno, hudobno bitje je bilo oskrunilo njegovo sveto znamenje. Nagnilo ga je za skok in je planil in udaril. Brezglasno se je zrušilo človeško telo pod udarcem. Takrat je videl kmet, da je ubil majhnega, siromašnega človeka. Zastokal je in stresel zadetega. Potem se je dvignil in zaklical:

»Pomagajte.«

Stal je in poslušal za šumom ljudi, ki so morali priti mimo. Ko pa jih je čul, se je spomnil samega sebe, žene in otroka in je stopil naglo prek njiv, da ga ne bi videli ljudje...

Ranjenega Tilna pa je prebudila hladna ruša v zavest. Težko se je dvignil na roke in se čudil čudni vlagi, ki je lila z njegovega telesa na bridko okrhani les svetega lika. Smrtna sraga z njegovega čela je rosila na mučeniški les, na oči, na krono in čelo. Šum bližajočih se ljudi je vzdramil bebčevo dušo v strašno jasnost spoznanja, v grozno zavest nepojmljivega strahu, bolečine, usmiljenja. Svoje lastne srage je videl na svetem liku, svojo kri na njegovih ranah. Nečloveško se je pogнал in zaklical:

»Ljudje božji, usmilito se. Obrišite Mu kri, oterite Mu srago.« Potem je padel vznak. Ljudje so stali ob njem.

»Obrišite...« je prosil ubogi človek še enkrat. Nato pa je začel grebsti z rokami v grudo. Sunkoma se mu je stresalo umirajoče telo. Nekdo ga je privzdignil. Odprl je še enkrat oči in jih razširil v neskončnost kakor da vidi neskončno, najslajše. Kraljica Marija se je bila tisti trenotek vrnila s turške meje, da bi ga z nebeskim tovarištvom nagradila za stražo, katero ji je stregel, za zvestobo...

Ljudje pa so verjeli v strašen čudež. Pobrali so oskrunjeni sveti lik in ga pritrdili na križ. Niso otrli smrtne srage, niso

obrisali krvi. Iz zločina dvakrat mučeno naj bi viselo sveto telo in svetilo v noči. Vsak večer v snegu in viharju so prižigali luč pod križem. Telo nesrečnega Čatuljice so vrgli v konjsko jamo in zagrebli z lajnom. Šele ko je sporočil župnik iz Kranja, da je umrl nedolžen človek, so prenesli mrliča v posvečeno zemljo...

Župnik Treiber je tisti večer beležil v svoj dnevnik:

»Krizmanek zakonskih je norstvo dolenskih poluvercev in bogomilov, krizmanek mojega svetega stanu je spovedna tajnost. Čast in hvala Tebi, Gospod, da si me razsvetlil.«

Sredi molitve ga je zbolelo.

»Krizmanek?« je vprašal. »Naš krizmanek? Ali je še drugo? Zvestoba? Brevir, ki ga ne opravljamo?« — — —

4.

»Erit enim tempus, cum sanam doctrinam non sustinebunt, sed ad sua desideria coarceabunt sibi magistros...«

Župnik Treiber je sredi brevirja utonil v žalostne misli.

»Moj Bog! Saj je tako čista in jasna beseda apostolov. Odkod jemljejo nesrečniki, da bajijo zmišljeno?«

»Testificor coram Deo et Jesu Christo... praedica verbum, insta opportune importune, argue, obsecra increpa in omni patientia et doctrina...«

Župnik je uverjeno ponovil:

»In omni... patientia et doctrina.«

Župnik Treiber je nemirno zastrmel proti nebu, ki je bilo podgorelo nad meglami, ki so se kuhale iz polj in voda. Kakor skozi kopreno je rosila težka zarja skozi mokri ovoj. Prečudna luč iz čudnega vremena na Silvestrovo.

Župnik Treiber je domislil:

»Gospod moj Bog! Anti bom vsaj ko novi trebenjski pastir dovolj zrel za svoj župniški stan. Doslej nisem bil.«

Vedreje je spregovoril čez čas:

»Hie Treiber... In omni patientia et doctrina!«

* * *

Prav tisto uro je vzšel v višave pred Kranjem bogovec Jernej, iz nezdravega mrča po dolih in iz bodilja v jasnine in zarjo. Truden je omahnil in sedel ob poti

in strmel v nižavo, ki se je pokrivala v trpki megleni mraz. Kakor v urah svojih duhovin je tožil s tegobno besedo:

»Nesrečna zemlja farčičev. V megli toneš, v temnicah, svečenju in Baalu. Nobeno solnce ne prežene tvoje megle, prijazen nebes je ne popije. Gospod, moja luč, moja moč! Hie Baertl! Truden je rabotne reči! Ali res še mora v trpljenje? Gospod, ali ne vidiš? Obupal bo, visel bo na veji in drob se mu bo razlil.«

Iz dolin je vstalo zvonjenje, v Crngrobu, v polju, v samotah. Bogovec je vedel:

»Starega leta zadnji delopust.«

Čez jasno nebo se je sejala visoka zimska megla. Mrzlo je dahnilo od višav. Potem je bridko zamahnilo v šumenje zvonov. Neskončna bridkost je obšla bogovca. Iz vremena mu je bilo, da mu je zadnjič zašlo solnce, da bo stopil v teme in megle in ne bo nikoli več videl ne jasnin, ne jutranje zarje. Vse bo ugasnilo, vse minilo. Škrjanci ne bodo peli, ne bo se smejala pesem. Zdaj je bila slovesa zadnja ura. Kako dolgo je še do groba? Ali ne lajajo že psi, ki čutijo smrt? Ne. Kmetje nimajo psov, brani jih jim gospoda. Zvonovi tulijo tako...

Bogovec je omahnil v dolino. Prešel je Savo v Kranj, ko je bila noč. Iz pijače, katero so mu bili dali na pot, se je omotil, da ni klel zvonov, ki so tulili...

Tisto uro je šel učitelj Dachs po Kranju in klical v zvonjenje. Pa je vedel, da ga ne morejo čuti ljudje in da zvonov ne bo prevpil. Zato je pijano in objestno klical:

»Vstanite, mestjani. Ali veste, kdo zvoni. Tomaž zvoni, bahač, ki se snaži s snago letečega lisjaka. Komu zvoni? Pogrebem zvoni. Zapijmo veselo pogrebno pesem: In Fried und Freud zieh ich dahin...«

Takrat je iskal bogovec Jernej poti čez polje na Brdo in ga je vodila luč v polju, ki je ni vedel. Ko pa je vzšel, je videl strahotno. Belo mu je sinilo naproti razpelo otročnic. V svitu luči ob vznožju križa je videl bogovec prestrašno: razbita stopala lesenega lika so krvavela. Stopala pa je bil raztrgal on sam.

Bogovec je blazno zavpil:

»Znamenje!«

Nato se je zgrudil kakor mrtev na obraz...

* * *

Petelinji klici so dvignili bogovca izpod križa. Vstal je, ne da bi se zavedel, kje je bil padel. Strašen mraz mu je gnal ude in čeljusti. Padal je čez razore in občutil, da brodi po neznanem svetu, po nekaki močadi, v kateri mu tonejo noge. V motnosti je koprnel v eno samo željo: piti, piti, piti... Motna blodnja se je gostila v prečudno gledanje in je trpel iz njega: »Zoprna hotljivost ženska! Pasja mati! Kaj legaš k možu? Dojenec v plenah še ni segel do vejice nad ležiščem. Podoji dete. Od žeje sahnje, od žeje. Daj mu piti in spoštuj krizmanek!« — — —

Stara ženica, ki je bogovcu ogenj netila, se je plaho umaknila pred bogovcem, ki je vstopil in ki ga ni spoznala. Grajski vratar pa je bil vstopil za bogovcem, obstal ob vratih in se krohotal:

»Nobena svinja ni bila nikoli bolj pijana. Po štirih... pa tak, da lajno lije od njega... Vzdajem dobro jutro, pijani Luter Martin, sveti bogovec, veliki vlačugar. Kje si pozabil pridruogo? Na Beli? Škoda. Dve svinji ste dve.«

Bogovec je nagonsko iskal za vinom in našel in padel na stol ob mizi.

»Kaj? Še nisi sit?« je zavpil vratar.

Bogovec je skušal dvigniti vrč, pa mu je omahnil. Obličje se mu je razvleklo od bolečine. Zahropel je votlo in zlezal sam vase. Potem je blodno iskal okoli sebe in zamrmral temno:

»Bo—dilj.«

Znova se mu je telo vzravvalo. Oberoč je dvignil vrč in pil. A ko je pil, mu je lilo vino ob ustnicah. Lice se mu je znova spačilo. Strašno se mu je zagnusilo.

»Kri!« je viknil. Vrč mu je padel na mizo in se razbil. Njemu samemu pa je klonila glava v črepinje, trdo, temno.

»Huudič!« je zategnil osuplo vratar. Ženica s pihalnikom se je sesedla v kotu. Od groze jo je udarilo. Od tiste ure ni več netila. Ohromela je bila...

Mrzel, tegoben dan je rastel nad poljem. Visoko so ležale megle. Mrzlo je suvalo od kamniške strani. Brezmejna tišina je bila zalila ves svet. Ali ni bilo novoletnih zvonov?

Proti poldnevu je svetloba gasnila. Ob visokih gorah je zajemalo v dolino niže, vse niže. Jata vranov se je nesla od Prevalij čez Brdo v lesove. Potem je vse

otrpnilo, onemelo. Siv somrak je zabrisal daljne gozdove, nato bližnje. Potem je vse utonilo v neprozorni kopreni kakor v dimu. Ljudje, ki so šli iz cerkve domov, so bredli po petdesetih stopinjah do gležnjev . . .

Takrat je bil vstal na pot Erazem Wassermannov v Kranju iz tegobe po Juti in Gertrudi. Šel je v zime in snegove. Njegov težki meč je rezal bridko gaz ob njem. Med Britofom in Brdom je mladec zašel in iskal dolgo. Pod mrak so mu grajski psi povedali smer. Obrnil se je v levo. Tegoba se mu je jemala v pesem ljubezni: »Es ist ein Schnee gefallen . . .« Ustrašil se je sam svojega glasu in onemel. Ob prvem mraku pa je vzšel srečno na Brdo.

IZ ZBIRKE »ZEMLJA«.

STANKO MAJCEN.

MLINI.

Mlini, mlini!
Zvenc, hreščec,
po starosti,
po kreposti,
žito drobe, koruzo hrustajo
in žejno pomakajo v močo čeljust.

Kadar nam noč upihne luč,
tam mlini zapored stoje:
mlini meljejo življenje,
mlini meljejo čas.
In čujemo, ko meljejo življenje,
in čujemo, ko meljejo čas.
Debelo se siplje, tenko leti,
med vročima kamnoma se drobi,
užiga se, gasne,
vrti, vrti
in pada v prah.

O življenje,
o čas!
O mlini, mlini . . .
Oličijo fižol za jutri,
pometejo lupino.
In v tihi krog
pogleda Bog
vseh dobrih znancev.
Na vas, na nas
spusti se lok
in svetlih nog
zbor séde nanj izbrancev.

NJEN GROB.

Njen krik gre od griča do griča,
v hram vsak se zapiči vik.
Odpro vrata: mesec stoji,
blatno gaz srebri,
prazno.

Zamaje se luč, zasniva v svislih,
napno se rože zaves.
Čuden veter preišče vse kote,
obvoha predale, obrne omote
in — prazno.

Zacvili pes. Zarožlja veriga.
V mehkem vrbovju se vzgane obraz.
Za mesecem prepotuje dvorišče,
pogleda v hlev, prešumi listnjak
in — prazno.

Prešteje rute, pospravi kučme,
prestavi pod posteljo čevalčkov par.
Še vroča nategne rjuhe, vroča . . .
»Ne strmite, otroci, spite!
Jaz sem, jaz . . .«

ROŽNI GRUNT.

Rožni grunt je že onstran sveta,
bela na rožnem nebu cerkvice.
Nikdo ni bil tam.
Nihče ne ve
po skritih poteh,
po strmih robah
do cvetja,
do petja,
do pravljice cerkvice v rožah.

Zagrebli so mamico Julko.
»Kam je šla?«
»Na rožni grunt.«
Dobili so sestrico Julko.
»Odkod je prišla?«
»Z Rožnega grunta.«

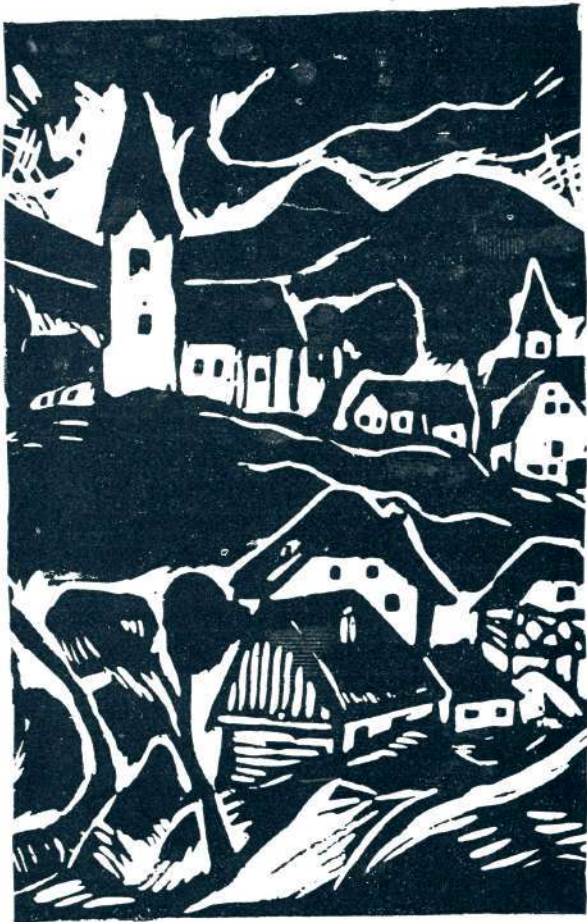
Le starec, ko leže vznak,
zavije oči, zatuli v mrak.
Boji se, boji pretežkega ila —
še kamen na grob tišči!
On ne vidi Rožnega grunta,
blazen le tiplje v noč iz noči.

LAN.

Lan, lan,
modri lan,
gladi te veter,
sonči dan.

DOMIN SVET

LETNIK 36. V LJUBLJANI 20. OKTOBRA 1923. ŠTEVILKA 8.

DRAGO VIDMAR: SVETINA.

BOGOVEC JERNEJ.

DR. IVAN PREGELJ.

IV. Sodec in bojci.

1.

Bogovec se je ovedel v zvonovih farne cerkve svetega Kocijana v Kranju. Kakor tistikrat prej, ko je bil vstal v višavo iz znamenja v sanjah, je stal nad lestvami, kjer je bil davno utonil v mračnem in bridkem mlamolju njegov prvo-rojenčič. Stal je v grozi in sli in verjel, da bo vstalo v polju in dozorelo, kar je trudno čakalo vstajenja. Občutje nepojmljivega zanosa je trenutno napolnilo vse bogovčevo osrčje. Kakor kamen je stala

ob njem tišina. Komaj razpaljena kri njegovih senec je bila v molk. A tolkla je venomer. Pela je. Jemala se mu je na ustnice, da so hrepenele:

»Red je blizu! Jagnje, vzidi!«

Iskal je mimo sence, ki jo je vrgla gora nad mesto, v polje, ki je tonilo v zarji. Zarja je bila nenavadna; težka je kakor sopla nad ravanjo, ostra je metala senco samotne breze, pozabljenega znamenja v križpotju, daljne razpale kože, kjer je v davnem ugasnila zlovešča ženska, ki so ji v grobu z glogovim kolcem preboli drob. Bogovec je trpel. Ali ne bo vzrastel ob koči jezdec v polje in zarjo? Polje je bilo mrtvo. Ali ne bo vsaj pesem zahrepenela iz nižin? Žalostna pesem bridkega mladca z mečem:

»Tam pri teh vodah Babilon
smo žalostno sedeli...«

Pesem se ni oglasila. Krčeviteje je bila bogovcu kri v sencih in tolkla v molk:

»Red je blizu. Jagnje, vzidi!«

Še je strmel v polje in ga ni več poznal in je prečudno spoznanje vzrastlo vanj in je videl:

»Ali me je kakor mojega Učenika vzel v višavo in bo zdaj spregovoril, naj se vržem v mlamol? Le vabi, nenavidni Krgavi! Ne bom ti služil za vse zlato zemlje ne slast.«

Res je videl: zarja nad poljem ni več sopla. Bila je težek plašč iz zlata. Strašna sladkost vonjev je plala kvišku. Bilo je medeno ozračje cvetočih lip in ajdovih setev, bila je bridkost nepoznane polti in sle. In zdaj je vstala še pesem iz zlata in vonjave. Pijana je vriskala:

»Nichts Lieberes, nichts Lieberes auf Erden...«

Bogovcu je zagomazelo v mozeg. Tonil je v slabost. Še je prosil, a ni verjel:

»Red je blizu! Jagnje, vzidi, otmi!«

Iz sladke nemoči ga je prebudilo bridko, trpko. Ovedel se je človeka, ki mu je spregovoril izza ledij. Stražar farčiča

Treiberja je bil, cerkovni Pero, in glumil je z besedo sodcev in cesarskih komisarjev:

»Admittis apostolicas et ecclesiasticas traditiones?«

In še je iskal:

»Item sacram Scripturam secundum sensum quem tenuit et tenet Sancta mater Ecclesia?«

In še je oprezoval:

»Profiteris septem esse vere et proprie Sacramenta novae legis?«

»Teslo papežniško,« se je dramil bogovec v bridko pomilovanje. »Ne ume, kar golči. Po sračje je sprejel besedo od škofljih, ko jim je stregel v Gornjem gradu.«

Nestrpneje, trpkeje je hotel vedeti nadležni:

»Tenesne esse purgatorium?«

»Daj mu besedo za besedo, da bo mir dal,« je občutil bogovec in odgovoril:

»Teneo.«

»Indulgentiarum potestatem?«

»Affirmo.«

»Ritus in Sacramentis...?«

»Recipio et amplector.«

Bogovec je osupnil. Strašno je udarila njegova beseda v tišino in odjeknila votlo kakor od ščita. Zbolela je v srce.

»Kakor Učenika me je prenesel v višavo, da bi me skušal; in res me je obnoril, da sem klical, česar ni.«

Iz nove boli je planil bogovec odločno:

»Non serviam. Nec accipio nec amplector!«

Suhotno se je oglasil v smehu nadležni cerkovni. Široko in domače je rekel:

DRAGO VIDMAR: MESTNE HIŠE.

»Saj sem koj videl, da si se samo potajil. Prav tak si, kakor vsi tvoji Samsoni iz vere in Gedeoni iz čiste besede. Z roko in jezikom hinite: foveo et fateor. Hlapčeta!«

»Svojega posla glej! Zvonovi so,« je odvrnil jezno bogovec.

»Misliš?« je vprašal prečudno zasmehljivo cerkovni. Bogovec je ostrmel. Ozrl se je po človeku, pa ga ni videl. Zvonove pa je razgibala nevidna roka, da so zinila bronasta žrela. A niso se oglasila. Bila so brez jezikov.

Sirova zloradost je obšla bogovca. Zasmejal se je krohotoma:

»Zvôni, zvôni, če moreš. To je težje kot s podrezanimi vrvmi.«

Zvonovi so besno plali za glasom in ga ni bilo. Bogovec pa je zamrl*smeh v grlu. Strašno in nenadno se je vse spremenilo ob njem. Omotičen je pogledal od nijažočih zvonov čez polje v zarji. Zarja je bila ugasnila, pepelnato nebo je viselo v ravan. Ravan se je bočila ostudno. Bila je kakor sluzasto jezero, temno, zagonetno gosto. V njem je gomazela smotlaka. Soj pepelnatega neba se je zrealil na nečednem živem, ki je rastlo v višave. Tožeč krik se je vzel z višav, ki so gasnile v mrzlem mraku. Šum strahotnih peroti je stresal ozračje. Strašen ptič se je nesel nad ostudnim mlamolom, krakal in vekal: gorje, gorje, gorje...

»Čuj in glej; imel boš videti in slišati,« je čul bogovec znova glas cerkovnega človeka, ki ga ni videl. Tudi ni več vedel, kje je in kako stoji nad nepoznanim. A kakor na dlani jasno je stalo pred njim ostudno jezero in rastlo. Pod smolnato gladino je gomazelo živeje in se dvigalo kakor v mehur. Ptič, ki se je nesel nad mlamolom, je spustil krila in sedel v smradno. Kakor kvočka v jajce je udaril s kljunom v sluzasti mehur, da se je odprl. V lajnu in krvi je vzšla zver s sedmimi glavami in bredla. Na zveri je sedela žena, vsa škrlatna, obnožnja vseh kraljev sveta. Pila je iz zlate čaše, z besedo svojih ust pa je klela Gospodnje ime. Visoko nad njo se je nesla kvočka, ki je obudila zver, in krakala in vekala: gorje, gorje, gorje...

»Jagnje, vzidi!« je zastokal bogovec. Nevidni vihar je gnal nepoznano njegovo

podnožje kakor veter jelko v samoti. Bogovec je zaprl oči in zaprosil v smrti grozi s prošnjo orožnikov v boju:

»Media in vita in morte sumus...«

Odprl je znova oči. V blede luči se je bilo odprlo nebo nad njim. Bleščeče se je bližalo iz višav, nejasno, a vabeče, kakor bleda roka. Bogovec je stegnil z desnico in je videl in koprnel v brezkončni grozi: bilo je belo človeško stopalo, okrvavljeno strašno, odtrgano s križa s strahotno bolečino strašne rane. Bogovec ni gledal več, tonil je v grozi in ogabni slasti, da mu bo umreti v strašnem gnusnem. Visoko nad seboj, vedno višje je čul usihati plahutanje orjaške ptice in zagonetno bridki, karajoči klic:

»Schelm, arger Schelm...«

* * *

Za trenutja se je budil bogovec iz mrzlične krvi in upaljenih pljuč v motno bednost in življenje, ki je vsakdanje snovalo ob njem. Tedaj je slišal in je rekel učitelj Dachs:

»Norski Abdija, ne more se zatajiti. Bukovsko piše localis.«

Nato je učitelj bral in glumil glas brdskega barona:

»Milost in mir v Gospodu našem Jezusu Kristusu! Vem in Te pomilujem, da si bolan. Grešil bi, če bi Te dal takega po svojih ljudeh s silo odpraviti iz svoje hiše, katere bi Ti — Bog mi je priča — iz svoje volje nikoli ne prepovedoval ne zapiral. Pa saj so Ti znani zadnji cesarski odloki. Periculum in mora za Te in za me! Zato pa Te prijateljsko še enkrat opomnim, da se reši, dokler je čas. To je vse in zadnje, kar morem po svoji časti in moči in prijazni tvegati za Te in našo nesrečno stvar. Sam trpim, a upam, da bo gospod Jezus Kristus ostal z nami, dasi se je zvečerilo in prihaja dolga noč. Ti pa se otmi pred vozo, skrij se pred komisarji, ki si pregnan pred solnčnim zahodom iz mesta in dežele. Glej mojo prijazen! Da sem Te svaril in opomnil, sem storil več, nego bi bil smel. Sprejmi pismu priloženi denar za malo odškodnino, ker si se trudil pri mojih, meni in mojim tako prekoristnih urah modrosti božje. Pozabi moje nadležnosti in uživaj novec za potrebno potnino. Predobrotni Bog čuvaj Tvoje živ-

ljenjske poti, mir Gospodnji bodi s Teboj in prijazen Gospoda našega Jezusa Kristusa Te spremljaj. To Ti vzdajeta zakonska Brdska Nikolaj in Judita.«

»Skopuh,« je godrnjal učitelj, »ni se uštel za odhodnjo in pogrebščino. Za dediča, ki se mu je rodil in ga bo pustil papežnikom krstiti, bo zajel globlje.«

Medlo, kakor iz dalje in pozabljene davnine je poklicala beseda v bogovca. Nič ni obudila v njem ne zlosti ne bridkosti. Skromno je povedalo, da je Judita sinu rodila, in ugasnilo...

Bogovcu je znova zajelo v živčevje in kri kakor vrtoglav vrtinec. Šumelo je v sencih, dušilo v grlu, tesnilo pri srečanju in pojalo duha za bežnimi slikami brez vse resnice, brez življenja in vonja. Vstajalo je strašeče iz praznega in se oblikovalo zopet in zopet v strašči lik človeške noge, ki se je z grozotno rano odtrgala od križa. Iz praznega je tožilo venomer, venomer:

»Schelm, arger Schelm...«

* * *

V snegovih in zimah meseca februarja v letu šestnajststoprtem je vstal od Ljubljane cesarski sodec Tomaž, deveti ljubljanski. Od Goričan je vzšel v polje med škofljimi v Loki in nečednim pastirjem Jurijem Otavo v Smedniku in jezdil mimo zarje in mraku proti mestu z rdečim orlom v grbu. Sodec sam se je snažil s snago letečega leva in na novcu, ki so mu ga skovali, je bridko trpel v trnju pod križem in brodil k višavi. A upal je verno in bodro: terret labor, aspice praemium. Njegov komisarski drug, deželni glavavar Lenkovič, ni trpel v sliki, zato pa dvojno in bridkeje: iz turške sablje in iz rane za ženo, katero so mu bili obnoreli evangeljski bogovei. Mihael Harrer iz Kranja je spremljal komisarje s sto in petdesetimi helebardami. Goreči loški Wurtzner sam pa je bil poslal še dvajset oboroženih kmetov s cerkovnikom od Crngroba. Pred Kranjem je zajela komisarje megla in noč. Prižgali so bakle. V klancu pod brdom k Savi so morali jezdeci razsedlati, ker je konjem drselo na zmrzli gazi. Na savskem mostu so sprejeli kranjski mestjani slovesno škofa in njegove. Vsi zvonovi so zvonili. Novi župnik Janez Friderik Klemen je po-

DRAGO VIDMAR: KOČE.

spremil vladiko v mesto, kjer ga je v bukovskem jeziku sprejel za katoliško mestno starešinstvo Žiga Wassermann. Imel je solzne oči. Bivši evangeljski stražar se ni jokal iz ganotja. Imel je solze iz očetne bridkosti za sina, ki je zvesto stražo stregel brdskemu bogovcu in ni rodil ne za prošnje očetne ne za škoflji strah. Komaj malo za sladko usiljivo ljubezen Snedčeve Agate, ki je želovala še sama spasti in je samo eno živela in verjela: da bo dom in očeta zapustila in da pojde za ljubljanim izbranim do zadnjega zadnjega...

* * *

Da bo dom zapustila in očeta in da pojde za Erazmom, je še čul bogovec, potem mu je novo videnje vezalo duha in ni vedel, odkod je zablodil v mesečno noč, ki se je bila sladko razlila v polje. A živo, kakor da živi v resnici, je občutil topli vonj mladih setev, slast cvetočih lip in trpki hlad goste rose, ki je kapljala s cvetočih vej. Bela steza je šla pred njim v mesečini. Ob stezici je slutil za bezgovim grmom klop. Stal je v senci in je videl. Žena je sedela nizko in vse gornje telo je bila nagnila predse. Srebrno je ležal žarek mesečine na laseh in sladkem tilniku. Vonj nepojmljive polti je dahnil bogovcu v lice. Kakor v molitvi je povzdignil roke in zaprosil:

»Agnes, mein viellieb!«

Žena je rahlo okrenila glavo. Levico je dvignila k obrazu in pokazala s prstom na ustnicah, naj molči. Bogovec je videl njen obraz in ga ni videl. Bolno in svetlo je bilo v njem: vse je vonjalo v sladkem in trudnem dekelstvu.

»Agnes, nenavidim ti dojenca.«

Sedel je ob ženi in se je nagnila k njemu. Zaskalelo ga je do duše in je videl:

»Juta je iz Kokre.«

Žena je šepetnila skrivnostno:

»Napojila bi ga, pa ne mara.«

»Ali spi?« je vprašal bogovec.

»Zaznamenovan je,« je zaihtela tiho.

»Kako more to biti?« je trpel bogovec v čudni slutnji velikega strašnega.

Strastno je planila ženska in vzkliknila:

»Saj si sam hotel, da bodi Gregor in zadnji.«

Vrgla je otroka predse in si pokrila obraz in se lomila v bolečini in joku. Bogovec je videl pred seboj nekako ostudno kepo v plenah in je vedel:

»Gertrudin incubus.«

Trenotno pa ni bilo več strahotnega bitja in le še žena je stala pred njim v svitu in se gnala v prešernem smehu in pijano razuzdanem plesu. Pela je z glasom obnožnje v hlevih:

»Im roten Klee, im grünen Gras
unser beider Bette was...«

Bogovec je razširil poln bridke žalosti in trpke sle svoje roke po njej:

»Juta, ne poj, Juta!«

Trenotno je stala in bila zopet vsa krotka in je vprašala:

»Kaj hočeš? Da naj te ljubim?«

Prešerno se je zasmejala. A trenotno je spet jokala. In potem je vikala jezno, zdražljivo:

»Saj ne ljubiš. Noben moški ne ljubi. Samo dekelstva ste žejni.«

In divje je začela trgati vase kakor v grm cvetja in je trosila okoli sebe:

»Nate, prasci, berite dekelstvo! Žrite ga! Im grünen Gras, im roten Klee...«

Njena pesem je zamrla v novem smehu. Nekje v setvah je utonila žena. Bogovca je zazeblo. Bila je nenavist.

»Obnožnja konjarjev... svinja!...«

»Mračni se. Vrni se domov,« je dejal Erazem Agati. Deklica je zaprosila:

»Ali ti nisem prav nič v pomoč?«

»Moški najbolje vedó, kako je streči moškimi,« je menil mladenič trpko.

»Zbóli,« je odvrnila deklica, »boš videl, kako ti bom stregla jaz.«

»Daj mir,« se je vznevoljil. Čez trenotje je ponovil trpko:

»Snežiti je začelo. Pot boš zgrešila. Doma te pogrešajo in skrbe.«

»Doma menijo, da sem pri teti,« je odvrnila deklica. Trpko je molčal mladenič. Tedaj je deklica tiho zaihtela.

»Snedčeva,« je vedel bogovec in strmél iz vzglavij. Tam je bila miza. Erazmov meč je ležal počez ob sveči. Erazem je sedel za knjigo. Onstran mize je stala deklica in iskala negotovo z očmi in prosila z nemimi, drhtečimi ustnicami.

»Norski mladec,« je občutil bogovec in zahropel glasno. Deklica se je ozrla po njem in vzkliknila, ko je videla njegove odprte oči.

»Erazem, glej! Gospod živi.«

Gibko je bila ob bolniku, podprla ga z levico okrog ramen in iskala s pijačo v desnici za njegovimi ustnami. Pil je željno. Nato je počival in govoril z očmi:

»Snedčeva si. Očeta in mater boš zapustila, da pojdeš za ljubljanim. Ali veš, kam? Veš. Moraš tako. Nisi grda. Dobra si. Tvoja žrtev je večja od tvoje sreče. Dobra si. Tvoja roka je topla in voljna. Strezi še, strezi!«

»Agata?« je šepetnil.

»Sem, gospod,« je odvrnila. »Rada strežem. Ali smem?«

On je prikimal in iskal z očmi za Erazmom, ki je stal za deklico.

»Zakaj te podi od sebe? Ali te ne mara?« je vprašal slabotno.

»Gospod —,« se je oglasil Erazem za opravičbo. Bogovec je zmajal z glavo.

»Pisano je ... Očeta in mater ...«

Erazem je povsíl oči.

»Ali ti je prigrustna?« je zrastel bogovcu glas. Erazem se je kakor prebudil.

»Kaj pa misliš, gospod?«

»Daj ji roko,« se je skušal nasmehnuti bogovec. A njegovo upadlo lice se je strahotno razvleklo. Nova slabost mu je za trenotje zameglila oči. Agata mu je stregla z novim krepčilom. Ko si je spet

DRAGO VIDMAR: SEJAVEC.

opomogel, je odstopila in čakala. Neizgovorjene besede so lebdele na njegovih ustnah.

Oči so plaho iskale: »Nichts Lieberes ... A kaj je reklo v sanjah? Da ne ljubimo? Saj ni lagalo! Ne ljubimo. Do konca ne ljubimo, do zadnjega ne ... O Martin, bogovec norški iz mesa! Zakaj si oznanil tretjega in tretjo ob dveh!«

Polagoma se je jasnilo v bogovcu. Oči so mu šle za mladima, ki sta pričakujoče stala ob njem. Bilo mu je v čudno slo, gledati ju, kako sta mlada, trpka v njiju neprebujeni slasti, in moral je verjeti.

»Ta dva sta ... Kakor je pisano, bosta. Ena duša, eno telo do zadnjega ...«

Dvignil je desnico kakor za povelje in rekel trpko, presekanó:

»Eno ... do zadnjega ...«

Deklica mu je pokrila roko s poljubi. Verjela je, da je blagoslovil. V njenem hvaležnem milovanju se je onesvestil v spanec brez sanj ...

Takrat je planila deklica in ovila roke Erazmu ob vrat in gorela.

»Tvoja žena sem. Pa me še pôdi, če me smeš. Pôdi me! Glej, takoj pojdem. Po poročno krilo in po prstan. Potem se vrnem in ostanem.«

»Ostaneš,« se je razvnel mladenič v njenih poljubih in solzah. V njenem ognju je splahnela bridkost njegovih duhovin. Vzbudila se je mladost njegovega moštva, trudoma, trpko. Ni se še poznal.

»Ljubi, ljubi!« je hotela ona; on pa se je rahlo otresel njene sladke usiljivosti in sedel h knjigi. Sedla mu je nasproti. Njegov meč je ležal na mizi med njima. Tako sta bedela nemo, dolgo v noč. Proti polnoči ju je zdramil učitelj Dachs.

* * *

Učitelj je stopil k spečemu bogovcu in mu posvetil v obraz. Agata je stala za učiteljem in je vzdihnila:

»Kako je lep!«

»Lep?« se je ozrl učitelj strmeče po njej in jo jedva prepoznal. Ker pa je bil star in izkušen, jo je pregledal, pokimal z medlim nasmehom in dejal.

»Kako bi bil grd človek, ki je videl smrt? Tudi ti boš dvakrat cvetela, ko jo boš videla.«

Deklica je prebledela in vprašala plaho: »Zakaj govorite o smrti?«

Ni odgovoril. Zato je odstopila in se obesila rahlo Erazmu za roko. Učitelj pa je bridko motril nezavednega bogovca in mrmral temno. Ni bil popolnoma trezen.

»Spiš, Baertl. Prav. Saj nimam najboljših vesti, da bi ti jih moral povedati. Le to me skrbi, kako bo jutri s teboj. Dein Stärk in Gottes Handt. Da boš vztrajal do zadnjega, si obljubil. Zares, prav po besedi si odlašal do zadnjega. Sodca si pričakal in bojce.«

Kimal je z glavo in govoril kakor prej: »Spi, Baertl, to noč še smeš. Toda jutri bo treba na pot. Karlovec ni blizu in Zrinski so daleč. Kako boš dohodil? A da bi vsaj vedel, kam te skriti za silo v teh zimah, pa ne vem. Vem, pa se ti bo grajalo. V svinjaku pri obnožnji na Beli.«

Stopil je k mizi in vprašal, ali je še kaj vina. Erazem mu je ponudil poln vrč. Učitelj je pil dolgo. Potem je menil proti mladeniču.

»Hrani s pijačo. Potrebna nam bo.«

»Ne pijem!« — se je uveljavil Erazem. Učitelj je zopet stal ob bogovcu in govoril:

»Pri obnožnji v svinjaku, sem rekel, Baertl, če se ti grajalo ne bo. Druge strehe ne vem. Pa se ne pohujšuj nad menoj. Vsaj pred vozo te otmem. Ponesem te, če treba, kakor mati hlapčiča v plenah. Na Beli te ne bodo iskali. Za Brdo pa si je baron že umil roke.«

Prestal je za trenotje. Nato pa je vprašal čudno živo, iz svoje dobre volje: »Morda ti ni prav tako? Kakor hočeš. Imaš še drugo pot. In do jutri imaš čas. Umri!« Agata je zastokala od bolečine.

»Ne nori,« je menil učitelj, »ali sem rekel, naj umre. Ne boj se zanj. Orožniki ne umirajo v spanju in nemi. Umirajo v boju. Pa še tedaj kličejo pred smrtjo svoje matere. In Baertl je še ni.«

Zopet je pil. Omočen se je nato sesedel za mizo. Že dremaje je rekel: »Preden se zdani, me zbudita, da pojdem v Kranj. Komisarji so v mestu, ki je vse polno žalostnih obrazov. Tudi prosjakov se je nateplo na vsak vogal. Vsi krmežljavi so. Naj vidijo komisarji in sveti Ljubljčan vsaj enega, ki bistro gleda in ni žalosten. Johannes Dachs bo taisti. Pa za noge naj ga obesijo, če ga bodo pogodili, da je.«

»Bogovčev Ulises,« se je trudno nasmehnil Erazem. Sedel je zopet za knjigo in bral. Onstran je sedela Agata. Erazmov meč je ležal na mizi. Meč, prečudni hlapčič, gol in brez plen, med možem in ženo z nespočito krvjo . . . sam, sam, bridek . . . In le še zunaj v polju razpelo otročnic je še samotneje in bridkeje trpelo v temi in laježu volkov, ki so se bili zatekli od koroške strani v gozdove za Brdom . . .

IZ ZBIRKE »ZEMLJA«.

STANKO MAJCEN.

MURSKO POLJE.

Tam so trgi, tam so mesta,
v čistem soju sonca so,
čoln lehak te ziblje v vodi,
zlata vse do konca so.

In bogastvo in brezdelje,
tuj in blagovit to rod,
ponedeljki so nedelje
in prosjak gospod.

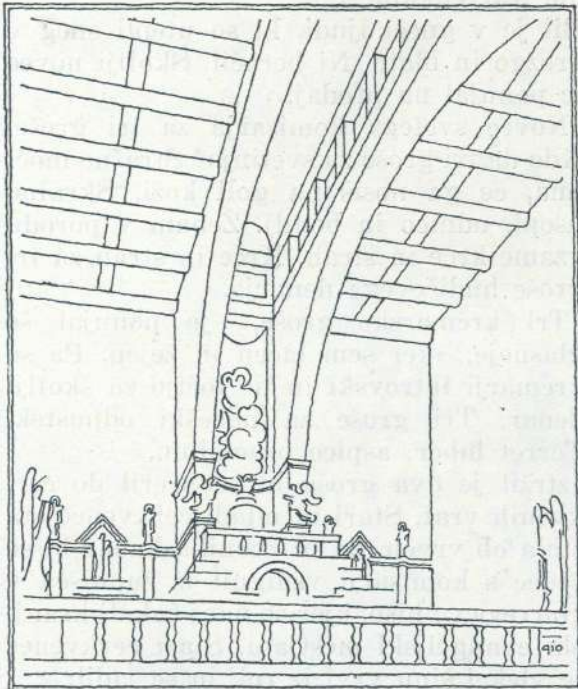
Čoln lehak te ziblje v vodi,
v čist vtoplja se pokoj,
čisto tone leto v vodi,
nagne zlat se sad in soj . . .

GOSTU.

Visoka jesen,
čista do zvezd,
230 po jabolkih dišiš, po senu.

DOMIN SVET

LETNIK 36. V LJUBLJANI 10. DECEMBRA 1923. ŠTEVILKA 9 IN 10.

J. PLEČNIK: SKICA ZA NOTRANJSČINO CERKVE.

BOGOVEC JERNEJ.

DR. IVAN PREGELJ.

2.

Orožniki ne umirajo, preden niso v smrtni sragi klicali matere. In Baertl je še ni,« se je ponovilo v Dachsove misli, ko je stopal čez žalostno zimsko polje v megleno jutro za glasom zvonov, ki so peli od Kranja. Trpko, trpkeje se je gostila megla predenj na pot, da so udarjali glasovi zvonov in šumi vasi strahotno iz neznanega. Ko je prešel učitelj mimo razpela otročnic, se mu je vzela nenadna ganjenost o bogovcu v srce.

»Orožnika si se zval, Baertl,« je čuvstvoval. »Pa ali si bil, ali nisi bil? Ni še orožništvo iz volje. Iz duha je in iz mesa. Zajec ne bo bôdel in jablana ne bo rodila grozdja. Drenuljo umečim, a kdo jo kdaj umedi? Saj verujem, Baertl, da si videl, kar si bogoval, a ne drugih z videnji, v

257

videnjih si nosil samega sebe iz bridkosti v jezo in iz jeze v bridkost. Trpel si rane. Tudi ščenec jih trpi. Pa še ni orožnik.« Učitelj je videl v bridki jasnosti. Ni ga potrlo. Iz matere in očeta je nosil, da je bil vedrejši, kadar je pogledal mimo videza bridki resnici do dna.

»Seme se je vsejalo iz Vitemberge v Kranjce,« je umeval. »Štirideset let je vzhajalo in ni vzšlo. Če ni vzšlo, ni zato, ker ni moglo. Vsaki zemlji pritiče svoje seme in o svojem času. Kar smo mi sejali, ni bilo naše seme. In sejali smo prezgodaj. Kakor je vse v zemlji, tako je vse v bogoveih. Katere zemlje seme pa so? Od kod duh v Baertlu? Ali ni sam prejel v delež vraže detét in vero norških žena? Kaj je šel lomit razpelo otročnic? Saj je vendar ljubil iz matere in mater in vse njeno. Če je nanjo mislil in njeno, kako bi bil mogel kleti in sovražiti? Mater sovražiti? Ni mogel. Besedo je imel iz Martina, duha in jezo pa je glumil. Lep orožnik. Da bo meč potegnil, je bogoval, pa ga je potajil. Zaradi matere, ki ga je dojila in ki je ne jaz ne on ne papežniki kleti ne moremo.«

Učitelju se je razodelo do zadnjega zadnjega:

»Mater boš klical, Baertl, v smrtni sili. Pa je ne boš iz bolečine orožnikov. Iz slabosti hlapčiča v plenah jo boš, ko te bo zdrizal strah materine marnje in basni in še o nenavidnem kosmategu s pažlji, detéjci tvoj prvi strah iz papežniških slik in tvoj zadnji. Amen.«

Iz bolne resnosti se je obudil trenutno v veselo voljo:

»Ampak jaz, jaz sem njegov Ulises.« Nad spodnjim, v gaz utepenim in zmrzlim snegom je ležala plast novega iz zadnje noči, utrujala in močila skozi obutev. Upehan se je doboril učitelj v prvem dnevnu do mesta. Našel je Schlagnovo pristanišče, kjer je skrivaj nočeval, kadar se je mudil v mestu. Pes je bevsknil nanj, ko se je bližal. Ko pa ga je spoznal, se

mu je začel prilizovati. Učitelj je odpahnil v pristavo. V slami je kril svoje preobleke in pijačo za spanec. Začel se je šemiti in preodevati. Tedaj se mu je vzelo v misli:

»Ulises mi je rekel mladec z mečem. Iz katere marnje že ima to ime? Saj sem bral nekoč. Dobro ime. Bogovčev Ulises je rekel in sem ponovil. Danes bom popoln. Noben komisarski snubač me ne bo sumil.«

Preoblekel se je v cunjasto pokveko z grbo in izpahnjanim ramenom. V brado in lase si je nastlal prahu in plev. Ni se videl, a je zaupal:

»Dober sem. Ulises. Doma je čakala nanj žena, ki je bila dvajset let vdova. Kristančeva Penelopa, na me boš trideset.«

Izšel je iz pristave. Pes ga je oblajal. Vsi zvonovi v Kranju so peli. »Sancta, una et militans,« je čuvstvoval učitelj, »zmaguješ. Z zvonovi, z orglami in s svečenjem. Parva victrix! Z lesenim mečem krotiš bogovce, hlapčiče v plenah, negodne.«

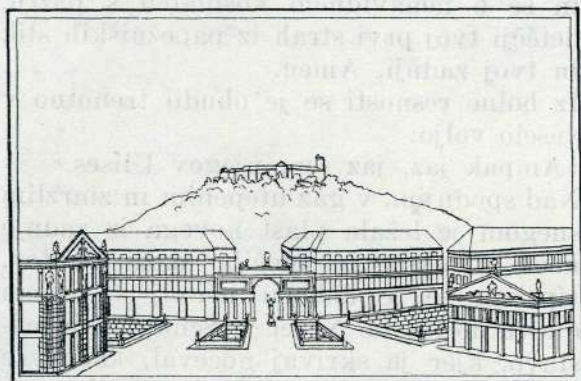
Še trpkeje je občutil:

»Sveti Ljubljane, počemu s helebardami? Naš bogovec Jernej sam, sem čul, je klonil pred lesenim mečem. Za božič, preden je legel bolan, so ga videli v cerkvi. Pozovi ga predse kakor si druge. Prišel bo in obljubil zvestobo in rekel: foveo ac fateor.«

Stal je ob mestnih vratih in ni mogel vstopiti. Iz mesta so prihajali vojaki. Učitelj je izvedel, da gredo v Križ po sinove evangeljskega Križaja, ki so prejšnjo noč ubili mestjana Lovretiča.

Učitelj se je oddahnil:

»Na Brdo ne gredo.«

ARHIT. ŠOLA J. PLEČNIKA: SKICA ZA
MARIJIN TRG.

Vstopil je v mesto. Živa razigranost mu je razvezala duha.

»Tomaž, sveti komisar,« je verjel, »saj ne menjam s teboj. Naduha iz sadla, boš videl, bo tvoj konec. Moj pa bo šala in pesem vagantium. Hie Dachs. Mein Stärk' die Narrenkapp'.«

Bil je v gneči ljudi, ki so utepli sneg v brozgo in blato. Ni beračil. Škoflji novec je ponujal na prodaj.

»Novec svetega komisarja za tri groše. Kdo da tri groše za svetinjo? Strašne moči ima, če ga nosiš na goli koži. Skrnino usopi, udnico in bodilj. Ženam v porodu vzame krče in strah. Krče in strah za tri groše hudičevega denarja.«

»Tri krčmarske groše,« je ponujal še glasneje; »ker sem lačen in žejen. Pa so krčmarji lutrovski in ne točijo za škoflji denar. Tri groše za nebeški odpustek. Terret labor, aspice praemium.«

Iztržil je dva groša in se preril do cerkvenih vrat. Stari in mladi cerkvenec sta stala ob vrveh, da bi zvonila, kadar bi se sodec s komisarji vzdignil iz župnišča v Harrerjevo hišo, kjer so nanj čakali kranjski evangeljski mestjani. Stari cerkvenec je vlekli sinu vrvi iz rok in se jadir:

»Ne boš, moj sin. Meni gre zvoniti. Meni so lutrovci rezali vrvi, niso jih tebi. Moja je in bo, da jim zazvonim pogrebno In Fried und Freud.«

»Dajte mir,« se je ustavljal sin. »Komaj zmajali jih boste in naduha vas bo potem gnala vso noč.«

»Naj me žene,« je odgovoril stari, »pošteno sem jo pridobil v službi. Ti pa me ne zasmehuje. Lahko je služiti pod helebardami proti norskemu bogovcu. Pa sem jaz z gospodom Mercino, Bog mu daj dobro, in z gospodom učenim Francetom, Bog mu grehe odpusti, druge vojske trpel in drugačne nuje z Junaerjem, Rakovcem Gašperjem, s starim Schlagnom in še z Rozmanom, ki je, živina, imel koj nož pri rokah. Daj zvonove, ti dem.«

»Ne dam,« je odvrnil kratko sin. »Moja služba so.«

»So,« je postajal stari mehke, »ne kratim ti jih. Samo za to slovesno uro te prosim, da mi jih posodi.«

Sin je trdovratno zmajal z glavo.

»Pasji sin,« se je vmešal tedaj učitelj med sina in očeta, »kako je pisano? Da

spoštuj očeta in mater, da se ti bo dobro godilo na zemlji! Daj odsluženemu, kar mu gre. Tvoj del ti ne bo ušel. Kakor njemu jih bodo tudi še tebi rezali.«

»Pa zvonite,« je vrgel mladi Pero staremu motvoze. Hvaležno je prikimal starec učitelju. Mladi je užaljeno odstopil.

»Oče Pero,« je prosil tedaj učitelj, »v zvonove mi odprite. Samo do prve line bom zlezal, da bom vsaj zviška videl prejasno lice svetega komisarja.«

»Odpahni, kamor hočeš,« je privolil stari cerkvenec. Dachs se je povzpел v lestve. Ko se je vrnil čez kratko, je potožil žalostno:

»Meglà, oče Pero, meglà. Nič ne bom videl, Ti moj Bog, ki me je dal nizkega.« Pomešal se je med gnečo ljudi in klical, prerivajoč se k vhodu v Harrerjev dom. »Ali niste še nič slišali o Caheju? Kaj pa more zato, da ga je nizkega dal Bog. Dajte mu, da bo tudi kaj videl in tistim za božji dar povedati vedel, ki jih ni tu. Dajte videti, ker figovega drevesa ni, da bi zlezal nanj.«

»Na svojo grbo si stopi, pa boš višji,« mu je svetoval nekdo. Dozdevni grbec je odgovoril bridko:

»Jezik si iztegnil. Cerkovnik Pero ti da groš, če mu ga posodiš.«

»Zakaj pa?« se je čudil oni.

»Mesto vrvi mu bo, ko bo zvonil. Jezikov lutrovci ne podrezujejo.«

»Potepenec ni norški,« se je oglasila ženska ob Dachsu.

»Nisem,« se je okrenil k njej učitelj.

»Toda bogovati znam. Zato me čuj in si zapomni, kar vidiš. Cerkvenec že drži za vrv, da bi zvonil, pa ne bo. Zato pa sem dejal, da bi rabil jezik.«

Tisti čas so izšli škof in komisarji iz župnišča.

»Zvonite,« je zaklical mladi Pero staremu. Starec se je zravnal slovesno. Potem si je pljunil v dlani. »In Fried und Freud, lutrovska srenja,« je zaklical zmagujoče in se uprl v vrvi. Ko je visel v njih, je padel vznak in ležal. Smeh stotih ljudi, ki so ga videli, je jeknil. Troje koncev vrvi se je nateklo v svitek pred cerkvenim stražarjem. Še je strmел in sopol:

»Utrgane.«

»Prezane, oče,« je dejal pomilovalno sin.

»Po so jih spet Vam, ne meni.«

»Hudiči«, je planil starec na noge. Njegova kletev je padla bridko med škoflje, ki so tisti čas zavili mimo cerkvenih vrat...

* * *

Učitelj Dachs se je bil izlizal tik za komisarji v Harrerjevo vežo, kjer ga je pridržal stražnik. Učitelj se je ugreel:

»Pusti me, teslo. Ali ne vidiš, da sem lutrovec in moram pred sodca? Kaj zato, če sem ušiv. Moja vera je gosposka. Izpusti, pravim. Briga mene, koga bo moje grbe in smotlake sram.«

Izvil se je stražarju in se potuhnil v gnečo, ki je bila v prostoru, kjer so komisarji sodili evangeljskim. V ljudeh je bila tišina. Dachs ni videl predse, a čul je vsako besedo, katero je govoril škof Tomaž. Za njegovo besedo je šel učitelj in je sodil:

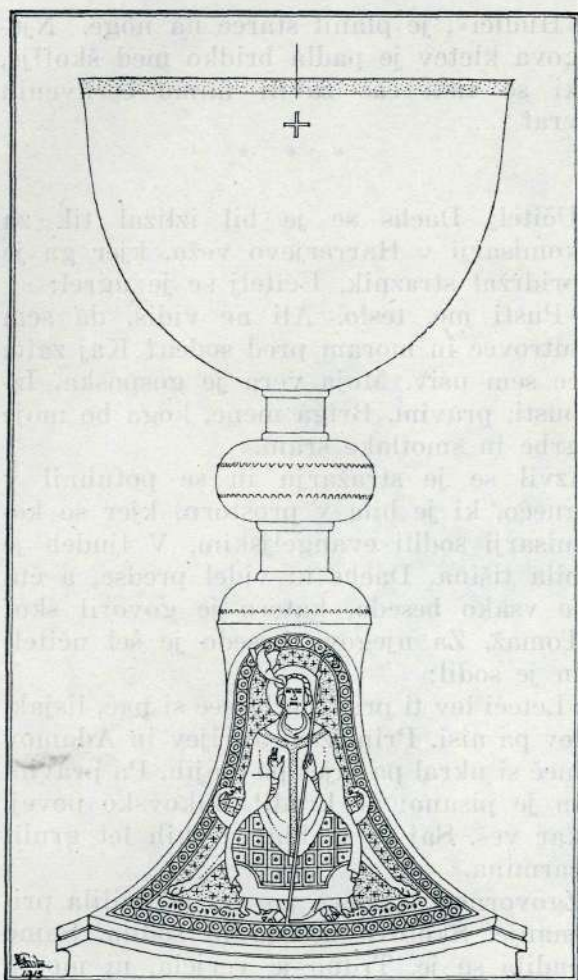
»Leteči lev ti pravijo. Rusec si pač, lisjak, lev pa nisi. Primožev, Jurijev in Adamov meč si ukral pa biješ po mojih. Pa pravim in je pisano: ne kradi! Bukovsko povej, kar veš. Saj si za hlapčevskih let grulil carmina.«

Zgovornost sodčeva pa mu je izsilila priznanje. Škofova beseda ni sodila. Samo čudila se je. Trdno je verjela, ni mogla umeti, kako drugi dvomijo. »To ima,« je vedel učitelj, »bogovec Jernej ni imel. Ni verjel, ni se mogel čuditi. Iz dvoma v sebi je trpel, prisiliti je hotel z jezno besedo, da bi tuja ušesa verjela, pa je le dvom sejal in lastno bolelost. Za človekom, ki pije in pravi: pij, sladko je! pijem, za silnikom z mečem, ki bo grozil: vzemi, saj ni strup! če sam ni vzel, ne bom jemal.« In še je občutil učitelj, da je škofova beseda jasna. Ni bogoval, vsakdanje je povedal:

»Katero pričevanje je močnejše? Ali pričevanje evangelistov, cerkvenih očetov, svetcev in spoznavalcev ali pa duh enega človeka, ki je učil, da imej mož ob ženi obnožnjo, pa takó, da žena zanjo ne ve. Takó bogovati in pričevati zna najnižji biriški hlapec.«

Nato je škof učil:

»Sedem je svetih zakramentov. Ne razdirajmo svečnika s sedmimi svetili. Hodili bi v temi. Resničen je ogenj vernih duš. Samo živali ginó in vedó za zaduštvu in

J. PLEČNIK: SKICA ZA KELIH.

rajne, ki kličejo molitve in prošnje. Recite, da ni zvezd na nebu. Smejale se bom. Da ni svetcev božjih, trdite? Videl jih boš, ko ti bodo v pomoč v temi in bolesi.»

Škof je dogovoril. »Zdaj,« je bridko čustvoval učitelj; »sodec bo znamenje dal, deset helebard bo zarožljalo in vsi iz besede že vedo in verjamejo, da je Martin pravi Antikrist in bodo rekli: foveo et fateor!«

Komisarski tajnik je začel klicati evangeljske po imenu.

»Sebastianus Schlagen, filius Georgii, Carnopolitanus, tabernator.« Učitelj se je vzpel, da bi videl. Schlagen je stopil težek v svoji tolšči pred komisarje. Kaj je govoril, učitelj ni umel. A jasno, kakor da snubi v bojce, je narekoval škof pisarju v roko:

»Juxta mentem et mandatum serium Smi Dni Principis... admonitus ad sacra-

mentalem Confessionem et communionem Ecclesiae Catholicae ritu, sublatis impedimentis, promisit oboedientiam.«

»Fovetur,« je mrmral učitelj.

»Georgius, filius Georgii Stockzahndt,« je klical tajnik. Evangeljski je pristopil.

»Curaturus, ut brevi reconciliatur deo et Ecclesiae,« je slovelo v zapisnik.

»Fatet,« je siknil učitelj.

»Tomaž Heinricher,« je klical tajnik in beležil:

»Ratus saluti animae suae demum melius provisum fore si explorata exacte sua conscientia sacram communionem semoto omni obice securus accedat.«

»Foveturque fateturque,« je pačil učitelj. Tajnik je pozival ime za imenom. »Deveti, fatetur,« je glosiral učitelj, »deseti favet. Enajsti...«

»Kovač Urh Glaser,« je pojemał tajniku glas.

»Submittitur,« je menil že v naprej učitelj. Obešenjaška porednost se je budila vanj.

»Casparus Sparer,« je zaklical v kadenci tajnik. V učitelja se je vzel dovtip. Bil je Sparer jecljač in deset grošev je dolgoval učitelju že enajsto leto. Tega se je zmislil Dachs in zaklical glasno:

»Culpam sibi indulgeri humiliter petit.« Komisarji so se strmeče spogledali. Straža je iskala v ljudi. Toda učitelj se je bil že izlival na hodnik in se podvival na varno. Le ko je prešel mimo straže, ki mu je prej branila vstopiti, je doživel neprijetno klofuto in omahnil na trg med gnečo. Svojo šegavost je bil prinesel s seboj.

»Niti Pilat ni sodil krivičneje,« je zaklical.

»Še slina v mojih ustih ni papežniška. Zato sem vstopil, da bi se spokoril in rešil dušo, in sem obljubil: foveo in prisegel: fateor, pa so me izvrgli. Po krivici, ljudje božji.«

»Po krivici, Johannes,« je spregovorila neka ženska v ljudeh. Učitelj je trenutno ugasnil in usahnil med ramena in hrbte svojih sosedov. Postavna ženska je iskala skozi gnečo za njim. Bila je Kristančeva...

* * *

»Amen, amen, fiat, fiat. Kranj je spet katoliški,« je zahvalil škof Ljubljančan razpelo v župnišću. Tedaj so mu javili, da

prosi za sprejem brdska baronica Judita. Dasi je bil utrujen, jo je škof vendar sprejel. Vstopila je. Sijala je v sreči in lepoti mladega materinstva in se zgrudila pred škofom na kolena in mu poljubila roko.

»Judita? Estera?« je čustvoval ginjeno škof. »Kaj hočeš, da se zgodi? Ko bi tudi pol kraljestva prosila, dobila ga boš.«

Prosila je za redko milost, da bi ji škof krstil sina.

»Fiat, Estera,« je dejal škof. Potem je vprašal:

»Ali je to samó tvoja želja, hčerka, ali pa tudi gospod baron tako želi?«

Zardela je rahlo in povescila glavo. Igravo kot lepa plemkinja in zmage si v svesti je rekla:

»Našla sem milost v njegovih očeh.«

»Fiat,« je prikimal škof.

Ko je izginila, je škof strmel še vedno na zaprta vrata in spraševal mehko, sanjavo:

»Judita? Estera?«

3.

Učitelju Dachsju je priletela ob špitalskih vratih, ko je hotel iz mesta, Snedčeva Agata v roke. Sklenil je roke, da je dekle strahotno ostrmelo. »Erazem,« je rekel učitelj in ga je spoznala, se nasmehnila, prikimala in šepetnila:

»Po poročno krilo grem in prstan.«

Nekaj trenutkov je gledal učitelj zavzet za sladkim otrokom. Potem se je ovedel sebe in svoje poti in izšel. Pes pred Schlagnovo pristavo ga je spoznal in mu pustil odpahnuti v slamo.

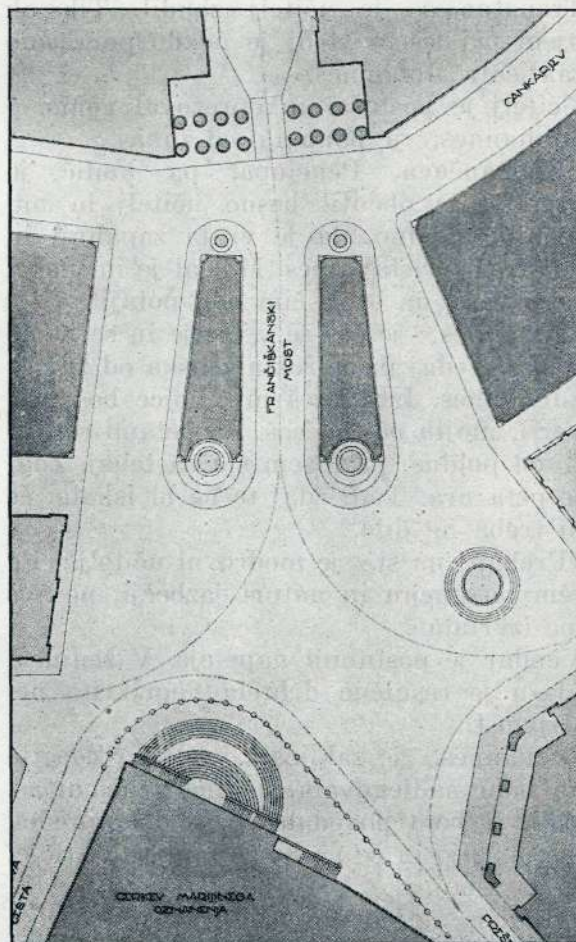
»Pes je zvest,« je mrmral učitelj preodevajoč se v suho kmetiško obleko.

»Spoznal me je. Vdova me je tudi spoznala, pa je sitna. Hudič vzemi Penelope.«

Bilo mu je prijetno v suhem in zleknil je v slamo. Z roko je iskal ob sebi pod se. Izkopal je bučasto posodo in jo nagnil, da je plenknilo.

»Spadi trikrat, Schlagen,« je mrmral, »jaz te ne bom sodil. Bogve, da si mi jo napolnil in mi verno služil po naročilu in plačilu. Le ne daj Bog, da si z vodo zalil.« Dvignil je in pil. Potem je mlasknil z jezikom in rekel:

»Boštjan. Absolvo te. Spadi še četrtič.«

ARHIT. ŠOLA J. PLEČNIKA: IDEJA ZA MARIJIN TRG.

Tiho je bilo. Le v vogalih se je hotela oglašati sapa. Učitelj je začutil hlad na svojem licu in verjel:

»Kakoršni časi, takošno vreme. Hudičevi mrazovi gredo v deželo.«

Stegnil se je po slami in se zadetal. Iz toplote in pijače mu je rasla zaspanost in dremavost. Pes pred pristavo je kratko zacvilil. V šumu vse krepkeje dihaajoče sapa od gora se je zavlekel za deske v kotu, zdehnil krčevito in spal.

»Vdova,« je dremal učitelj, »kakšen vrag ti je v glavo utepel, da mi dušo porobiti želiš in se mi v zakon siliš. Kako neki bi to moglo biti? En Ulises in dve Penelopi.«

»Adulteri regnum Dei videbunt,« se mu je še jemala šala v misli in besede. Potem pa je spal. Sapa ob vogalih je rasla v vihar. Nebo je lezlo nizko v polje. Sredi popoldne se je hotelo večeriti...

Trenotno se je učitelj zbudil. Tik ob njem pri leseni steni je nekdo polglasno zaklicala: »Johannes.«

Učitelj je poslušal in oprezoval nemo.

»Johannes,« je ponovilo od zunaj.

»Kristančeva, Penelopa, pa hudič jo vzemi,« je občutil besno učitelj in mu je bilo ugodno, da je vrata zapahnil in da straži pristavo pes. Molčal je in vlekel sapo vase, da bi se čim bolj potajil.

»Johannes,« je čul še v tretje in se nemo spačil. Tedaj pa je rekla ženska od zunaj: »Johannes. Izbeguješ mi. Bojce boš prevaril, mojih oči ne boš. Za petami sem ti že od poldne, pa nisem šla za teboj. Zdaj je peta ura. Tudi zdaj te ne bi iskala, če bi treba ne bilo.«

»Prekanjena si,« je modroval učitelj. »Pa sem po imenu in naturi jazbečji; ne boš me izvrtala.«

Vendar je poslušnil napeteje. V ženinem glasu je resnično drhtela neprikrita ne-strpnost.

»Johannes,« je zaklicala bridko. »Zdaj te ne bom nadlegovala, da me zanemarjaš. Zdaj ti bom povedala le še eno, preden me opazijo in če ne bo že prepozno. Bojci so za teboj.«

»Hudiči,« je spregovoril Dachs.

Žena od zunaj se je oddahnila in hitela pripovedovati:

»Po slami grebem ob steni, kakor da nekaj iščem, kajti vidijo me. Deset jih gre proti Rupl. Žiga Wassermann se je od togote napil; našel je Wurtznerja in njegove kmete in loški mu jih je posodil. Učitelj gre loviti sina, Wurtzner bogovca, pa tudi zate vejo, da si vrvi rezal v zvoneh in komisarje špotal.«

Učitelj je stal. Do skrajnosti je nagnil posodo z vinom. Ko je spet zajel sape, je dejal ženi:

»Vrni se in veruj: Johannes ni ne-hvaležen.«

»Hodi srečno,« je rekla.

Učitelj je odprl iz pristave in oprezoval. Res je videl bojce. Komaj sto korakov vstran so bili zavili proti Rupl. Njemu je ostala še vedno pot mimo Prevalj. Leno je zazehal pes ob njem in ga opozoril nase.

»Zehaš, mrcina,« je rekel učitelj. »Pa sem trdil, da si zvest. Niti bevsknil ne bi bil, če bi se bili oni spomnili in pogledali v slamo po meni.«

Sunil je jezno po psu in verjel skesano:

»Penelopa je samo ena, a ta je zvesta.« Nato se je spustil, kolikor je mogel naglo, na pot. A šele v grmovju in borovcih na Prevaljah je smel brezskrbneje hiteti. Prej bi bil lovce opozoril nase. Tako se je gnal v gosteči se mrak in veseleč se svojega belega kožuha. Grel ga je do znojnih kapelj, a kril ga je pred očmi orožnikov, katere je moral prehiteti.

Že blizu grada na Brdu se je oddahnil in razmišljal o bogovčevem begu: »Prvo je, da ga iz gradu izvlečem. Pa četudi le pod prvo smreko v logu. Tam ga napojim z vinom. Naprej bo že Bog dal. V vse svinjake dežele ne bodo iskali za njim.« Opresoval je nazaj v smer, odkoder je prišel. Nič ni še videl lovcev v medlem somraku. Samo kraj razpela otročnic, se mu je zdelo, je vstajalo drobno in upehano bitje in se bilo skozi snegove in veter.

»Agata, uboga nevesta,« je zaslutil učitelj in planil v grad...

* * *

Bogovec je sedel oblečen na postelji in poslušal za besedo Erazmovo, ki je bral. »Bukovsko je,« je bil pripomnil prej mladenič. Bogovec je odvrnil:

»Bilo je pred Martinom in Primožem. Beri!«

In Erazem je bil odprl in je bral:

»Et venit unus de septem Angelis habentibus phialas plenas septem plagis novissimis, et locutus est mecum, dicens: Veni, et ostendam tibi sponsam, uxorem Agni...« Mimo berila je tonil bogovec v sanje. Jemalo se mu je v dušo, kar je bil davno pozabil. Bukovsko mu je pelo presladko, prav tako kot v dneh mladih šol. Spomini tistih let so se prečudno mešali v sliko, ki je dihala iz berila.

»Et templum non vidi. Dominus enim Deus omnipotens templum illius est, et Agnus. Et civitas non eget sole, neque luna ut luceant in ea. Nam claritas Dei illuminavit eam, et lucerna eius est Agnus...«

Sredi berila je vstopil učitelj in zaklicala: »Bojci.«

Erazem je prijel za meč. Učitelj pa je mrzlično grabil za bogovčevim imetjem. Niti kruha na mizi, niti vina ni pozabil.

262 Ko se je kretal, je govoril bogovcu:

»Da živiš? Da vozi ubežati želuješ? Ali moreš stati?«

Bogovec je stal, a omahnil.

»Zajmi iz vrča, pij,« je silil Dachs.

Erazem se je bil vstopil hladen in mrk ob vrata. Ko je Dachs podprl bogoveca, da bi šli, je vprašal:

»Here Meister, kam?«

»Mimo hlevov za grad v gozd,« je rekel učitelj in pridal: »Pa oprezno! Nihče naj ne čuje.«

»Johannes,« je tedaj zaprosil bogovec in se ozrl nazaj po sobi. Svečo na mizi so pustili goreti. »Johannes, pusti me tu.«

»Ne razumem,« je menil hladno učitelj in ga povlekel tiho za seboj. Komaj so bili prešli mimo hlevov in pristav, ko se je že oglasil Wassermann na grajskih vratih. Vratar je vljudno svetil preganjalcem na hodniku. Bogovčev stan so našli prazen. Psi, ki so se gnali ob hlevih, so vzbudili vratarja iz začudenja.

»V gozdu ga zalezete,« je bodril lovec.

»Ne bo vam ubežal in daleč ni. Saj je komaj še živ.«

»Bakle,« je vzkliknil Wassermann.

Bile ste samo dve pri hiši; prižgali so in našli sled...

Trudna in plaha do smrti je oprezovala lovec Snedčeva Agata. Ko so zavili v lesove, je krenila za njimi. Bakla ji je kazala pot. Baklo je nosil cerkvenec od Crngroba. Pa tisto noč je svetil slabo...

* * *

V močadah za ribnikom se je bogovec zgrudil. »Prvič,« je zamrmral učitelj in velel Erazmu: »Primi!«

Zadela sta onesvečenega vsak pod eno ramo in bredla naprej. Bogovec se je zopet zavedel. Dachs mu je potisnil vina na usta in sopihal:

»Pij, na življenje in smrt.«

Bogovec je mrtvo pil, omahoval in blaznil iz pijače in berila, ki ga je čul, preden so vstali na pot.

»Velik in visok zid je opasal mesto. Bog je v njem in Jagnje. Glejte bele vrste božjih orožnikov. S pesmijo gredo nasproti Jagnjetu. Jagnje jih je opralo v svoji krvi. Sladke skrivnosti, luči. To so snage Jagnjeta, ki je vzšlo. Jagnje, Jagnje, Jagnje...«

Znova je slabel in se zavedal svoje nemoci.

»Dajta, da se odpočijem,« je prosil. »Kam me pojata? Ali se za življenje bojim? Prazno je življenje človeško.«

Blodneje je trpel:

»Daj že mir, nenavidni. Od zibeli si me jahal. Ne maram živeti več. Hudičevo je vse na svetu... Baal, Baal, Baal...«

Potem je kakor premišljal in je sebe pozabil in vprašal:

»Ali je res Judita sinu rodila?«

»Baal!« je vzkliknil kakor za odgovor srdito. Nato pa je nemirno drhtel:

»Ne, ne, ne... Ljubezen matere je sveta, dekelstvo mater ni Baal.« Vdano je potožil in premišljal:

»V cvetju spočenjajo in v mrazovih rode. Možje jih ne ljubijo in iščejo obnoženj, ko so nakazane. Uboge, svete, matere...«

»Zdaj bo svojo pozval in to je zadnje,« je mislil učitelj in se zagledal v medlo senco, ki jo je vrgel. Burno se je ozrl. Z dolnjega konca močadi se je svetilo skozi redko grmovje.

»Hudiči,« je zaklel, »izsledili so nas.«

V strašnih skokih poganjajoč sebe in bogoveca, se je nesel naprej. Močad se je ožila. Dva borovita brega sta se odcejala po treh zajedah v ravan. Dachs je obstal. Ni vedel kod in je ugibal. Hotel je po srednji zajedi. Takrat je rekel bogovec:

»Breze. Na levo.«

»Na levo,« je ponovil Dachs in posluhnil. Za bežičimi je bil nekdo zaklical. Učitelj se je ozrl in rekel mirno:

»Za petami so nam.«

Erazem je obstal in dejal:

»Zadržim jih z mečem.«

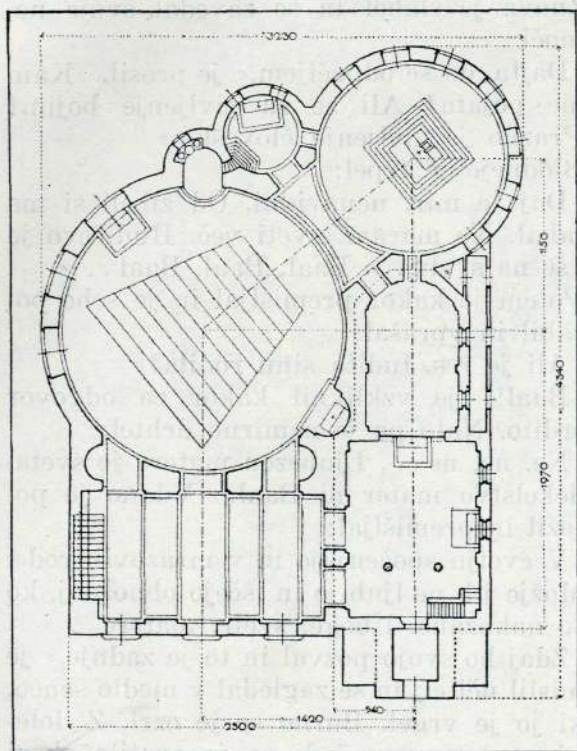
»Postoj,« je rekel učitelj. »Pa ko bodo bliže, da te gotovo vidijo, beži na desno.«

»Meister, fahre wohl,« je odvrnil toplo mladenič. Dachs je potegnil bogoveca na levo po vijugastem klancu. Šla sta dvajset korakov, tedaj je zaječal bogovec in dejal mirno:

»Johannes, jaz sem dohodil. Pusti me umreti.«

Zgrudil se je v mokroto in mraz.

»V drugič,« je zamrmral učitelj. Tudi sam je pešal in je slonel v zajedi. Potem pa je napeto posluhnil za kriki, ki so vstali na desni...

ARHIT. ŠOLA J. PLEČNIKA: NAČRT II. ZA CERKEV SV. MAGDALENE V MARIBORU.

Erazem je stal in čakal. Senca na njegovi levi se je gostila. Teda j se je pognal čez planico in lomil skozi vejevje in grmovje. »Stoj, stoj,« je klicalo za njim. Mladenič pa je udrl v zajedo in se drevil na slepo v noč. Za njim so spešili lovci. Erazem je čutil, da se mu pljuča zasoplajo, in se je stisnil v breg k mladi smreki. Šum preganjajočih je rastel. Daleč je sinila bakla. Erazem je pridržal sapo in stisnil meč. Nato je udaril.

»Bije,« je vzkliknilo v temi. Tri sence so odskočile. Ena helebarda je udarila na tla.

»Ali je mlad?« je klical nekdo za bojei.

»Ne ubijte ga, ujemite ga živega.«

Erazem je spoznal glas svojega očeta.

»Lupež,« je zamrmral in iskal v mrak. S stisnjenimi ustnicami je motil kletev bojcev:

»Mitten wir im Leben sind mit dem Tod umfangen...«

Nato je naskočil. Meč mu je zadel v vejo. V svitu bližajoče se bakle je sinila helebarda pred njim. Naskočil je v tretje. Helebarda ga je zajela z rilcem za obleko.

»Umri,« je sunil mladenič strahovito v

četrtu. Druga helebarda se mu je zajedla v obleko in drob in se zavrtala ogabno navzgor pod rebra.

»Meister,« je še zaklical, »fahre wohl!« in padel.

Oče se je vrgel nadenj in tulil:

»Ubit, ubit, ubit.«

Potem je stavec planil, besnel:

»Bogovca mi dajte. On ga je ubil. Zadušim ga. Lovite!«

Slep, ponorel se je gnal po zajedi v temo, lovci so drli za njim, cerkovnik z baklo jih ni dotekal. Ranjeni orožnik se mu je bil obesil na rame. Ugasnili so v mrakovih za blodnim Žigo in niso vedeli, ne kod ne kje. Mrtvi Erazem je obležal, kjer je padel. Sladka imena slovkujoč je iskala Agata po vseh štirih v zajedo. Ko je našla, je zavpila presunljivo in se onesvestila... Iz lesov je zalajalo, enkrat, drugič, zateglo, lačno in žejno. Nebo nad Krvavcem je bilo vedro. Posvetilo se je. Vzhajal je mesec...

Gnusno je dahnilo ob Agati in jo zdramilo. Vzpela se je na roke in strmela. Šest gorečih oči je gorelo blizu, zaudarjalo je po gnojnih zobeh in gnilobi.

»Erazem, brani,« je zasopla, stala, dvignila meč in udarila. Meč jo je zanesel in je ležala. Vse telo je vrgla čez mrtvega, zamižala, zahrepenela:

»Vzemi Agato, Erazem, moj mož!«

In je čutila, kakor da se ji je od strašnega objema zajedlo v rame in lakotnico. Še tesneje se je privila k mrtvemu, zastokala tiho in prešla, da ni videla nič, ni vedela. Ljubezen... Še grob preživi...

Teda j je začel učitelj dramiti bogovca. S polmrtvim se je dokopal proti jutru do Mretine koč, kjer se mu je zgrudil v tretje...

* * *

Učitelj je odprl »svinjak« in vrgel ženo z ležišča in ji velel oprezovati pred koč. Slušala je topo in trpela mraz. Bogovcu je učitelj postlal na ženinem. Pri medlem svitu mesečine je nato razložil, kar je bil rešil bogovcu: kelih in knjigo, vino, kruh in novec. Napil se je vina in spravil novec. Tudi kelih je ogledoval, pa ga nato potisnil nezavednemu pod vzglavje. Bil je dar evangeljskih meščanov v Kranju iz roženvenške cerkve.

»Ne zato,« je menil učitelj; »da ga bo imel, če ga bo hotel.«

Poklical je ženo, ji dal jesti in piti in ji prepovedal doteknuti se česarkoli. Potem je pokazal na bogovca in rekel:

»Jutra ne učaka. A dokler živi, ga pazi. Ko izdahne, pojdi in naznani na Brdu.« Žena je ihtela.

»Kaj se jočeš,« je bil učitelj nevoljen, »strezi mu. Tudi ogenj bi lahko podnetila.«

Hotela je, pa ni bilo iskre pod pepelom. »Svinjak,« je zamrmral učitelj. Še enkrat je zajel od vina, potem se je začel odpravljati. Sklonil se je nad bogovca in poslušal za njegovim življenjem. Zravnal se je in prikimal z glavo:

»Do jutra...«

Trenotno ga je prevzela trudnost iz vina, da je sedel in zadremal za kratko minuto. Že je planil in stopil spet k bogovcu, ki je šepetaje blaznil.

»Mater šepetaš, Baertl,« je dejal učitelj toplo, »a bojcem in vozi si ušel. In zdaj se bova poslovila. Red je tak in ti niti vedel ne boš, kdaj. Srečno, Baertl.«

Obrisal si je solzo. Še enkrat se je obrnil ob vratih:

»Baertl, novce sem vzel. Saj nimaš svojcev. Naj bo za doto Erazmu, ko ga oče izpusti iz voze.«

In še enkrat se je ozrl:

»Baertl, pozdravi mater, ko boš tam.«

Odprl je v noč. Gasnila je, zvezdna, mesečna, mrzla kot strup...

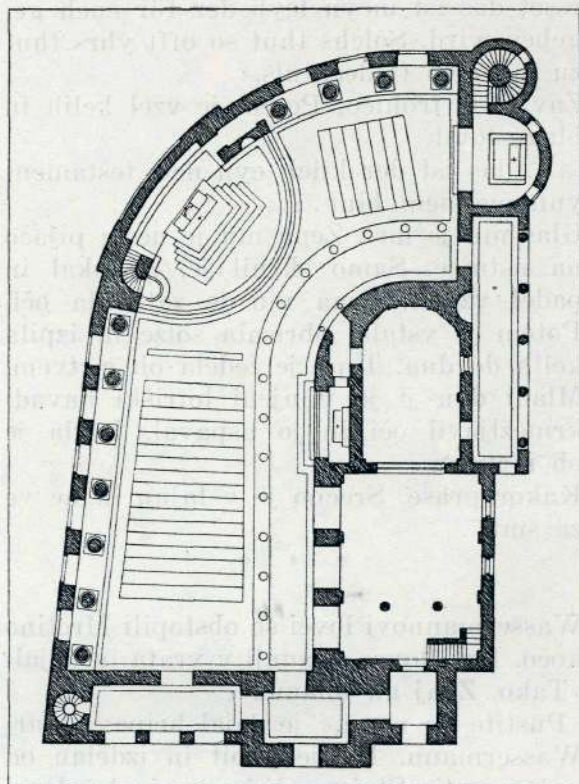
Slišal je petelina na Beli, potem je poslušnil navzdol v lesove in videl lovce, ki so se bili dokopali iz goščav in ovedeli kraja. Iskali so vstran in učitelj je bil vesel.

»Baertl,« je mrmral, »dve uri imaš še čas, dalj pa ne mudi.«

Živahno je zagrabil v pot proti Brdu.

»Usušil sem se to noč in podsivel,« je verjel, »do Kranja me ne spoznajo. Od Kranja do Karlovca bo pa že Bog dal,« je bil znova veder. S kmetiško obleko se je vadil tudi pobožnega kmetiškega zapanja. Ugrel se je na potu in prišel do brez. Ni se mu mudilo. Skrbno za sledjo je krenil na desno, dolgo je šel in odobral:

»Dobro, orožnik z mečem. Bežal si, a si premeteno. Čim dalj, tem bolje.«

ARHIT. ŠOLA J. PLEČNIKA: NAČRT III. ZA CERKEV SV. MAGDALENE V MARIBORU.

Trenotno pa je obstal in zahropel od groze. Bil je Ulises. Od tedaj ne več, od tedaj, ko je tisto videl in spoznal: »Volkovi.« —

V krpah Agatinega poročnega perila, v strašnem krvavem lajnu in snegu je ležal veliki Erazmov meč. Krvav do ročaja. Hlapčič-dojenček v groznih plenah, kamor sta ga povila v strašni zadnji uri ljubezni in dekelstva nezakonska mož in žena...

* * *

Prvi solnčni žarek je šinil čez goro. Takrat se je zavedel bogovec pod roko, ki mu je šla mimo čela. Sreča je vstala vanj in je zahrepenel:

»Mati!«

Potem pa je vse videl in vedel. Hotel je kruha in vina. Žena je odlomila kruha in natočila vina v kelih in je vzel in mu je roko podpirala, da je mogel nositi. Vzel je kruh in molil:

»Vnser herre Jhesu christ ynn der nacht da er verraten ward Nam er das brot danckt vnd brachs vnd gabs seynen jungern vnd sprach: Nempt hyn vnd

eset das ist meyn leyb der für euch gegeben wird. Solchs thut so offt yhrs thut zu meynem Gedechtnis.«

Zavžil je trohico. Potem je vzel kelih in blagoslovil:

»... das ist der kilch eyn new testament yni meynem blut...«

Glas mu je mrl. Žena mu je nesla pijačo na ustnice. Samo skrnil je, zastokal in padel vznak. Žena mu je zatisnila oči. Potem je vstala, obrisala solze in izpila kelih do dna. Topo je žedela ob mrtvem. Mladi dan ji je v njeni lotriški navadi krmežljavil oči in jo uspaval. Legla je ob mrtvem...

Kakor prase. Srečno je v lajnu in ne ve za smrt...

* * *

Wassermannovi lovci so obstopili Mretino koč. Prvi lovec je sunil v vrata in dejal:

»Tako. Zdaj ga imamo.«

»Pustite ga meni,« je dejal hripavo stari Wassermann. Bil je pobit in izdelan od nočne poti. Strjena kri mu je ležala v razpraskanem obrazu. Kraj vrat je omahnil lovecu, ki ga je podpiral, iz rok.

»Lepo družbo si je izbral,« je rekel o bogovcu lovec, ki je bil vstopil. »Lotriška baba leži pri njem.«

Sunil je z nogo po ženi, da se je prebudila, strmela. Potem je spoznala in stegnila roko čez mrtvega:

»Pustite ga.«

»Kajpak,« je odvrnil lovec in se sklonil nad bogovca. Njegov drug je pobral kelih. Cerkvenc od Crngroba je vstopil in mrmral svoj navadni pozdrav:

»Dobro jutro Bog daj, vsem skupaj.«

Prvi lovec se je zasmejalo:

»Pa nam je vendar ušel.«

»Ušel?« je zahripal Wassermann ob podbojih vrat in omahoval in vstajal.

»Ves mrzel je že,« je menil lovec in se okrenil, da bi stopil iz prostora. Wassermann je tedaj telebnil v hišo in ležal na kolenih ob mrtvem bogovcu. Sopol in hripal je besno, glupo je strmel.

»Antikrist... requiescat...«

Hlastal je za besedo kakor jecljajoči, trpel je za strašno uročno kletvijo. Kar je našel, je bila le otroškosmešna krilatca bukovskih šol:

»Requiescat in pice!«

Cerkvenec od Crngroba pa je verjel, da učitelj moli, in je odgovoril verno:

»Amen!«

* * *

Sredi samotnih zimskih polj sameva razpelo otročnic. Kadar tonejo žene v krčih in grozah, pogledujejo za belim likom na križu. Če vidijo, ne trpe, če ne vidijo, trpijo dvakrat. Tiste, ki gledati nočejo, trpijo trikrat...

Sredi samotnih zimskih polj sameva razpelo otročnic. Belo telo visi na črnem lesu, skrivnostno kakor krizmanek nad očetom in materjo z dojenčem. Kdo je hotel sneti krizmanek z nad očeta in matere in dojenca? Utrgal je, da krvave raztrgana stopala. Strašna rana gori v mrakove in noči in ne ugasne. Veter se trga mimo in joče: »Schelm, arger Schelm!...«

Sredi samotnih zimskih polj ob samotnem razpelo otročnic, pravijo, da straši. Tilen Čatuljica, bajajo, ne najde miru. Iz groba vstaja pod križ in veka v strašnem usmiljenju: »Ljudje božji! Obrišite mu vendar solze!...«

* * *

Ljubezen je močen ogenj. Vse vode ga ne pogase. Niti kri ne. Zvesta je ljubezen kakor grob. In grob je neumrljiv...

MESEČINA.

ANTON VODNIK.

Sredi polja
je angel pokleknil.
Nad biserne goré
je dvignil róke,
v njih mesec — kelih.

Kdaj
bom kot ta angel:
kristal,
ki v njem so vse luči?

Goré so prozorne...
Ne vidim li jutra?
Iz njega sveti trije kralji
jezdijo srebrno...

mimo moje sobe
v Betlehem.